

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Iacobi Brvckeri Regiae Scient. Societatis, Qvae Berolini
Floret, Membri Historia Critica Philosophiae**

A Tempore Resvscitatarvm In Occidente Literarvm Ad Nostra Tempora

Brucker, Johann Jakob

Lipsiae, 1743

Liber Primvs. De Primis Conatibvs Restitvendae Philosophiae.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29129

HISTORIAE
CRITICAE PHILOSOPHIAE
PERIODVS TERTIA,
A RESTAVRATIONE LITERARVM
AD NOSTRA TEMPORA.

PARS PRIMA,
DE STUDIO PHILOSOPHIAE EMENDANDAE
SECTARIO.
LIBER PRIMVS.
DE PRIMIS CONATIBVS RESTITVENDAE
PHILOSOPHIAE.

CAPVT PRIMVM,
DE VIRIS DOCTIS, QVI DE EXTERNO PHILOSO-
PHIAE HABITV EMENDANDO RESTITVEN-
DOQVE SOLLICITI FVERVNT.

§. I.

tram tandem, quae ingenia philosophantia per omne fere
aeuum medium prefferat, noctem euasimus, superatisque non
sine taedio et molestia dumetis labyrinthisque, quos philoso-
phi scholastici struxerant, in patentiores tandem campos pe-
netrauimus, iucundiorum iam porro philosophiae historiam enarraturi,
et pulchriorem eius faciem nitoremque elegantiorum ostensuri. Nempe
quamuis omnis fere orbis philosophicus squalore barbarici, quae ubique
regna-

*Ordo tracta-
tionis.*

regnabat, iaceret obrutus, ita vt spes emergendi esset tantum non profus nulla; miserta tamen humani generis diuina prouidentia, de restituendo hoc, quod hominibus philosophia offert, beneficio maximo cogitare coepit, idque egit, vt pristinus honos refurgere, et lumen veritatis, quod tanta haecenus caligo prefferat, radios iterum suos spargere inciperet. Id quod tamen non simul vnoque emendationis actu factum est, sed, vt orientem solem praenuncia lucis aurora solet praecedere, ita pedetentim quoddam prius elegantiorum literarum exortum est diluculum, coeperuntque humaniores literae, deterfo squalore pristinum nitorem resumere, sicque viam parare, qua ad penitiorum philosophiae cognitionem et reseranda eius adyta, tot haecenus barbarici spinetis obsita et oclusa aditus pararetur, comerenturque ingenia atque excitarentur, vt contempto squalido philosophiae scholasticae habitu pulchrius philosophari auderent. Et exortus quidem seculo XIII nouus quidam in orbe philosophico heros est, fama illustri ad nostra vsque tempora celebratus, qui prostratam philosophiam humo tollere, nouamque veritatis inueniendae artem inuenisse coelitus edoctus videri voluit; nempe Raymundus Lullius, noua arte sua diu celeberrimus. Verum multum eum mouendo parum promouisse, nihilque attulisse, quo philosophia adiuuari posset, in sequentibus ex instituto dicemus. Aliter itaque rem aggrediendam esse rati viri doctissimi, quos Lulliana barbaries non minus offenderat, quam scholastica, de purgando sermone, restituendaque humanitatis, Graecae imprimis Latinaeque linguae literatura solliciti esse coeperunt, sperantes fore, vt hoc pacto clauis philosophantium manibus traderentur, quibus ornatori habitu magisque praeparato ingenio philosophiae veteris penetralia adire ipsosque Graecos veterum Latinosque fontes consulere possent. Hos quidem philosophos fuisse, dici non potest, neque tamen in historia restauratae philosophiae omitti indicti possunt, quia sine eorum opera philosophia situ obducta et in squalore puluereque abiecta mansisset. Quamuis id viro- rum nunquam satis laudandorum consilium quoque fuerit, elegantiam literaturae Graecae Latinaeque ad philosophiam transferre, in quo tamen voluntate magis quam euentu felices fuisse praedicandi sunt.

*Summa cona-
uum sec. XIV
et XV, de re-
stituenda
philosophia.*

§. II. Faustum naeta res ea est auspiciis seculo XIII, curam in eo ponentibus Dante Aligerio eiusque discipulo, Francisco Petrarca, vt nugari orbis literatus atque desipere desisteret, pristinumque literarum honorem, quaesitis veteris Graeciae et Latii decoribus resumeret, ita vero praeparata ad philosophiam ingenia felicius tantam rem aggredierentur. Quo in conatu alacri animo et iunctis eos passibus secuti sunt innumeri viri eruditi, qui ex horum disciplina prodierunt. Quae tamen omnia, cum momentum in historia philosophiae reformatae nonnullum habeant, postea prolixius exponemus, postquam generalem prius philosophicae historiae, ad seculum XVI decurrentis enarrationem, dederimus, laboresque

que virorum praestantissimorum de reuocando hoc humani generis Palladio delineauerimus. Multum vero ad iuuanda haec doctorum virorum consilia attulit MANVELIS CHRYSOLORAE aduentus ex Graecia in Italiam, quem hoc loco eo minus negligere nobis licet, quo magis ei potissimum acceptum referendum est, quod Graecae linguae cognitio, quae hactenus tantum non omnis interciderat, resurrexerit, et eo docente iuuanteque ingenia optima didicerint cum Graecis philosophis loqui, eorumque scripta consulere. Is gente Romanus, patria Byzantinus, cum domi optimis artibus enutritus esset, premente Orientem Baiazethi Turcarum imperatoris metu a Ioanne Palaeologo Andronici iunioris filio ad totius Europae principes Christianos anno clō CCCLXXXVII auxilii contra Turcas implorandi causa missus est. Graecia vero praesenti metu liberata, quod Baiazethum viuum cepisset Tamerlanes Tartarorum imperator, in Italia pedem fixit, et Venetiis primum, mox Florentiae atque Romae, tandemque, parario Galeatio principe, Ticini Graecarum literarum studium, septingentis plusquam annis hactenus in Occidente neglectum felicissimo fidere suscitauit, discipulos nactus magni ingenii et insolitae postea doctrinae Franciscum Barberinum, Franciscum Philelphum, Poggium Florentinum, Leonardum Aretinum, Strozium Francisci, Guarinum Veronensem, Petrum Paulum Vergerium, Albertum Rubeum, Philippum Vgolinum, Leonardum Iustinianum, Andream Dominicum Florentinum, Ambrosium Camalduensem, Antonium Corbinellum, Iannotium Mannetum aliosque. A quo ingeniorum optimorum agmine, per Italiam Graeca literatura resuscitata est librique Graecorum philosophorum ex puluere iterum protracti lectique sunt. Tandem anno clōCCCCXIV Constantiam visendi concilii causa aduolans, sequente anno viuis ibi ereptus est, vbi quoque eius epitaphium legitur. Hic quamuis philosophum egisse non legatur, minime tamen dubitandum est, quin more gentis suae, apud quam vsque ad captam Constantinopolin philosophiam regnauisse suo loco *Tomo superiore*, probauimus, Graecanicae philosophiae quoque praecepta discipulis tradiderit, Italisque, eius ductu Graecam literaturam nosse cupientibus Graecos quoque philosophos, maxime Platonem et Aristotelem, quorum summa inter Graecos tum erat

A 3 existi-

a) Plura de Manuele Chrysolora dabunt PAUL. IOVIVS Elog. c. 23. BVLLART. Acad. scient. T. I. p. 265. LAMBECCIVS Bibl. Vindob. L. VI. p. 276. et qui scripta eius enarrarunt WHARTON ad Caue p. 53. OVDIN. de S. E. T. III. p. 1232 sq.

b) Ideo memoriam Chrysolorae, quod a 1390. Graeca studia in Occidente suscitauisset primus Helmst. 1718. 8. recoluit Cl. HERMANN. VON DER HARDT.

c) Conf. IDEM Proleg. ad concil. Constant. p. 10. LENFANT Hist. Concil. Constant. L. II. p. 125.

d) Citati, FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. X.

p. 392. Cum Ioanne et Demetrio Chrysoloris confundendus non est, quod accidit IAC. PONTANO not. ad Phranzam p. 242. qui obseruat quoque, fuisse Manuelem focerum Francisci Philelphi. Sed nec Ioannes Palaeologus Manuelis filius, qui ab anno 1419. ad 1445. imperium obtinuit, cum seniore Ioanne Palaeologo, qui anno 1357. solium occupauit, defunctus anno 1384. miscendus est. Non enim ille, sed hic nostrum in Occidentem ablegauit. conf. PETAV. Rationar. temp. L. IX. c. 7. p. 632. Offendit ad hunc lapidem VOSSIVS de Hist. Graec. L. IV. c. 19. p. 492. qui Chrysoloram anno 1440. vixisse perperam tradit.

Manuel Chry-
soloras.

existimatio commendauerit. Certe discipulos eius non hos modo Graecos philosophos, sed omnem quoque philosophiam Graecanicam confu-
 luisse, vel vnus Ambrosii Camalduensis ^e exemplo discimus, qui Diogenis Laërtii librum *de vitis philosophorum* hactenus plerisque ignotum Latinum fecit ^f, sicque Graecanae philosophiae historiam Occidentis eruditus aperuit, meliorem quoque philosophandi viam, apertis philosophicae historiae fontibus, monstrauit. Chrysolorae vestigia prefferunt Graeci alii, quos Constantinopoli a Turcis anno dō CCCC LIII capta furor hostis patria eiecerat et in Italiam disiecerat. Ita enim dum cum Musis suis sedes alio sub sole calentes quaerebant in Occidentis regionibus, praecipue verò in Italia locum exilii tutum inuenerunt; cumque honorem iam tum elegantioribus literis haberi coepisset, in academiis confederunt, et cum reliqua literatura philosophiam quoque, domi cultam docuerunt. In quibus recipiendis parandoque meliori literaturae ipsique philosophiae paulo laetiori vultu emergenti asylo diligentem atque valde laudabilem operam posuerunt principes Italiae, de promouenda eruditione inter se honestissima aemulatione contententes. Inter quos tamen nulla gens laudem consecuta est maiorem, et de philosophiae incrementis augendis illustrius meruit, quam Mediceorum familia, et Nicolaus V, P. M. Et vtriusque quidem historiam ex instituto tradere ab hoc loco alienum est, videndique, qui Florentinam historiam enarrauerunt, MACHIAVELLVS, VARCHIVS SEGNIVS compluresque alii, itemque historiae pontificiae scriptores, qui Nicolai V. et Leonis X. ex Mediceorum gente res exposuerunt, vt historiae literariae inter Italos scriptores taceamus. Non tamen silentio praeterire institutum nostrum permittit, qua ratione et illustrissima illa domus, et Nicolaus V. philosophiae culturam elegantiori studio suffultam promouerint. Laurentius Medices enim adeo eruditionis omnis, et cuiuscunque generis literarum patronus esse, maximis, quibus valebat, opibus conuictus est, vt communi doctorum suffragio eruditionis pater dici meruerit ^g. Graecos enim patria extorres, et non nisi ingenii opes secum afferentes beneuole excepit, fortunarum sedes iis comparauit, re et consilio eos adiuuit, reliquisque Italiae principibus commendauit, huncque optimarum literarum amorem ad filios et nepotes propagauit. Qui vt, quantum posset, renascentibus literis et imprimis resurgenti philosophiae manus opitulatrices porrigeret, Ioannem Lascarum in Graeciam misit, vt optimos vetustissimosque scriptores Graecos magno aere redimeret: qui egregiam quoque huius generis suppellectilem in Italiam adportauit, hodie quoque summo ornamento Florentiae superbientem. His subsidiis paratis excitauit magnus literarum stator viros

Graeci ex Oriente in Italiam capta CP. profugi.

Medicea familia philosophiam et literas promouet.

e) Videndus de eo FABRICIVS Bibl. Lat. med. T. I. p. 218. et quos laudat.

f) Videndus de huius versionis historia FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. III. p. 603 sqq.

g) Hos non melius nosse dabitur Lectori,

quam ex virorum doctorum illius aetatis epistolis, passim editis, quae laudabili consilio iam iunctim in Italia eduntur.

h) Conf. NIC. REVSNERVS in iconibus literis clarior. viros. F. 6.

viros doctissimos, vt manus emendandis scientiis admouerent, et non gratia tantum et commendatione, sed muneribus quoque et aere illis animum addidit. Inter quos Marsilius Ficinus, Angelus Politianus, Demetrius Chalcondylas, Ioannes Picus alique, quorum in sequentibus fiet mentio, eius beneuolentiam prorsus insignem experti sunt, eamque in dedicationibus librorum suorum ad Maecenatem suum dignis extulerunt praeconiis. Tanti vero Musagetae, maximique, qui nonnemi ⁱ audit, ingeniorum liberalium educatoris studium atque beneuolentiam non solas humanitatis literas, sed ipsam quoque philosophiam complexam fuisse, nemo certior testis est, quam Marsilius Ficinus, qui cum Platoniam philosophiam magna diligentia exornasset, non modo summis a Laurentio beneficiis affectus est, sed tantum quoque in eo philosophiae ardorem accendit, vt teste ANG. POLITIANO ^k duobus circiter ante obitum suum mensibus destinauerit, reliquam aetatem in philosophiae et literarum studiis cum Politiano, Ficino et Mirandulano procul ab vrbe et strepitu consumere. Quem philosophiae, maxime Platonicae, amorem, tota ferme gens Medicea nutriuit, magnoque eius emolumento atque incremento demonstraui. Id quod magna oratione profequitur dignisque extollit laudibus MARSILIVS FICINVS ^l, testatus, *Cosmum, Laurentii auum, Platoniam lucem religioni valde salutarem a Graecis ad Latinos propagare contendentem, ipsum intra suos lares educatum huic operi destinasse: Petrum autem eius filium conatum probauisse, et post eius mortem Laurentium et religionis cultorem, et philosophiae patronum ipsum ad inceptum omni auxilio et fauore reuocauisse.* Quae in sequentibus quoque explicat, et *Laurentium Platonice tum discendi, tum bene viuendi cupidum, mirumque in modum ad haec omnia voluntate propensum, ingenio promptum, studio eruditum extollit.* Alia ex viro- rum doctorum illa aetate patrocinio Mediceae familiae gaudentium scriptis facile colligenda praeterimus, cum haec sufficiant ad intelligendum, illustrissimam gentem ad philosophiae reflorescentis incrementa plurimum contulisse. Idem de Nicolao V. P. M. qui Romanae fedi ab anno 1457 praefuit, dicendum. Is enim cum et ipse Graece doctus esset, et Graecam literaturam impense amaret, magno autem fauore Aristotelem profequeretur, cum ipsam Aristotelis lectionem probauit, tum de noua versione, meliori illa, quae Aquinatis cura confecta erat, sollicitus fuit. Rem ita enarrat BESSARIO Cardinalis ^m: *Ita in Latinum verterunt veteres Aristotelem, vt opus fuerit, sanctissimum ac clementissimum dominum Nicolaum V, pontificem maximum, qui omnis scientiae, omnis diuinae humanaeque sapientiae doctissimus in apostolicam sedem conscendit, quique vt loco et dignitate, ita philosophia, theologia, et omni optimarum scientiarum genere principatum obtinet, viros eligere vtriusque linguae peritos, qui omnes fere Aristotelis libros in latinam verterent orationem.*

Nicolaus V.
P. M. Aristote-
licae philo-
sophiae pa-
tronus.

i) IDEM loc. cit. k) Epist. L. IV. p. 133.

l) Dedic. versionis Platonis.

m) Dedic. versionis Metaphysicorum Aristotelis.

nem. Quod dum laudat in summo pontifice Bessario, perperam ille institutis decretisque Gregorii P. M. qui corrigendos et emendandos esse Aristotelis libros praeceperat, opponitur a Io. LAVNOIO, Gregorius enim ad solam Parisiensem scholam respexit, et in ipsa Italia iam ante ista tempora maxima fuit Aristotelis auctoritas, ut suo loco probatum. Hoc itaque patrono iubente fauenteque Georgius Trapezuntius, Theodorus Gaza, Ioannes Argyropulus, Bessario, Laurentius Valla aliique in restituendo vertendoque Aristotele fuere diligentissimi. Quod exemplum imitati principes alii, eandem in rem symbolam contulerunt suam. Sane de Alfonso Aragoniae rege idem praedicat BESSARIO: *Eum non armis solum, et tot tantisque victoriis, quibus immortalem sibi gloriam comparauerit, contentum; litteris quoque modo diuinis, modo gentilibus, et his cum ad sapientiam, tum ad eloquentiam conducentibus, non in pace solum, verum etiam in medio bellorum feruore incumbere; et ita incumbere, ut cum summus sit in armis, summumque in re militari locum teneat, dubium sit huiusmodi rebus studentibus, quoniam magis excellat, armisne, scientia, potentia, an sapientia. Eiusque rei argumentum esse, quod ipsum, ut librum metaphysicorum Aristotelis sibi Latinum faceret, efflagitauerit.* Ita vero factum, ut inter barbaros Scholasticorum strepitus canora tandem philosophiae vox audiri inciperet, et castius philosophari elegantiora auderent ingenia. Quae cum ab antiquissimo tempore non aliam, praeterquam sectariam, cognouissent philosophiam, ad restituendam nitenti suo Platoniam et Aristotelicam philosophiam magna contentione se accinxerunt. Qua in re plurimum Graecorum exulum valuit opera. Hi enim cum domi partim Platoniam, vel Alexandrinam potius philosophiam, partim Aristotelis sapientiam didicissent, suo exemplo atque institutione Latinis auctores fuerunt hanc philosophandi rationem imitandi. Platoniam enim philosophiam, qualis ex Ammonii Plotinique schola ad Christianos dimanauit, pauci antea inter Latinos, uti suo loco dictum, nouerant, quique eam intelligebant, ad quandam melioris et cordatioris theologiae faciem effingendam reuocauerant. Graeci autem, cum in aula regnaret Aristoteles, cui et praefectus philosophis, et reliqua philosophantium turba seruebat, ut in *superiori Tomo* demonstratum, Platonem reformatum intra monasteriorum claustra receperunt, in quibus hoc duce altius et succulentius de diuinis philosophari monachos posse, sibi persuadebant. Qui theologiae, quam vocant mysticae, vel rectius Platonicae, amor, seculo XIII et XIV multos inter Graecos produxit, hac ratione de diuinis praecipientes, et Platone, vel potius Pseudo-Dionysio duce ex Ammonii schola theologiam et philosophiam suam incrustantes, cuius rei specimen esse possunt Georgii Cyprii et Georgii Pachymeris commentationes in Dionysium. Id quod nemo mirabitur, qui Graecorum ingenium nouit, vanum

n) De fortuna Aristotelis in academia Parisiensi c. X. p. 224 seq.

o) Conf. FABRIC. Bibl. Graec. Vol. II. p. 172.

p) loc. cit.

num et enthusiasmo aptum, maxime vero otium illud reputat, quo in monasteriis fruenter inanes homines ad eiusmodi nugas abutebantur. His itaque philosophandi laboribus districtos occupavit armorum Turcicorum strepitus, et furor barbarae gentis literisque honorem pretiumque nullum statuentis, sedibus suis eiecit, et per Occidentem dissipavit. In Italiam itaque profugi philosophi Graeci, pars Aristotelem, quem ipsum haecenus praeceptoribus vti Peripateticis iunioribus legerat, attulit, et Latinis ingeniis falsam quandam philosophiam Aristotelicam haecenus professis commenda-uit, effecitque, ut haec quoque suis vti oculis, ipsumque Aristotelem legere, quam a Scholasticis et Arabibus naso duci mallent. Pars vero Platonem, religionis obtentu et diuini cultus, quem mirifice promouere Platoniam philo-
sophiam iactabant, colore vehementer extollebat, et haud paucos, quos regnantis Auerroismi impietas offenderat, in partes pertrahebat suas. Et ita quidem euenit, ut praeter Scholasticorum gregem, qui strepere more suo, pulchreque ineptire pergebat, duo, in Italia philosophantium agmina, prodirent, quorum alterum Aristotelem *γνήσιον* excolebat, alterum adhaerebat Platoni reformato. Id quod more quidem scholae Alexandrinae quae inter vtrumque philosophum pacem et amicitiam nexuerat, animorum et opinionum concordiam gignere debuerat, sed aliter res cecidit; secedentes enim in inimica castra, bellum grauissimum excitarunt fibique inuicem tela incruenta intenterunt Aristotelici et Platonici. Quos cum luctari cum umbra nonnulli cernerent, pristinum syncretismum reuocauerunt, tentaturi, vtrum ita pax orbi philosophico restitui posset. Et haec quidem generalis philosophiae a seculo XIV. emendari in Italia coepta facies est, vsque ad seculum XVI, quo cum doctrinae repurgatae puritate clarior quoque vbique locorum lux philosophiae affulsit. Ordo iam postulat, ut enucleatius ea tradamus, sine quorum notitia manca est seculi XIV et XV historia philosophica.

§. III. Primum, qui nouum quid in philosophia molitus fuerit, RAYMVNDVM LVLLIVM fuisse, supra diximus. Magna fuit, ut ipsius de se hominis opinio, ita et multorum de arte philosophica rationaliue, quam inuenit, existimatio; totaque eius vita, quam praeter alios, qui eius res commemorarunt, CAROLVS BOVILLVS ^r scripsit, parado-

*Primus philo-
sophiae refor-
mator Raym.
Lullius.*

q) Plerosque, qui Lullii literariam historiam tetigerunt, nominauimus in Germanico Hist. phil. opere T. V. p. 1346 seqq. quos non repetimus. Addi tamen possunt, quos adduxit celeberrimorum virorum NIC. HIER. GVNDLINGII Hist. erud. T. II. p. 1775. et IO. ALB. FABRICII Bibl. Lat. med. T. IV. p. 864. diligenter, et inter eos imprimis videndi LVC. WAD-
DINGVS Annal. Ord. Minor. T. III. ad an. 1275. 1287. 1290. 1293. 1295. 1315. I. BAPT. SOLERIVS Act. SS. T. V. lun. 30. p. 633. seqq. vbi vita eius a coaeno scripta exhibetur.

r) Inter eius opuscula Parisiis apud Badium Ascensium 1514. 4. edita legitur quoque vita Raymundi Lullii eremitae. Non negligendus, ut hoc obiter moneamus, Carolus Bouillus in Historia renascentis philosophiae est, eo quod a trita via discedere inter primos ausus sit. Fuit is Gallus ex Samarobrina Veromanduorum metropoli, vixitque expirante seculo XV, et deinceps, atque philosophiae et matheos peritia clarissimum nomen consecutus est. Prodiit ex schola Iacobi Fabri, cuius tamen, Aristotelem potissimum sequentis vestigia deseruit, ingenium

radoxae, et in philosophiae historia consideratione non indigna. Quam tamen fabulis commaculatam fuisse, ut nempe το δαυμασόν more acui medii eius historia referret, non inepte iudicavit Cl. DUPINIVS. Nam et ipsa ingenii Lulliani phantasia exorbitante animati indoles vere phantastica fuit et ad paradoxa sibi imaginatione fortiori commota concipienda prona: et temporum eorum ars atque consuetudo fuit, incredibiles excogitare rerum circumstantias, et inepta miracula de iis praecipue fingere, quos inter coelites referri cleri intererat. Vnde naso opus est in examinanda Lullii historia, nec fides facile danda, nisi ubi aperta rerum loquuntur testimonia. Narrabimus tamen, quae de paradoxo hoc philosopho tradi solent, ut hac quoque ratione medii acui genius a cauto Lectore dignosci queat.

Lullii vita.

§. IV. Natus est RAYMVNDVS LVLLVS, siue LVLLIVS ex Raemondo Lullo, patre clarissimi sanguinis Barcinonensis viro, comite regis Iacobi in occupanda Maiorca; matreque nobilissimae domus comitum Herilium, editus in lucem in Insula Maiorica apud Baleares in vico S. Michaelis, anno cō CCXXXIV. Ita quidem plerique tradunt, et inter eos, qui IOANNIS DANETI *Historiam Balearum* continuavit. Maioricamque historiam idioma Hispanico enarravit VINCENTIVS MUTVS. Alii tamen obscuris parentibus ortum fuisse contendunt, quos non audiendos esse, facile concedi potest. Iuvenem spe quaestus mercaturam coluisse nonnulli perhibent, meliori fide alii in aula Maioricae regis militasse dicunt, ibique seneschallum quem vocant, regis Iacobi factum asserunt: id quod originibus eius satis apte respondet. Quod ubi verisimile esse, supponimus, recte inde concludimus, ad honestarum artium studia, sine quibus in aulis haud facile licet emergere, iuvenem animum applicare fuisse iussum. Sed cum inclinationem temperamenti ad voluptates proclivis sequeretur, posthabitis exercitationibus, quibus animus formari solet, ad corporis curam et armorum exercitium conuersus, totusque impuris amoribus occupatus est, inque meditando in Eleonoram amicam, quam vehementer deperibat, versibus tempus omne consumpsit. A qua tamen insania casu quodam inopinato sanatus est, ipsa quae vulnera illi fixerat, muliere, medicinam vesano iuveni suppeditante. Cum enim amicam ad templum euntem presso pede secutus in eius obtuti-

bus

naus vere paradoxum et interdum ecstaticum. Cui multa singularia et insolita placuisse, ob dictas equidem causas mirandum haud est. Ea in scriptis philosophicis apud Henr. Stephanum ayum Par. 1510 editis passim dispersit. Ad peculiare eius hypotheses pertinet, quod diu ante Leibnitium intellectum non hominis tantum, sed et angelorum, specularem naturam habere peculiari libro asseruerit; statueritque, orbem solis verum esse mundi medium, et terram ac firmamentum in extremis versari: mundum esse animal, cuius sensus in sole et planetis, imaginatio in stellis consistat: animam esse substantiam unitivam,

tribus circumvallatam orbibus, proprio intellectuali, corporeo, et mundano: materiam totam simul esse creatam et elementatam etc. Multa a Pythagoreis et Platonice transfumit. De scriptis eius vid. FABRICIVS Bibl. Lat. med. T. I. p. 923. seqq.

s) Nouv. Bibliotheque des auteurs eccles. T. XI. p. 59 seq.

e) Hist. Balear. s. Regum Maioricae Hispanica lingua edita, ex qua compendium vitae Lullianae exhibet OL. BORRICHIVS de Orig. et progressu Chemiae p. 129. seq.

bus altius oculos fixisset, totusque in ea contemplanda haesisset, inuitatus ab Eleonora in conclaui comparuit, spe laetus fore, vt libidinem affatim restingeret. At illa cum delicias factura putaretur, recincto pectore mammas furenti iuueni ostendit caduerosas et maligno vlcere putridas, subiectumque pectus horrendo carcinomate obsessum. Quo conspectu, quasi inferni imagine, attonitus obstupuit, mentique quasi fulmine tactus non nisi in tenebris solatium inuenit. Mutandas itaque vitae rationes emendandumque animum esse ratus, in eremum secessit, relictisque aulae illecebris sibi viuere, lachrimisque pristinam eluere stultitiam constituit. Cum autem altius voluptatum vanitatisque aulicae imago inhaereret animo, miraculo ad meliorem frugem et victoriam reportandamque ductum fuisse perhibent, qui humana maiorem nobis eius vitae scenam instruunt. Narrant enim comparuisse Raymundo imaginem Saluatoris cruci affixi, eumque suauiter compellatum ad sui imitationem fuisse exhortatam, ea efficacia, vt iam vltro vanas voluptates contemneret, et incitamenta malorum ex animo omnia sponte reiiceret, facultates pauperibus distribueret, totusque precibus pro emendanda conuertendaque ad veram sapientiam mente se traderet. " Quod qua fide tradatur, lectoris esto iudicium, nobis sufficit, eiusmodi apparitiones Crucifixi aeuo medio haud raro fuisse confictas, cum vix aliud quicquam auctoritatem et opinionem sanctitatis maiorem conciliaret, cuius rei testem esse volumus Thomae Aquinatis et Bonauenturae historiam. Mendicantes enim ordines, cum inuidia nouitatis apud reliquos premerentur, his potissimum commentis in seculo valde credulo et ad recipiendam miraculorum fidem maxime prono sibi existimationem comparauisse, certissimus testis est historia ecclesiastica. Vt vero, quem pro Dei gloria conceperat, feruorem animi sequeretur, doctrinae Christianae inter infideles, praecipue Muhammedanos, propagandae ardore flagrare coepit, eumque in finem, quae haecenus neglexerat, studia recolens, quamuis triginta, vel, quod alii volunt, quadraginta annos natus, grammaticam didicit, coemtoque, qui Arabicam linguam tenebat, seruulo, eo magistro illam haurire coepit. Mala tamen fide a seruo punitum tantum non interfectum fuisse Parisiis, sunt, qui referunt. Tum capto consilio innumeros libros lingua Hispanica, Latina et Arabica euulgandi, iterum in desertum anno cloccLXXV abiit, totusque precibus, ieiuniis, lachrimis aliisque poenitentiae exercitationibus per septem menses vacauit. Et tum iterata, aiunt, vice illi Dominum specie ardentis Seraphini comparuisse, iussisseque, vt artem communem siue vniuersalem omnium scientiarum conscriberet, ipsi quoque tantae molis opus dictauisse. Alii tamen quibus non tam facilis ad credendas ineptias animus est, in hac solitudine hominem fanaticum artem istam vel proprio Marte meditatam esse, vel surreptam, quod nonnulli volunt, Arabi cuidam * excoluisse,

B 2 *et*
 u) C. BOVILLVS L. c.
 *) Nomen eius Abenezron. NAVDAEVS Apolog. magiae accusat. c. 14. p. m. 265. qui pronocat ad PETR. MONTVVM de vnus legis veritate L. V. c. 53. fidem eius desiderante MORRHO Polyhist. lit. T. I. c. 5. p. 352.

et ut sibi fidem atque nouo inuento venerationem atque auctoritatem conciliaret, eiusmodi apparitiones pia fraude commentum fuisse contendunt. Id quod a moribus quidem impostorum non abhorret, qui plerumque diuinas reuelationes iactare solent; fieri tamen quoque potuit, ut non ipse quidem Raymundus, sed sequentium temporum homines, ciues potissimum Maioricae, quorum intererat, ut ex sanctis viris Lullus fuisse crederetur, eiusmodi fabulas excuderint. Certe inter nugas otiosas has narratiunculas referendas esse, nemo temere negauerit, qui norit, quid distent aera lupinis. Ita vero infuso diuino lumine ditatus Aragoniae regi Iacobo persuasit, ut luculentum in Maiorica insula monasterium erigeret, retribusque lautis instructum tredecim fratribus Ordinis Minorum, cui Lullus fauebat, traderet, ea lege, ut Arabicum ibi sermonem edocti ad conuertendos Muhammedanos se praepararent. Mox Romam ad Honorium IV. P. M. circa annum clo CCLXXXVII profectus idem institutum papae commendauit, ut eiusmodi Orientalium linguarum scholae vbiuis eum in finem in coenobiis excitarentur. Vbi cum contemneretur, Parisios, Montem Peffulanum, Genuam petiit, et tum linguarum Orientalium studium vrgeret, tum nouam artem publico praeconio vendere coepit. Eius vero cum publice praelegendae veniam Romae frustra expetiuisset, itineri ad infideles suscipiendo se accinxit, et Asiae atque Africae loca celebriora peruagatus, Tuneti disputatione cum Saracenis inita periculum mortis subiit, sacerdotis cuiusdam Arabici precibus aegre liberatus, ea tamen conditione, ne sub mortis poena in Africam vnquam reuerteretur. Neapolin itaque ex Africa soluens, artem ibi suam docuit, vsque ad annum clo CCXC, quo Romam, indeque Genuam profectus, ibique exaratis libris quam plurimis aliquandiu commoratus est. Quod si Mvto^o credendum, eius diligentia studioque laudabili inuitata nobilitas Genuensis pecunias ipsi obtulit ad iter in terram sanctam suscipiendum necessarias, de quo tamen vehementer dubitamus. Non enim in Palaestina, sed Maioricam ad regem, et dehinc Parisios abiit artem suam iterum praelecturus. Vbi tamen paucos eum discipulos reperisse oportet, nam mature in patriam rediit, ibique cum Iudaeis et Saracenis disputauit; in Cypro Insula Nestorianos et Iacobitas oppugnauit, venenumque ab iis propinatum aegre euasit. Artem itaque nouam cum inuidia vbique contemtuque premi cerneret, cupido iterum animum incessit apud Saracenos in Africa fidem Christianam propagandi. Ibi Bungi lapidibus a Saracenis impetitus vix se eripuit, et in carcerem coniectus squalidum, non nisi Genuensium mercatorum precibus liberatus est. Redux itaque in Europam, amissa in naufragio supellectile libraria, ad expeditiones sacras occupandamque terram sanctam populum cohortatus est, et a matronis quidem Italiae eum in finem magnum nummorum aceruum corrasit, a Clemente V, P. M. autem, quem Auenione adierat, rogaueratque, ut bellum sacrum ediceret, contemptus est: nec meliorem

suc-

y) Hist. Balear. l. c. BORRICHIVS loc. cit.

successum in concilio Viennenſi res ista habuit, cum et linguarum Orientalium feminaria exſtruenda commendasset, et bellum contra infideles suasisset, et vt damnarentur libri Auerrois, qui auide eo tempore legebantur, rogauisset. A concilio itaque ad reges Europae eandem ob causam conuerſus, aulas regum Hispaniae, Galliae, et Britanniae peruagatus est. Et in aula quidem Angliae regis Eduardi artem chemicam professum ingentem vim auri ope artis istius regi ad sacram expeditionem suscipiendam obtulisse, nonnulli referunt^z, contenduntque, ex hoc auro chemico certum nummorum aureorum genus, quod rosati nobilis nomen gerit, cufum fuisse, pilasque huius opera aeneas in aurum conuerſas in atrio regis Britanniae fuisse asseruatas. ^a Valde pro huius narrationis veritate pugnat OLAVS BORRICHIVS, ^b vehementer in Mutum infurgens, quod istam artem chemicam Lullum exercuisse, rationibus vsus plurimis negauisset; qui etiam fidem traditioni habet quae Lullium in fine vitae ab Arnolſo Villanouano eam transmutorum metallorum scientiam didicisse perhibet. Valde tamen veremur, vt cautis Lectoribus eius rationes faciant satis, cum et testamentum Lullii, in quo id artis miraculum perpetratum asseritur, fidei subleſtae valde suspectum sit, et Lullii tempora totumque iter Anglicanum cum rationibus chronologicis non cohaereant, quod fuisse demonſtrauit LVCA S WADDINGVS; ^c aurea vero moneta illa, quae rosatus nobilis vocari solet, et ex hoc auro obryzo cufa dicitur, post Lullii demum tempora edi coeperit: reliquae vero rationes Borrichii solum eorum rumusculum supponant, quorum interest, haec vera esse. Vnde non inuiti eorum subscribimus sententiae, qui totam narratiunculam explodunt, et inter fabulas medii aevi referunt, ipsam quoque eius peritiam artis chemicae negantes, inter quos Waddingus, vt famae Lullii consulat, contendit, totam illam librorum chemicorum farraginem, quae Raymundo Lullio tribui solet, Raymundo Neophyto deberi, Lulliumque adeo istis nugis non desipuisse, vt in scriptis potius genuinis false Alchemistarum stultitiam derideat. Quae omnia operose excutere, nostri instituti non est, et ad specialem historiam artis chemicae qualem haecenus desideramus, pertinet, infra tamen adhuc quaedam de ea re dicemus. Tandem relicta anno clōCCCXIV vxore, tertium Franciscanorum ordinem suscepit, vehementique martyrii desiderio aestuans in Africam denuo traiecit, Saracenos ad fidem Christianam perduciturus. Quae res pessime illi cecidit: Tuneti enim, vel quod alii volunt, Bugiae carceri mancipatus et exquisitissimis cruciatibus affectus est. Semianimis manibus tortorum a Genuensibus mercatoribus ereptus et in nauem delatus in conspectu patriae spiritum reddidit, anno clōCCCXV. Tum cadauer exanime Maioricam delatum magnoque propter martyrium cultu honoratum,

B 3

^z) IMPERIALIS in Museo Hist. p. 13. ROB. CONSTANTIN. Nomenclat. Med. BORRICHIVS l. c. et quos laudat.

^a) WHARTON loc. cit. qui tamen fidem res denegat.

^b) loc. cit.

^c) loc. cit.

ratum est, sancteque habita eius memoria a Maioricenſibus: quemadmodum etiam eruditionis opinio Academiae Lullianae originem dedit, magnis ornatae priuilegiis regum Hispaniae, Alphonſi primi, Ferdinandi catholici, Caroli V. Philippi II. Philippi III. et Caroli II. Inexpugnabilem hominis diligentiam pectusque inexhaustum laboribus produnt tum plurima, quae vagabundus ſuſcepit itinera, tum magna librorum multitudo, quos ex parte, non tamen omnes recensent HENR. WHARTONVS ^d NICOLAUS ANTONIVS ^e, LVCAS WADDINGVS ^f, et qui chemici argumenti ei tribuuntur ABR. MERCKLINVS ^g. Quidam CCCC. numero fuiſſe perhibent ^h, alii ad quatuor millia extendunt. Non tacendum tamen ſuſpicari nonnullos ⁱ, pleraque ſcripta, quae eius nomen prae ſe ferunt, ob viri celeberrimi famam a Carolo Bouillo, Iacobo Fabro et Henrico Cornelio Agrippa illi fuiſſe ſuppoſita, certe multa alium parentem agnoſcere, vix negari poſſe videtur. Facile ex hac breui vitae Lullianae historia intelligi poteſt, fuiſſe hominis huius characterem proſus ſingularem, paradoxum, mixtumque, vnde mirum non eſt, in tam contrarias de eo ſententias viros doctos fuiſſe delapſos ^k. Quibusdam enim admirandi ingenii homo vir beatus et tantum non ſanctus, martyrioque venerabilis audiit, eiusque eruditio et imprimis acumen philoſophicum maximorum virorum ingenio praelatum eſt. Vnde non ſuo tantum tempore doctor illuminatiſſimus appellatus eſt, ſed ad noſtra vſque tempora inuenti quoque ſunt, qui Lullium Carteſio aliisque ſummis viris praepoſuerent ^l, totuſque in eo eſt LVC. WADDINGVS, vt pietatem, zelum, doctrinam eius depraedicaret, et in beatorum albo reponat. Alii vero contraria omnia de eo iudicantes, abiecte fatiſ de Lullio ſentiunt, in quibus BZOVIVS ^m haereticis, nugiuendulis, hiſtrionibus, circumforaneis eum aggregat, damnatoſque ab eccleſia errores eius fuiſſe monet ⁿ: notumque illud poetae ^o:

*Qui Lulli lapidem quaerit, quem quaerere nulli
Proſuit, haud Lullus, ſed mihi nullus erit.*

Nobis, ſi quid decernendum, laudandum quidem videtur Lullii ingenium capax, amplum, igneum, nec eruditione ſui temporis deſtitutum, quamuis eam ſero acquiſiuiſſet, ſic vt eminere inter viros doctos potuiſſet, ſi iudi-

- d) ad Caue. loc. cit.
e) Bibl. Hiſp. vet. T. II. p. 84.
f) Loc. c. p. 296. noua editio a multis iam annis promiſſa a V. C. IOANNE BUCHLEFIO, vid. Mem. de Trevoux 1722. p. 2023.
g) Loc. cit. add. BORRICHIVS in conſpectu ſcriptorum chemicorum §. 23. ſqq.
h) WADDINGVS loc. cit.
i) Vid. LINDENIVS et MERCKLINVS loc. cit.
k) Iudicia eruditorum de Lullio vid. apud THOM. POPE-BLOUNT. Cenſ. cel. Auct. p. 420. et MORHOſIVM loc. cit.
l) Id de comite Ioerger, reſert LEIBNITIVS Epiſt. ad Remundum, Recueil de div. pieces T. II. p. 163.
m) In Annal. ad annos citatos.
n) Factum id a Gregorio XI. deſerente errores eius quingentos Nicolao Eymérico, vid. QVETIF de Script. Domin. T. I. p. 714. IO. MARIANA L. XV. c. 4. MIRAEVS Auct. c. 393. p. 71. NAT. ALEXANDER H. E. T. VII. p. 115. edit. fol.
o) LANſIVS Conſult. p. 377.

iudicii vis accessisset fatis magna, subactusque doctrina animus modum statuere imaginationi extra orbitam haud raro vaganti nouisset. Verum magnam iudicii inopiam atque paupertatem quandam Lullium pressisse et tota vitae eius vagae historia testis est, et scripta eius genuina loquuntur, et inepta martyrii affectatio prodit; immo ipsa ars Lulliana tantopere multis depraedicata sobrie sentientibus demonstrat: quare non improbandi sunt, qui ingenium ei phantasticum tribuunt, quod foecundissimae legibusque solutae imaginationis ardore eruditioni eius obfuit, ex quo euenit, ut multa scriberet et ageret, quae stulti potius, quam sapientis esse, videbantur. Ex quo facile iudicari potest, quem locum inter philosophos tueatur, quem ei vindicare videntur et ars chemica, mutandorum metallorum si fabula vera, perita, et ars illa magna, quae ab eo Lulliana appellari solet, neutra tamen talis est, ut philolophi magni characterem ex ea tueri queat.

§. V. Et artis quidem chemicae, vel potius metallorum transmutandorum peritiam physicam Lullium habuisse, partim ex inuentione vini adusti, quam ei tribuunt, partim ex adducto supra exemplo parati ingentis acervi auri ex viliori metallo, partim ex lapide philosophico, quem possedisse dicitur, exque medicina vniuersali, qua aetatem ad CXLV annos prorogauerit, probare contendunt, qui huic arti ex Lullii exemplo praesidium quaerunt. Quibus quid responderi debeat, ex supra dictis iam notum esse potest. Quaecunque enim ei tribuuntur chemica, incertissimum est, annon ad Raymundum de Terraga pertineant, vel ab otiosis hominibus Lulliano nomini sint supposita? cum reuera eiusmodi notitiam chemicam habuisse Lullium, rationibus, quae id euincant, idoneis nondum demonstrauerint, quibus ista placet opinio. Quibus vero difficultatibus prematur traditio de mutato metallo in Britannia, supra iam diximus, quae hoc loco repetenda non sunt. Nec sufficit, quod facit BORRICHIVS, colorem ex male cohaerentibus quibusdam narratiunculis fabulae quaerere, sed qui ista probare satagit, eum testes fide dignos et coaeuos fraudisque et credulitatis non suspectos de tam insolita et incredibili re producere oportet, quales non esse Robertum Constantinum, Zwingerum, Dickinsonum, ipse forte concefferit, qui ad eos prouocat Borrichius. Illud sane omnem rationum phalangem euertit, quod ipse scripserit: *Elementatiua habet veras conditiones, ut una species se non transmutet in aliam, et in isto passu Alkymistae dolent, et habent occasionem flendi; et alio loco: orbis docet aurum chymicum non esse nisi apparenter aurum.* Vidit Borrichius vim horum verborum, ad euertendam omnem, quae Lullio tribuitur, alchemiae peritiam necessario facientium, quam cum negare non posset,

Lullius an chemicus?

p) MOSHEM. Hist. Chriff. sec. XIV. P. I. c. 1. §. 5. p. 777.

q) CONRING. spud POPE-BLOUNT. loc. cit.

r) Vid. NAT. ALEXANDER loc. cit. dictus est

Neophytus, quia ex Hebraeorum Rabino Christianus factus est.

s) loc. cit.

t) Art. magnae P. VIII, S. II. c. 52. p. 453. edit. Argent.

posset, cauillatione quadam vsus est, cauillando*: *Lullium non nisi post editos libros quam plurimos, non nisi ultimis vitae annis ad magisteria chemicarum intima penetrasse, ab Arnaldo Villanouano rectoria ipsa auroscia edoctum. Nec scripsisse aliud, quam quod sano intellectum sensu nullus chemicorum inficias iturus sit: nempe species metallorum vere transmutari non posse, nisi in primam prius reducantur materiam; aurum vero chemicum mentiri, valere tantum de adulterinis pseudochemicorum fraudibus.* Quae tam docto viro hypotheseos gratia ita disputanti non excidisse optamus, adeo futilia sunt, et ad verba Lullii plane non quadrant. Ea enim clarissime docent, mentem Lullii eam esse, elementatiuorum eam prorsus naturam esse, vt mutari nequeant*, idque intelligendum esse de mutationibus, quas Alchemistae iactant, quos ideo friuole agentes frustra in re impossibili operam perdentes dolere plorareque iubet. Qui itaque in eo potissimum puluerem et carbones perdunt, vt metalla prius in materiam primam redigant, eos ob naturam et conditionem elementatiui frustra agere Lullius pronuntiat, adeoque in altero quoque loco de omni chemicorum conatu aurum producendi ex viliori metallo, necessario intelligendus est. Id quod omnes cauillationes Borrichii vno ictu posternit. Senem vero Lullium ab Arnaldo Villanouano hanc artem didicisse, idoneis prius testibus, quibus destituitur vir doctus, probandum est, incertumque demonstrat per multo incertius, sapitque fabulam huius furfuris hominum, qui vt auro viros potentes emungant, magnorum virorum nomina inanissimae arti praetendunt. Ex his vero corrui quoque fabula de lapide philosophico, et medicina vniuersali, aetateque Lullii prorsus insolita. Eum enim aetatis anno octogesimo obisse, ex supra dictis constat.

*Ars magna
Lullii.*

§. VI. Meliori iure inter philosophos summum locum meruisse videri possit Lullius, si multos viros doctos audiamus^y, quibus arte ista noua, humanum ingenium ad vniuersalissimas notiones earumque combinationem, et eius artificio ad inuentionem et amplificationem cuiuscunque generis veritatum omnium perduxisse, et instrumentum exhibuisse visus est, quo compendiaria via ad summam ei eruditionem exiguo tempore grassari liceat. Qua de re inuidenda prorsus elogia artis huius fautores ei tribuunt, exemplisque probare contendunt, viros quosdam magnos incredibili temporis breuitate eius ope ad summum doctrinae fastigium pertigisse. Vnde non nemo^z: *Tanta est Lullianae artis vis, tanta efficacia, vt hac vna instructus reliquas haud difficili labore comparare, hoc efficere queat, vt alios sui in admirationem traducat, et tanquam albae, quod aiunt,*

u) De mirabilibus orbis.

x) Ratio est, quia elementatiua secundum Lullium principia naturalia simplicia, comprehendunt, quae mutari nequeunt. Vid. l. c. p. 23.

y) Consulendus hic imprimis MORHOF. l. c. et quos laudat. Inter eos praecipue notandus

IO. HENR. ALSTEDIUS, cui debemus elauem artis Lullianae et verae Logicae. Arg. 1609. 8.

z) Qui dedicationem operibus LULLII ad artem vniuersalem spectantibus, cum Comm. AGRIPPAE et IORDANI BRVNI Arg. 1598. 8. editis praefixit.

aiunt, gallinae filius in omnium ore versetur. Testantur hoc tituli cum primis literarii a regibus potissimum ob hanc ipsam Raymundo Lullio exhibiti: tantae enim fuisse aequo auctoritatis atque existimationis legitur, ut iustissimi Arragonum reges eum in privilegiis eidem concessis, magnum in philosophia magistrum et mirandarum artium, et scientiarum auctorem nominarint. Planum id ipsum faciunt variis in nationibus variis: in Italia Petrus Daguinus, Mediatius et Iacobus Ianuarius; in Hispania Ferdinandus Corduba, Petrus Iacobus Faber Stapulensis, et Carolus Bouillus in Gallia; in Germania Andreas, Petrus, Iacobus, fratres germani, natione Frisones, cognomine Canterii, alibi alii: qui omnes vel exiguo temporis spatio, etiam in constanti aut decrepita constituti aetate a literis alias alieni prorsus, vel etiam in pueritia et iuuenilibus annis huic arti Lullianae vnice cum incumberent, in stuporem quasi, non dicam admirationem alios deduxerunt. Addi his potest apud Maioricenses et Barcinonenses auctoritate regia loco Aristotelis Lullianam artem introductam, egregia regum Hispaniae privilegia meruisse, ut supra iam dictum^b. Tantaque Artis huius multos cepit admiratio, ut magni quoque viri eam vehementer commendarent, suisque illustrarent commentariis, inter quos HENRICVM CORNELIVM AGRIPPAM^c et IORDANVM BRVNVM NOLANVM^d ideo nominamus, quod ingenii *παράδοξος* celebritate commentis his famam conciliauerint: alios de hac arte meritos enumerat D. G. MORHOFIUS^e, quem exscribere hoc loco non licet. Neque tamen eruditos omnes Artis subobscurae et magno hiatu nihil dignum praestantis splendor ita occaecavit, ut magnificum crederent, quod intelligi difficulter potest; sed perpexerunt probe magna et acuta ingenia, plus ostentationis inesse arti huic, quam doctrinae. Recteque, nisi fallimur, carpunt, quod mera aenigmata offerat, nocte quasi atra cincta, tenebrisque obruta, quae si dispellantur, pro thesauris inueniantur carbones. Non negat hoc MORHOFIUS^f, licet pretium isti arti statuerit haud exiguum, fassus, *tantis nebulis omnem illam Artem, quatenus ex Lullio deducitur, inuoluere eius magistros, ut nec Oedipus ipse coniectando assequi possit*. Id quod diffiteri non potuit, quem alterum ingenio Lullium recte vocaueris, Brunus Nolanus, cuius de occulta hac arte verba excerpfit MORHOFIUS^g, quem vide. Vbi vero tenebrae dispelluntur, parum viri oculati inueniunt, quod pretium mereatur, cum, quaecumque philosophantium obiciuntur ingeniis, merum imaginationis emotae lusum, exhibeant, quae vbi allegoriis infan-

a) Conf. HORNIVS Hist. phil. L. VI. c. 10. p. 318. MORHOF. l. c. p. 369.

b) MARIANA l. c. MIRAEVS l. c.

c) Debetus ei Comm. in artem breuem R. Lullii, l. c. p. 810. seqq.

d) Scripsit is et Specierum Scrutinium, et Lampada combinatoriam, ib. p. 685. 199.

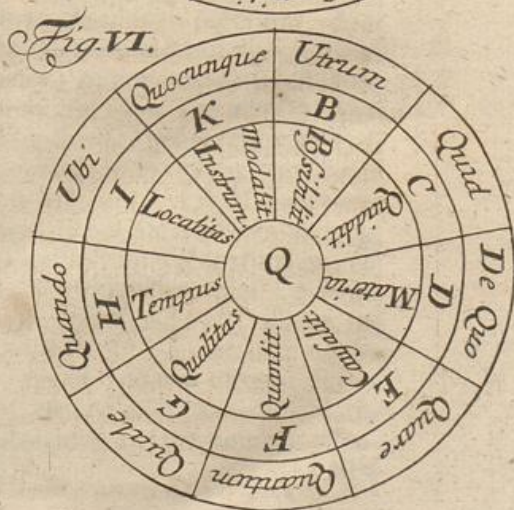
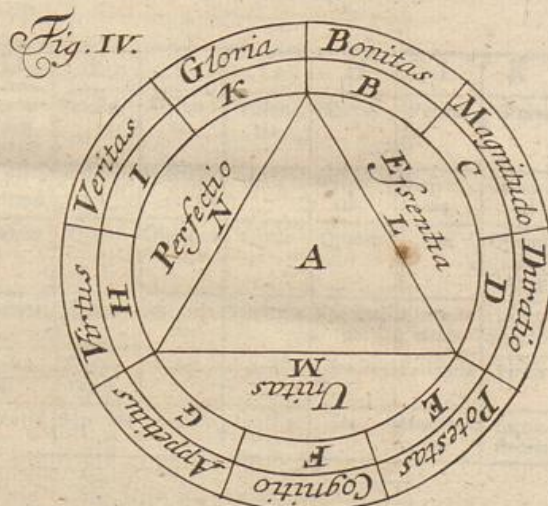
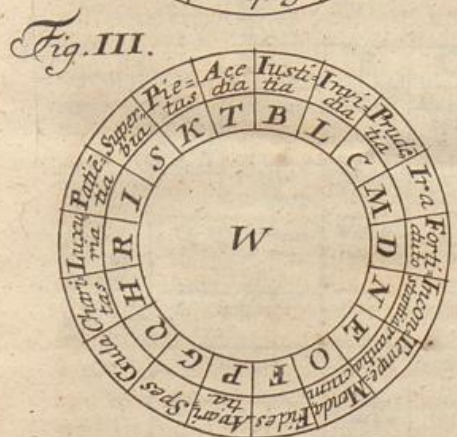
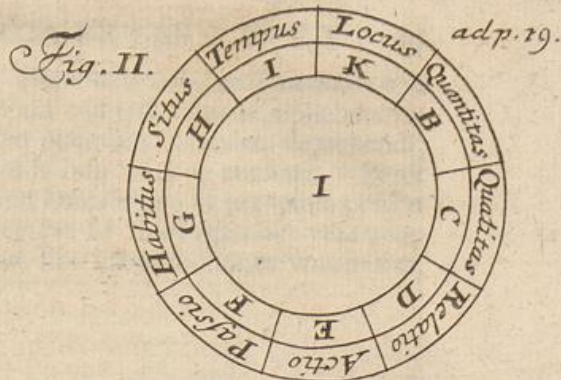
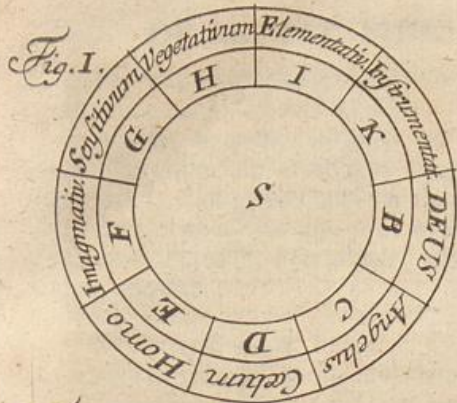
e) loc. cit. Inuidendis is Lullium in dedicatio-

ne ornat elogiis. Idem praefat in dedicatione Agrippa, qui tamen more suo de Van. Scient. hanc artem ad pompam ingenii et ostentationem, eruditionis potius, quam ad comparandam doctrinam valere, ac longe plus habere audaciae, quam efficaciae pronunciat.

f) loc. cit. p. 369.

ff) Ibid.

nis, (qui praecipue mos Bruni fuit, hominis imaginationis oestro furentis) vestiuntur, magnificum quid promittunt, nudata his vestibus nihil nisi externas quasdam notionum relationes et combinationes vniuersalissimas porrigunt, leuem scilicet mercem, et ad ipsam rerum naturam attentorum labore et meditatione indignam. Vnde acutissimi VERVLAMII ^{et} sententia: *Nonnulli viri magis tumidi, quam docti insudarunt circa methodum quandam, legitimae methodi nomine haud dignam, cum potius sit methodus imposturae, quae tamen quibusdam ardelionibus acceptissima procul dubio fuerit. Haec methodus ita scientiae alicuius guttulas aspergit, vt quis sciolus specie nonnulla eruditionis ad ostentationem possit abuti. Talis fuit ars Lullii, talis typocosmia a nonnullis exarata, quae nihil aliud fuerunt, quam vocabulorum artis cuiusue massa, et aceruus, ad hoc, vt qui voces artis habent in promptu, etiam artes ipsas perdidicisse existimentur.* Non poterit de re ipsa iudicare, et de dissidentibus inter se virorum eruditorum de hac Arte opinionibus sanum formare iudicium, nisi quis ipsa Artis huius discat principia, et in quo illius mysteria sita sint, intelligat. Ast hoc laboris ingrati et inutilis prorsus opus est. Vnde lectoris quoque patientia abuti, et quos fumos Lullius vendiderit, hic prolixè exponere, nefas esse putamus. Enarrabimus tamen paucis, quae summa rei sit, ne inuidisse in ipso historiae reformatae philosophiae vestibulo curioso Lectori diuitias videamur, quibus tot viri magni pretium statuerunt haud infimum. Nempe non ad ratiocinandi artem haec scientia pertinet, sed ad differendi, neque ad iuuandum iudicium, sed firmandam memoriam, et regendam in certa quadam via imaginationem. Quamuis enim ad rationalem philosophiam plerique eam sectatores retulerint, et ideo more suo *Logicam venatoriam*, quae mediocri terminorum artificium et inuentionem ista arte duce perquirat, instituerit BRUNNVS, nihil tamen agunt aliud, qui ista nobis pro thesauris vendunt, quam vt generales illas relationum et combinationum classes, genera modosque ad logicas regulas *énovras, ánovras* adplicent, mirisque et ineptis prorsus allegoriis vestiant. Pari enim ratione ad alias quoque scientias Ars illa adhiberi potest, et ad ipsa sacra theologiae capita ipse adhibuit Lullius. Ex quo intelligitur, Artis huius vsum plane nullum esse iis, qui disciplinarum, de quibus tractare volunt, praecepta non tenent, et ad meras vtilitigationes redire omnia, nisi ex domesticis scientiarum fontibus instruantur. Id quod ex generali artis huius typo intelligitur, cuius summa est, terminos generalissimos scientiarum omnium, maxime, logicae, metaphysicae, ethicae et theologiae ex locis propriis sublatis in commune quasi Artis huius vniuersalis horreum congerere, eorumque nexum, combinationem, relationes, respectusque per qualitatatum, modorum, praedicatorum, similitudinum, contrariorum, affectionumque reliquarum considerationes definire, vt inde nouae exoriantur deteganturque

que ideae, et amplificentur scientiae. Hunc in finem, imaginationis ope in subsidium aduocata, certas quasdam cameras areasue alphabeticas construit, in quibus caue, putes nexum quendam naturalem deprehendi, cuncta enim solo arbitrario imaginationis lusu inter se constant. Poni itaque Lullius primo quidem alphabetum huius artis, vt per ipsum possint fieri figurae miserique principia et regulae ad inuestigandam veritatem. Illud ab A. ad K. extenditur, affixasque sibi habet notiones vniuersales, hoc modo:

		A	B	C	D	E	F	G	H	I	K
Alphabe- rum seu principia Artis ma- gnae sunt aut	Prædi- cata	Abſoluta	Bonitas	Magni- tudo	Aeterni- tas seu Duratio	Potestas	Sapien- tia	Volun- tas	Virtus	Veritas	Gloria
		T Relati- ſ. Reſpectus	Differen- tia	Concor- dantia	Contr- rietas	Principi- um	Medium	Finis	Maiori- tas	Aequali- tas	Minori- tas
	Q	Quæſtiones	Vtrum	Quid	De quo	Quare	Quantum	Quale	Quando	Vbi	Quomo- do Cum quo
	S.	Subiecta	Deus	Angelus	Coelum	Homo	Imagina- tio	Senſitiua	Vegetati- ua	Elemen- tatiua	Inſtru- mentatiua
	V.	Virtutes	Iuſtitia	Pruden- tia	Fortitu- do	Tempe- rantia	Fides	Spes	Charitas	Patientia	Pietas
V.	Vitia	Auaritia	Gula	Luxuria	Superbia	Acedia	Inuidia	Ira	Mendaci- um	Incon- ſtantia	

His ſuppoſitis quinque potiffimum figuras circuloſue conſtituit, duos ſubiectorum, duos prædicatorum, vnumque, qui clauſes eorum complectitur. Circulus ſubiectorum eſt vel minor vel maior; minor immobilis eſt, ſubſtantiasque exhibet nouem claſſibus comprehenſas, vid. Tab adiecta Fig. I. His enim nouem claſſibus quodcumque ſubiectorum genus comprehendi Ars hæc ſtatuit. Cum autem inter elementatiuum et inſtrumentatiuum diſtinguendum ſit, eo quod elementatiuum eſt, quod ſolum habet eſſe ſubſtantiale; inſtrumentatiuum autem, quod habet ſuum eſſe in alio, vt in principali ſubiecto; hinc huius iterum reſpectum vel naturalem vel moralem eſſe definit. Et naturaliter quidem nouem prædicamenta accidentis conſtituit, quibus alter ſubiectorum circulus, qui mobilis eſt, illique inhaeret, conſcitur, vt Fig. II. expreſſum. Moraliter autem illud conſideratum accidentia moralia complectitur, nempe nouem virtutes et nouem vitia, vt ex Fig. III. diſci poteſt. Hac ratione ex Alphabeto illo Cabaliſtico artis magnae deſumtis circulis ſubiectorum plane omnium eſſentias,

tias, qualitates, affectiones et relationes comprehendi posse Lulliana Ars statuit, quae proprias ita subiecto cuius sedes se destinasse somniat, facile in quocunque argumenti genere inueniendas. Praedicatorum similis apud Lullium est ratio. Illa enim vel absoluta vel relatiua sunt: et ista quidem tribus tantum capitibus comprehenduntur, essentia, vnitatem et perfectionem, quae tamen triangulari distributione in nouem iterum classes dispescuntur, vt ex Fig. IV intelligitur. Ex connexionem vel combinationem autem subiectorum cum praedicatis mediantibus his circulis exoriuntur propositiones et axiomata, quibus has auctor artis regulas constituit: talia esse praedicata, qualia permittuntur a suis subiectis: verbaque intelligenda esse, secundum substratam materiam. Hos vero terminos praedicatorum in tota latitudine sua accipiendos esse, res ipsa loquitur, vnde termini quoque cognati et repugnantes sub iis comprehenduntur, quorum indices huius artis auctores construere solent. Vt taceamus formas praedicatorum, ideo a Lullio excogitatas, vt modificationes praedicatorum, per quas conditionatur subiectum, id est, amplificationem eorum ostenderet. Circulus praedicatorum respectiuorum nouem quoque classes exhibet Fig. V delineatas, quae ad triplicem rem quandam exhibendi viam definitionem, diuisionem et collectionem respiciunt, vnde triplex illa triangularis figura, respectusque exurgit. His tandem adiicitur circulus compositus ex quaestionum formis, et responsionum regulis, quae clauis inuentionis est, eo quod nexum subiecti et praedicati indicat; hic nouem quoque classibus nouem quaestiones complexis instruitur, vt ex Fig. VI discitur, eaque quaestiones ad circulos subiectorum et praedicatorum ita adplicantur, vt inde axiomata, definitiones et collectiones eliciantur. Quae omnia fundamenti loco posita fertilissimum imaginationi campum exhibent, prolixas terminorum vniuersalium combinationes excogitandi, quas longa serie, et difficilibus figurarum et gryphorum similitudinibus explicant, qui his mysteriis enucleandis infudarunt. Quae tamen omnia hoc loco enarrari nec possunt nec debent, facileque apud ipsos auctores, et ALSTEDIVM^b praecipue, qui satis luculentus est, inueniri possunt, vt alios taceamus. Facile vero ex breui hac fundamentorum Artis Lullianae delineatione intelliget Lector, qui naso non caret, aut inanem esse omnem hanc Artem fumosque illos vendere, qui magnifica de ea promittunt, aut supponere eam, artium et scientiarum fundamenta, axiomata atque regulas ipsamque rerum naturam iam notam esse, qualem qui habet eruditionis perfectionem, carere illa Arte facile potest. Neque vero ex ipsa rerum indole, eiusque cum rebus aliis combinatione has regulas deducit, sed solo arbitrario imaginationis lusu vsa, dum quaedam nobis notionum vniuersalium repositoria exhibet, focum adaptat cothurno, et nec iudicium iuuat, nec veri a falso discrimen ostendit, sed si modo

^b) Loc. cit. Ipsa enim Lullii Ars magna, edita Argent. 1598. 8. spisso volumine insuperabili laborat obscuritate, et sine taedio legi non potest.

Agrippae Brunique commentarii autem difficiles nugae exhibent Siculasque gerras.

vfum habet, iis, qui scientiarum praefidiis instructi iam sunt, indicis aliquis generalis nec accurate nec plenarie satis confecti instar est, vt subeant facilius memoriam generales illae subiectorum, praedicatorum et relationum notiones atque termini. Vnde non plane negamus, quod post LEIBNITIVM¹ contendit quoque MORHOEIVS², ad artem ex tempore differendi haec mysteria aliquid conferre, sed haec potius Quirino Kuhlmanno, qui ingens Lullianis inuentionibus pretium statuit³, similibusque ἐπιθεωρηματικῶν vfum praestare possunt, quam sobrie philosophantibus et ratiocinantibus. Quisquis enim ipsa Artis huius fundamenta considerat, palpabit, nec adaequatam ea notionum generalissimarum distributionem comprehendere, nec talia afferre, de quibus veritatem sitientes solliciti esse debent, qui non ad ideas generales, sed speciales, proprias et domesticas respicere solent. Tacemus, eos, qui viuido imaginationis splendore destituti sunt, confundi magis obscuris Artis huius symbolis, quam iuari; qui vero hac ingenii dote non priuantur, sine ea facile in nexum et combinationem subiectorum et praedicatorum atque relationum penetrare posse; sic vt idem prorsus et meliori quoque iure de his Lullii mysteriis pronunciari possit, quod de topicis prudenter iudicauit auctor *Artis cogitandi*⁴. Plura addere de re exigui, si verum dicendum, momenti, opus haud est.

§. VII. Volutauit se Lullius in Scholafticorum coeno, vnde comitorem, quam ea tempora patiebantur, foetum producere non potuit, et pleni sunt barbarie medii aevi eius libri. Mirum itaque non est, parum placuisse Lullium ingenii elegantius quid spirantibus, quae iucundiora et humanitati magis apta exoptabant. His duces se praebuit DANTE ALIGERIVS, natus Florentiae anno M CCLXV, quem primum restituae elegantioris literaturae parentem, et susceptarum, quae in exilio oberrabant, Musarum Platonicarum tutorem recte dixeris. Non enarrabimus viri omnium primi, qui de literis humanioribus, et eloquentia imprimis atque poësi tum Hetrusco tum Latino sermone meruerit, vitam, a LEONARDO BRUNO ARETINO, CHRISTOPHORO LANDINO, CRESCIMBINO⁵, IO. PAPHYRIO MASSONO⁶ aliisque⁷ expositam, quam alibi quoque⁸ ὡς ἐν συνόψει retulimus, nec de eius meritis, virtutibus et vitiis, quibus et in vita, et in scientiis, maxime celebratissimo dramate satyrico *de coelo, purgatorio et inferno* illustre nomen meruit, differemus: haec enim alterius loci sunt, et a viris doctis passim⁹ accurate excussa, sed id tamen hoc loco moneri institutum praefens postulat,

*Elegantioris
literaturae et
philosophiae
primus re-
staurator
Dante Alig-
gerius.*

C 3 lat,

i) De Art. combin. p. 33. et Recueil des pieces de la Phil. T. II. p. 164.

k) Loc. cit.

l) Apud EVNDEM loc. cit.

m) P. III. c. 17. p. m. 420.

n) *Hist. poës. Ital.* p. 90. et 288. seqq.

o) T. II. Elog. p. 15 199.

o) Leonardi Bruni vitam Dantis edidit FRANC. REDI 1672. 12.

p) In Germanico *Hist. philos.* opere T. V. p. 1364 seqq.

q) Vid. BULLART. *Acad. des sciences* T. II. p. 307. BAYLE *Dict.* T. II. Art. Dante p. 243.

IVLIUS NIGER *Hist. Script. Florentin.* p. 143.

lat, Dantem non modo elegantioribus literis, in iuuentute excultum fuisse, sed ex veterum quoque lectione subactum in philosophia iudicium retulisse. Quae causa fuit, cur TRITHEMIO^r visus sit *philosophus et poeta nulli sua aetate inferior, ingenio sublimis et clarus eloquio, disputator omnium acutissimus*. Cuius eruditionis philosophicae specimina haud vulgaria laudato dramati inseruit, quam *triplicem comœdiam Platonicae eruditionis lumine perillustrem esse*, iudicauit PAVLVS IOVIVS^s. Auctor quoque est BOCCATIUS^t, quem sequuntur PAPVRIVS MASSONVS^u, IS. BVLLARTIVS^v et GABR. NAVDAEVS^w, ciuium inuidia exulem ad Parisienses abiisse, ibique physicis et theologiacis studiis deditum acerrime cum aliis conflixisse. Ita vero Boccatus: *Fuit inter ciues suos egregia nobilitate verendus, et quantumcunque tenues essent illi substantiae, et a cura familiari, et postremo a longo exilio angeretur, semper tamen physicis et theologiacis imbutus vacauit studiis, et adhuc Iulia fatetur Parisius, in eadem saepissime aduersus quoscumque dimicauisse*. Id quod ad iuueniles quidem annos magis, quam ad exilii tempus pertinere facile concedi potest P. BAYLE^x, qui de iis hoc Dantis annis intelligit, quibus sub Bruneto Latino^y physicam et mathesin Parisiis didicit; verba enim Boccatii aliud non euincunt: illud autem ex iis verbis manifestum est, Dantem in mysteriis philosophiae fuisse versatissimum, tempusque iis in exilio quoque triuissse. Ille autem cum nouum emendandi sensus literarii exemplum suis esset, ciuesque primus quasi ex squalore barbariei, quae tum longe lateque regnabat, ad humanitatis studia reuocasset, miscendo iis philosophiam, non illam ineptam et strigofam, quae tum in scholis personabat, sed amoenam et nitidiori habitu se commendantem, recte inter reformatores philosophiae refertur, quamuis pauca in ipsa philosophia praestitisset. Valuisse tamen aliquid in argumento philosophico ferioque *Quaestio eius de natura duorum elementorum aquae et terrae*^z fati prodit.

Franciscus
Petrarcha.

§. VIII. Ex Dantis schola illustre Italiae fidus, FRANCISCVS PETRARCHA prodiit, cuius potissimum eruditionis radii tenebras seculi XIV dispulerunt, et diem literis atque elegantiori philosophandi rationi reddiderunt. Eum inter philosophos huius aetatis referendum esse, vel vnus TRITHEMII^r testimonium euincit, cui Petrarcha audit *philosophus, rhetor et poeta celeberrimus; qui humaniores disciplinas post longa silentia mortuas ab inferis reuocauit ad superos, non minus sancta conuersatione, quam scientia clarus emicuit*. Cui iudicio longe verissimo fuc-

r) Cat. S. E. c. 546. p. 131.

s) Elog. c. 4. p. 19. conferenda erudita praefatio nouae dramatis huius editioni a. Cel. 10. AST. Vol. 1. 1720. curatae praemissa.

t) De Genealog. Deor. L. XV. c. 6.

u) loc. cit.

x) loc. cit.

y) Aed. ad Histor. Ludou. XI. p. 175. 176.

z) loc. cit. not. K. p. 246.

a) De hoc Dantis et Guid. Caualcantis praecceptore qui in patria Florentiae obiit 1295. libroque de Vitiis et virtutibus, et Compendio ethices Aristotelis inclaruit vid. IVL. NIGER de Script. Flor. p. 112. MICH. POCCHIANTIVS de Script. Flor. p. 33. 44. BAYLE loc. cit. p. 246.

b) Vid. FABRIC. Bibl. Lat. Med. T. II. p. 39.

c) De S. E. c. 622. p. 147 seqq.

fuccinit quicquid literarum elegantiam nouit et amat, vt ex censuris celeberrimorum virorum a THOMA POPE-BLOUNTIO ^d et MARTINO HANCKIO ^e collectis, disci potest, quibus, si id ageretur, ingens addi posset aceruus. Quamquam feuerum Petrarchae censorem nuper egit doctissimus NICERONIVS ^f, cuius tamen acerbitate non mouebitur, quisquis cogitauerit, eos quoque heroës esse, qui glaciem frangere, aude-
reque aliquid magni sustinent, quamuis omne punctum non ferant. De vita viri summi prolixam heic loci commentationem annectere, esset extra oleas vagari; solet ea ab iis commemorari, qui humaniorum disciplinarum historiam exponunt, qui adeundi nominati a praestantissimo FABRICIO ^g, aut videndi, qui ex instituto vitam celeberrimi literarum restauratoris descripserunt, HIERONYMVS SQVARZAFICHVS ^h, ANDREAS SCHROEDERN, aliique. Ipse de se studiisque suis passim in epistolis ⁱ quaedam memorauit, addidere multa interpretes Italicorum eius poematum ^k, historiaeque literariae scriptores, qui cum in omnium manibus sint, facile consuli possunt; succinetam quoque de eius vita historiam nos alibi ^l exhibuimus. Nobis hoc loco notasse sufficit, exortum esse bonis literis hoc fidus Aretii parentibus Florentinis anno clo CCCIV, inque adolescentia humanitatis logicaeque praeceptis imbutum Dantem Aligerium tandem praeceptorem fuisse nactum, quo duce sterquilinum scholasticae eruditionis contemnere, et elegantiore litteraturam diligere didicit: conuersum deinde ad legum studium, cum barbaries, quae istam quoque scientiam eo tempore obsidebat, infensum illud elegantissimo ingenio reddidisset, inuito licet parente ad eloquentiae, poëseos et historiae culturam felicissimis conatibus animum applicuisset. In itinere porro Gallico et Italico hanc praestantissimarum scientiarum curam non deposuisse, poëticae imprimis facultatis praestantia adeo insignem, vt in Capitolio Romano a gubernatoribus vrbs hedera, myrto, et laurea poëtica solennitate publica et illustri condecorari meruerit. Post varias vero fortunae et commorationis vicissitudines et secessum praecipue Gallicum in valle amoena, quam Clausam vocant, postquam benevolentiam summorum principum expertus fuisset anno clo CCLXXIV rebus humanis ereptum esse, relicta summae eruditionis et cordatae quoque pietatis fama apud posteros. Huic potissimum restitutam ciuitatem debet fermo Latinus hunc parentem genuinum agnoscit poësis Italica: hunc historia habuit promumcondum felicissimum, hunc mores seculi corrupti viderunt censorem imperterritum, quae omnia, vt illi immortalem pepererunt gloriam, ita suis quaeque lo-

d) Cens. Celebr. Auctor. p. 432.
e) De Roman. rer. scriptoribus P. II. c. 42. p. 194.
f) Memoires T. XXVIII. p. 366 seqq.
g) Bibl. Lat. Mediae T. V. p. 675 seqq.
h) Saepius praefixam Petrarchae operibus separatim vulgavit IO. HENR. ACKERVS Rudolstadtii 1711. 8.

i) Epist. Sen. L. XVIII. L. XV. Ep. 5. XVI. 1.
L. I. Epistol. Carm. script.
k) IO. MAR. CRESCIMINVS Hist. poëf. Ital. T. IX. p. 133 T. XV. p. 274 seq.
l) IOVIVS Elog. p. 12. N. C. PAPADOPOLI Hist. Gymnas. Pataui, T. I. p. 280.
*) In Germ. H. Ph. Op. T. V. p. 1568.

cis a viris doctis enarrata quaeri debent^m. Nobis in philosophiae resurgens historia virum summum negligere non licet. Quamvis enim strigofam et barbaram Scholasticorum sui temporis philosophiam perofus, in quisquiliis logicis, et metaphysicis tempus non perdidisset vir maioribus et pulchrioribus ingenii monumentis condendis natus; moralem tamen philosophiae partem, iunctis philosophiae et eloquentiae viribus exposuit, et praestantissima morum praecepta, dulcissima verborum elegantia animis inculcauit. Testes eius rei damus libros eius morales, *de remediis utriusque fortunae, de vera sapientia, de contentu mundi, de republica optime administranda et de virtutibus et officio imperatoris, de obedientia et fide uxoria, de auaritia vitanda*, et qui primo loco ponendus est, *de sua ipsius et aliorum ignorantia*. Non hic arida ineptarum, et ad animum emendandum minime proficuarum disputationum deserta inueniuntur, sed horti florentissimi, elegantissimarum obseruationum ex omni literatura decerptarum floribus referti. Immo cum plurima quoque historica et poetica pepererit foecundum Petrarchae ingenium, in illis quoque philosophiam non neglexit, et ab eius se praesidiis imparatum pectus non habuisse, ostendit, ut vel ex uno *rerum memorandarum* opere ad imitationem Valerii Maximi scripto intelligitur. Recte id intellexerunt discipuli eius, inter quos IOANNES BOCCACIVSⁿ ita de eo: *Homo est coelesti ingenio praeditus et perenni memoria ac etiam facundia admirabili, cui familiarissimae quarumcunque gentium historiae sunt, sensus fabularum notissimi, et breuiter, quicquid philosophiae sacro iacet in gremio, manifestum est*. Dignum vero obseruatione hoc loco est, Petrarcham, cuius exemplum alii innumeri secuti sunt, qui de restituendis literis meruerunt, historiae quoque veteris philosophiae fuisse peritissimum, eaque in reuocanda disciplina elegantiore pariter atque seueriore felicissime fuisse usum.

Discipuli Petrarchae.

§. IX. Ex Petrarchae officina, fauente diuina prouidentia plaudentibusque literis ingeniis aperta prodiit, quicquid fere inter restauratores elegantioris literaturae seculo XIV et XV referri solet. Tum enim barbarici bellum indici coeptum, tum postliminio receptae, quae hactenus in exilio oberrauerant Musae Atticae, tum Latino sermoni honor habitus, tum restituta eloquentia et poësis, et quod maximum beneficium merito reputari debet, tum ineptae philosophiae nuditas detegi coepta, et in ruborem dari. Intelliget ex his lector, non philosophos quidem nos hoc loco enarrare, sed literaturae elegantioris professores; adeoque eorum historiam alium locum aliosque commentarios poscere. Non tamen ficeo praetereundi pede sunt in hac nostra tractatione, eo quod non modo illis acceptum referri debet, quod tandem nugari, in philosophia quoque, intellectus humanus defierit: sed et fuerunt inter eos, qui philosophiam sobria magis ratione tetigerunt. Inter hos, qui Petrarcham ipsum audiuit, et

m) PORE-BLOYNT, p. 432. VOSSIVS de Hist. Lat. L. III. c. 1. p. 524. MART. HANCK. de Rom.

Rerum. Script. P. I. c. 42. p. 194 seqq. n) In praef. operis de Genealog. Deor.

et ad meliorem disciplinam formatus est, referendus est IOANNES BOCCACIUS Certaldi in Tuscia anno MCCCXIII natus, denatusque anno MCCCCLXXV, genere humilis, ingenio nobilissimus, liberalis doctrinae atque eloquentiae, quas a Petrarcha didicerat vindex strenuus, elegantiae Etrusci sermonis assertor summus ^o. Is Graecam linguam a Leontio Pylato Thessalonicensi, qui in gymnasio postea Florentino eam docuit, Latinam a Petrarcha didicit, cuius tamen in scribendo elegantiam Latinam non assecutus est. De quibus eius eruditionis speciminibus virorum doctorum iudicia post THOMAM POPE-BLOUNT ^p collegit PETRVS BAYLE ^q qui videndus, cum ad nostram ea rem non pertineant. Cum autem philosophiam non neglexerit, merito eius hoc loco facienda est memoria. Teste enim TRITHEMIO ^r fuit vir in secularibus literis omnium sui temporis facile doctissimus, et diuinarum scripturarum non ignarus, poëta, philosophus et astronomus ^s celeberrimus, ingenio subtilis et eloquio disertus. Specimen philosophicae cognitionis et historiae quoque veteris philosophiae dedit in libro *de Genealogia Deorum*, in quo fabularem Graecorum philosophiam referare conatus est. Quamuis enim in interpretandis fabulis saepe nimium frigidumque esse, forte non praeter rem, ei obiecerit LVDOV. VIVES ^t, recte tamen is ipse addit, *feliciter eum in isto labore fuisse versatum, quam illo erat seculo sperandum*. Neque tamen suo omnia haec arua arauit vitulo, sed PAULI DE PERVSIO libro *Collectionum* ^u, vsus est, ipso non dissentiente, vnde ab intentato plagii crimine recte eum absoluit PETRVS BAYLE ^v. Alias eius lucubrationes tum Latinas tum Etruscas, a vitae eius et historiae literariae enarratoribus, quos alibi nominauimus ^w, et imprimis a diligentissimo FABRICIO ^x enumeratas, hic, vbi alia agimus, praeterimus, nec de *centum nouellarum relationum* opere, quod *Decameri* inscripsit, quodque eius famam non nihil coinquinavit, aliquid addimus, lectorem ad P. BAYLE ^y dimittentes, qui iudicia eruditorum de hoc libro collegit. Boccaccio iungimus LEONARDVM BRVNVM, a patria ARETINVM dictum, et cum Petro Aretino, mordacissimo satyrico, vt a THOMA POPE-BLOUNT ^z factum, non confundendum. Is cum Graecam literaturam a Chrysolora didicisset, in liberali autem doctrina magnam duce Colucio Salutato industriam collocauisset, apud pontifices maximos sui temporis, tandemque Florentiae plurimum valuit, magnusque meritis

Ioannes Boccacius.

Leonardus Brunus Aretinus.

o) ERYTHRAEVS Pinacoth. III. p. 219.

p) p. 437 seqq.

q) Dict. T. I. Art. Boccace p. 582 seqq.

r) Cat. S. E. c. 647. p. 152.

s) Melius Geographum dixeris, ob librum de montibus, syluis, fontibus, lacubus, fluminibus, stagnis, paludibus et maribus.

t) De Trad. disciplinis L. III. p. m. 296.

u) TRITHEMIUS l. c. c. 634. p. 143. conf. FA-

Hist. philos. Tom. IV.

BRICIUS Bibl. Lat. Med. T. V. p. 644.

x) l. c. not. K. conf. VOSSIVS H. L. L. III. c.

l. p. 525.

y) In Hist. Phil. Germanice edita T. V. p. 1375.

z) Bibl. Lat. Med. T. I. p. 682 seqq.

a) l. c. not. L. Inde libri de tribus impossori-

bis auctor nonnullis perperam habitus, vid.

MONNOYE T. IV. Menag. p. 406. 414.

b) p. 453.

de Graecis et Latinis literis anno cōCCCCXLIV obiit, inter praestantissimos referendus, qui post foedam barbariei noctem lucem accenderunt melioribus literis. De quibus tamen eius meritis in rem humanitatis literariam illi adeundi sunt, qui res eius et scripta enarrarunt. Locum vero ideo in hac virorum doctorum, quos enarramus, serie exposcit, quia testibus TRITHEMIO^d, FLORIDO SABINO^e, et IAC. PHILIPPO BERGOMATE^f, in philosophia quoque non infeliciter versatus fuit. Quo praesidio ornatus et instructus ad vertenda Xenophontis, Platonis et Aristotelis scripta animum applicuit. Laudat praecipue id IOVIVS^g, quod *eius incomparabili beneficio, morales Aristotelis libros optima fide traductos legimus; quemadmodum commentarium quoque in libros Aristotelis oeconomicos, et Introductionem in eius moralia, Venetiis editam^h, reliquit.*

Angelus Politianus.

§. X. Medio seculo XV, anno cōCCCCCLIV, editus est ANGELVS CINVS, a patria Hetruriae oppido POLITIANVS dictus, vel hoc nomine nobis non tacendus, quod cum Pico et Ficino praesidio Mediceae domus nixis plurimum ad promouendam philosophiam veterem eruendosque pristinos eius sensus contulit. Vitae eius enarrationem post alios dedit WERNERVS IACOBVS CLAVSIVSⁱ, qui cum THOMA CRENIO^k aliisque multis fusc a nobis alio loco^l adductis est videndus. Memoriam autem in historia philosophica commendavit suam, quod Pico atque Ficino in reuocanda philosophia Platonica auctoritate domus Mediceae opitulatricem manum porrexit, et ad explananda felicius Aristotelis placita, Alexandri Aphrodisaei *solutionem super nonnullis dubitationibus physicis* ex Graeco traduxit, et vt Stoicae ethicae mysteria Latinis haecenus tantum non prorsus ignota vulgaret, Epicteti *Enchiridium* Latinum fecit: quam quoque operam praestitit Platonis *Charmidi de temperantia^m*. Ex quibus eius lucubrationibus luculento exemplo patet, doctissimorum virorum ea aetate industriam in eo potissimum fuisse versatam, vt veterem philosophiam postliminio reducerent, scripta philosophorum Graecorum suis notiori lingua legenda darent, sicque humanitatis studia cum philosophia iucundo vtilique labore iungerent: id quod veros nobis characteres virorum summorum refert, qui in hoc resurgentis literaturae diluculo de philosophia mereri coeperunt. Eadem aetas tulit HERMOLAVM BARBARVM, Francisci filium, in hoc quoque

Hermolaus Barbarus.

c) Vid. quos nominavimus l. c. p. 1377. add. Ivi. NIGER. de Script. Florent. p. 119. Giornali dei liter. d' Ital. T. IX. p. 201. FABRIC. l. c. T. I. p. 797 seqq.

d) De S. E. c. 784. p. 173.

e) Aduersus calumniatores Lib. L.

f) In Chron. Supplem. ad A. C. 1416.

g) Elog. c. 9.

h) 1550. Vitam Aristotelis nondum editam

scripsisse refert CAS. OVDINVS de S. E. T. III. p. 2386.

i) Magdeburg. 1718. 8.

k) Praef. ad Angeli Caninii Hellenismum p. 19. Animadu. Philolog. P. III. c. 2. p. 22.

l) Loc. cit. T. V. p. 1379. inter quos imprimis BAYLE Dict. T. III. art. Politien. p. 768. et Cel. HENR. BRENCMANN. Hist. Pandect. Florent. p. 306. Eloges de Thon et Teiffier T. I. p. 168. videndi.

m) Vid. FABRIC. Bibl. Lat. Med. T. I. p. 263.

que albo eorum, qui elegantiorē disciplinam colentes de philosophia simul meruerunt illustris. Is enim cum praecoci ingenio vtereturⁿ, et octodecim annos natus, vt ipse refert, libros scribere coepisset, decimo nono aetatis anno Themistii commentarios Latinos fecit, vigesimo quinto Aristotelis rhetoricam, vigesimo octauo Dioscoridem, trigesimo opera Aristotelis rhetorica. Quae eruditionis eius, maxime Graecae, praestantia fuerit, qua artis criticae peritia et audacia claruerit, quibus honorum fastigiis elatus, et inuidiae conatibus deiectus sit, quem ecclesiasticae purpurae honorem ei pontifex maximus destinauerit^o, et quae alia sunt, quibus celebre eius in eruditorum historia nomen est, hoc loco, vbi breuitatem sectamur, non tangimus, legenda apud eos, qui res eius literarias tetigerunt^p. Illud autem omnino commemorandum nobis est, egregie Barbarum meruisse de philosophia Graeca, maxime Aristotelis, cuius operum versionem integram diu meditatus est. Multa tamen eius scripta vt Themistii quoque, paraphrasibus illustrauit. De quibus eius lucubrationibus digna sunt, quae legantur verba PETRI ALCYONII: *Itaque plura scripsit biennio exul, quam XX ante annis, cum patria frueretur, et honoribus illius florentissimus esset, Recognitionem erratorum Pliniani codicis, Explanationem librorum de anima Aristotelis, cum iam ante eisdem philosophi libros talis argumenti in Latinum conuertisset, et XVI libros de ratione differendi (veteres Peripatetici organon eos appellant) et quinque rhetoricos, et vnum poëticum, octoque Dioscoridis medicos, quos alio etiam opere instruxerat, quod Corollarium inscribebat. Adiecerat quoque pulcherrimam expositionem ad libros analyticos posteriores Aristotelis ante in Latinum translatos. Et haec quidem omnia adhuc diligentissime asseruari vidi a fratribus illius, cum sedecim abhinc annos Venetiis Bibliothecam illius excuterem: atque incredibili sum laetitia elatus, cum cognoui, doctissimi, amicissimique hominis elucubrationes non intercidisse, quod ne euenisset, magnopere verebar, cum in suburbano Oliuierii Caraphae, collegae mei ex pestilentia obiisset, (anno dō CCCXLIII) et domestici intimique familiares fuga saluti suae consulissent, omniaque, tanquam bona caduca, in medium reliquissent. Sed eius generis scripta ab interitu et furto vindicata fuisse narrabant Zenotelis cuiusdam opera, quem ille habebat ad manum. Solebat autem persaepe mihi recitare, quae ex Aristotele faciebat Latina, iudiciumque exquirebat meum, quod sic tamen interponebam, vt perspicere posset, placere mihi suam industriam, et Peripateticae disciplinae intelligentiam, quae pernecessaria est homini in tali scribendi genere versanti: non satis autem probari dicendam,*

D 2

nem,

n) Conf. BAILLET. de pueris praecocib. p. 91 seqq.

o) Fallus enim est TRITHEMIVS de S. E. c. 878. p. 209. qui Cardinalem fuisse putat, cui purpuram modo destinavit Alexander VI. vid. Gior-

nal. de Ital. T. III. p. 52. XXVIII. p. 159.

p) NIC. COMN. PAPADOPOLI Hist. gymnasi. Patav. T. II. p. 28. et quos in Germ. H. P. opere T. V. p. 1381. nominauimus.

q) De exilio L. I. p. 60 seqq.

nem, qua in sententia Aristotelica exprimenda utebatur: sed hoc illius aetatis fuit vitium, ut a puritate Latinae linguae abhorreret. Ad quem locum Alcyonii de philosophicis Barbari laboribus ea consuli cupimus, quae notauit I. A. FABRICIUS ^r. Ceterum adeo difficilem in interpretando Aristotele nonnulli fuisse volunt, ut daemonem de significatione vocis entelechia interrogauerit. Tradit id PETRVS CRINITVS ^r his verbis: *Et reuera perexilis vocula daemonum et exigua est: quod olim noster quoque Venetus Hermolaus dicebat, vocem se daemonis pertenuem et paene subsibilantem audisse, qua ille de Aristotelis entelechia interrogatus sibi ipsi et Georgio Placentino responsitavit.* Cuius fides fit penes auctorem. Addi his tertius potest POGGIUS BRACCIO-LINVS, discipulus Ioannis Rauennatis, Manuelis Chrysolorae et Collutii Salutati, quamuis is lepido magis ingenio, quam philosophiae cognitione nomen meruerit, de cuius rebus literariis, praeter eos, quos in Germanico Historiae philosophicae opere ^r laudauimus, videndi viri magni nominis, IO. BAPT. RECANATVS ^u, IACOBVS LENFANTIUS ^v, ALB. HENR. SALLÉNGRE ^w, IO. ALB. FABRICIUS ^x, et NICERONIVS ^y. De libris vero eius moralem philosophiam illustrantibus consulendi IVL. NIGER ^z et IO. FABRICIUS ^a.

Poggius.

Franciscus
Philelphus.

§. XI. Eandem viam in coniungenda cum philosophia disciplina liberali et humanitatis literis tenuit FRANCISCVS PHILELPHVS, Ioannis Chrysolorae, qui post iter ad Graecos, Latinas Graecasque literas Bononiae, Romae, Mediolani, Florentiae, Patauii et Mantuae, vna cum philosophia morali et eloquentia docuit, et illustre nomen, inter restauratores literarum meruit, de cuius rebus praeter ipsum passim in epistolis, et IOVIVM ^b, BERGOMATEM ^c aliosque consulendi sunt IO. HENRICVS FOPPIVS ^d, NICERONIVS ^e et IO. ALB. FABRICIUS ^f, quosque hic porro in partes vocat, qui quoque de ratione eius scribendi, de poetica facultate, et scriptis historicis differunt, de quibus praeter iudicia eruditorum a POPE-BLOVNTIO ^g, collecta conferendus BERNARDVS MONETA ^h. Nobis eius hoc loco mentio facienda est ob librum *de morali disciplina*, quem Aristotelem secutus conscripsit: tum ob *libros duos Conuiuitorum*, quos, qui in eos praefatus est, LVDOVICVS VIVES valde laudat ab historiae et antiquitatum atque philosophiae cognitione. Vnde TRITHEMIO ^b quoque a philosophiae peritia impense

- r) Bibl. Lat. Med. T. I. p. 457 seqq.
s) De honesta discipl. L. VII. c. 11.
t) T. V. p. 383.
u) In vita Poggii praemissa eius Hist. Florent.
et in Observationibus criticis ad Poggiana.
v) Ei debemus Poggiana, Amst. 1720. 8. edita.
w) Memoires de literature T. II. Art. 1 seq.
x) Bibl. Lat. Med. T. V. p. 890.
y) Memoir. T. IX. p. 128 seqq.
z) Hist. Script. Florent. p. 473 seqq.
a) Hist. Bibl. Fabric. P. III. p. 320.
b) Elog. c. 17.
c) Contr. Chronic. L. XV.
d) Is vitam Philelphi ex eius potissimum scriptis collectam et accurate conscriptam inseruit Miscell. Lips. T. V. p. 322 seqq.
e) Memoir. T. VI. p. 71.
f) Bibl. Lat. Med. T. V. p. 845.
g) Conf. Cel. Auct. p. 471 seqq.
h) Menag. T. IV. p. 232 seqq.
i) Cat. S. E. c. 855. p. 203.

impense commendatur, qui filium quoque eius Marium, qui Venetiis et Mantuae philosophiam et eloquentiam docuit, ob philosophicam eruditionem valde extollit¹. Idem de PETRO PAVLO VERGERIO praedicat TRITHEMIVS^k, quem *non modo virum in diuinis scripturis studiosum, verum etiam in secularibus literis eruditissimum, philosophum et rhetorem celeberrimum* vocat, concinente RAPH. VOLATERRANO^l, aliisque quorum ille Iurisperitorum suo tempore eloquentissimum et simul philosophum vocat, hi multi in eius laudibus sunt, videndi apud VOSSIVM^m, P. BAYLEⁿ aliosque. Inter eius scripta libellus quoque est, *de ingenuis moribus*^o, quo haud contemnendum specimen exhibuit, quae ei de philosophia infederit sententia. Dum enim iuuentuti morum et honestarum disciplinarum praecepta tradit, ita institutionem hanc discipulo commendat, vt pateat, humani eum animi naturam, mores, inclinationem, vitia, emendationem ita perspexisse, vt accurata inde philosophiae moralis cognitio istis, quibus vivebat, temporibus, prorsus insolita et peregrina illi adfuisse censeatur. Maxime vero commendandus est libellus vtilissimus eo quoque nomine, quod disciplinarum iuueni tradendarum ordinem instituit optimum, et viam praeparat, vt philosophia non ad ostentationem, sed ad usum animi muniri queat. Quare non moralis tantum doctrinae culturam vehementer illi inculcat, eamque historiae luce collustrare iubet, sed et naturalem scientiam; *eo quod intellectui humano consona atque conformis sit, per quam naturalium rerum animatarum inanimatarumque principia passionesque et eorum, quae coelo et mundo continentur motuum ac transmutationum causas effectusque cognoscamus*. Ita vero his praeceptionibus ingeniorum delectum per varias classes adaptat, vt iucundissimum sit videre, quas sibi philosophia magis sobria in ipsa *παλιγγενεσίας* suae infantia vires acquisierit. Addimus Vergerio IANNVTIVM MANETTIVM Florentinum, is enim tum *Isagogen Porphyrianam* noua veste latina donauit, idemque libris *Categoriarum* Aristotelis praestitit, tum Socratis atque Senecae vitam descripsit^p, luculento exemplo, viros doctos Italiae tempore renascentium literarum philosophicam historiam ad praeparandos ad philosophiae culturam animos adhibuisse.

Petrus Paulus Vergerius.

Iannutius Manettus.

§. XII. Altius seculo XV in philosophiae mysteria penetrauit NICOLAUS CVSANVS, a patria Cusa, vico Mosellae in Treuirensi dioecesi proximo, vbi ineunte seculo hoc obscuris originibus in lucem editus est, dictus. Is tantopere naturam largissima ingenii munera distri-

Nicolaus Cusanus.

D 3

buen-

nis Bonardi presbyteri Veronensis et Liniaci professoris.

p) Vossivs de Histor. Lat. L. III. c. 7. p. 581. Vtebatur vero favore Nicolai V, P. M. qui valde Peripateticam disciplinam omnemque literaturam elegantiore commendabat viris doctis, promouebatque. Is Ianettum equitis dignitate auxit.

1) TRITHEM. loc. cit. c. 856. p. 204.

k) c. 761. p. 178.

l) Anthropol. L. XXI. p. 775.

m) De Hist. Lat. L. III. c. 5. p. 553.

n) Dict. T. IV. art. Vergerius p. 430.

o) Primam editionem nominat Ven. 1502. P. BAYLE l. c. not. B. est autem inter reculas nostras alia prior Ven. 1497. 4. cum comm. Ioan-

buentem beneuolam expertus est, vt in omni genere eruditionis, theologiae, iurisprudentiae, philosophiae, et matheos maxime excelleret. Cumque et mentis acies, et experientia accessisset, quibus animi virtutes iunxit pulcherrimas, ex doctore theologiae episcopus Brixiae, tandemque Cardinalis factus est, defunctus anno dō CCCCLXIV. Non tange-
mus lites eius cum Sigismundo Archiduce Austriae, vel quas partes ille in concilio Basileensi secutus fuerit, et dereliquerit postea; alium enim ista locum postulant, et in historia sacra et literaria scriptorum ecclesiasticorum tradi solent, sed monemus modo, virum acutissimum profundam philosophiae suo seculo melioris et magis sobriae cognitionem prodidisse. Non prouocabimus ad TRITHEMII^q testimonium, valde eius eruditionem theologicam, philosophicam et mathematicam extollentis, sed ipsius libros testes esse volumus, omni exceptione maiores^s, magnisque eruditorum elogiis, ex parte a THOMA POPE-BLOVNTIO^r collectis probatos, quamuis in iis perspicuitas interdum desideretur, quod tamen subtilissimas meditationes prosequenti facile condonari potest. In iis id praecipue obseruandum est, virum profundi iudicii, et insolitae in rebus quoque physicis et mathematicis eruditionis, consideratae humani ingenii imbecillitate, et ferociente suae aetatis scholasticorum philosophorum de quocunque argumento etiam difficili et obscuro disputantium superbia modum ingenii posuisse, editis libris tribus *de docta ignorantia praecisionis veritatis inattingibilis*, quos quoque *Apologia contra Ioannem Venechum* defendit. In his vero libris adeo humani intellectus vires deprimunt, vt paene in Academicorum partes transeat, vnde *de coniecturis* quoque libros duos edidit, demonstraturus *omnem humanam veri positivam assertionem esse coniecturam*. Sed in aliis quoque scriptis insolitam philosophiae cognitionem prodidit, difficillimas metaphysicae veritates enucleans; disputauit enim *de sapientia, de mentis natura, de speculanda veritate, de possibilitate, siue materia vniuersi, de speculo intellectuali, per quod res cognoscimus, de venatione sapientiae, de apice theoriae et similibus*; vt taceamus scripta mathematica, magnam ingenii aciem prodentia, de quibus scriptores historiae literariae, et inter eos WHARTONVS^t, FABRICIVS^u, VOSSIVS^v, videndi.

Donatus Acciaiolus.

§. XIII. Ioanne Argyropulo praeceptore Graecam linguam et humaniores literas cum philosophia Aristotelica iungere didicit DONATVS ACCIAIOLVS, siue ACCIEVOLVS, Florentinus, vir magna eloquentiae rerumque gerendarum peritiae laude inclutus. Illi praeter *Vitam Caroli M. et Vitarum Plutarchi* paraphrases nonnullas, de quibus VOSSIVS

q) Vid. TRITHEM. Annal. Hirsaug. P. II. p. 439. Gundlingiana XIII. p. 265.

r) Domui hospitali in patria excitatae diuitem librorum supellestem donasse refert TRITHEMIVS c. 804. p. 187.

s) Loc. cit.

t) Vltima editio prodit Bas. 1565. fol. quam

diligenter recenset FABRICIVS loc. cit. T. I. p. 1239 seqq.

u) p. 467.

t) Ad Caueum p. 105.

v) Loc. cit.

v) De Hist. Lat. L. III. c. 6. p. 563. de Scient. Mathem. p. 62. 63.

SIVS ^w videndus, debemus *Commentarium in Aristotelis libros ethicos et politicos*. In eo tamen, ex lectionibus praeceptoris Argyropuli profecisse, nec ipse negat, a plagio ideo, cuius nonnulli illum accusant, abfoluendus ^x. Idem seculum produxit IOANNEM IOVIANVM PONTANVM, inter oratores, poetas criticosque seculi XV, virum summum. Qui vel ideo notandus est, quod teste BALTHASARE BONIFACIO ^y *suavis poeta, acutus criticus, ethicus, historicus, astrologus doctus et disertus, nullo praeceptore aut ad carmen componendum aut ad philosophiam ediscendam, aut ad coeli significationes intelligendas institutus fuerit, sed insita vi animi lectioneque assidua sibi haec omnia comparauerit*. Parum tamen, quod momentum singulare habeat, in philosophia praestitit, quamvis eum isto nomine laudet BAILLETVS ^z, cum Aristotelem more reliquorum interpretandum magis, quam excutiendum sibi sumferit. Idem sectatus iter est APOLLINARIS OFFREDVS, medio seculo XV clarus, quem et salutaris artis peritia, et philosophiae Aristotelicae cognitio fecit celeberrimum. Is tanta felicitate Lycei doctrinam perspexisse credebatur, vt Aristotelis anima, et Peripateticorum deliciae appellaretur. Quae causa fuit, cur commentarii eius in libros *de anima* et in *Analytica posteriora* magnam ea aetate auctoritatem obtinuerint ^a. Praeter hos ingens adhuc aceruus eorum est, qui stellarum exorientium instar dispellere tenebras, quas barbaries per tot secula induxerat, et reuocare literarum lucem felicibus auspiciis conati sunt, hincque de ornatori quoque philosophiae cultu fuere solliciti, inter quos, si vel solam respicias Italiam, celeberrimum nomen extulerunt Leonardus Iustinianus, Bartholomaeus Facius, Matthaeus Palmerius, Carolus Aretinus, Ioannes Aretinus Tortellius, Andreas Dominicus Floccus, Franciscus Contarenus, Ioannes Antonius Campanus, Petrus Candidus December, Blondus Flavius Foroiulienfis, Antoninus Florentinus, Nicolaus Perottus, Aeneas Syluius, postea dictus Pius II. P. M. Palladius, Fuscus, Franciscus Diētus, Georgius Merula, Iacobus Piccolominaeus, Augustinus Patricius, Christophorus Perfona, Iacobus Bracciolinus Poggii filius, Bernardus Iustinianus Leonardi filius, Alexander ab Alexandro, Ioannes Baptista Fulgosus, Iulius Pomponius Laetus, Iulius Pomponius Sabinus, Bartholomaeus Scala, Antonius Galateus, Marcus Antonius Coccius Sabellicus, Ioannes Baptista Mantuanus, Philippus Beroaldus, Accius Sincerus siue Iacobus Sannazarius, Marcus Mufurus, Bartholomaeus Fontius, et cetera caterua, quae seculo XV ad vindicandum literarum honorem furrexit, quos, serius licet, imitata est Gallia, Britannia et Germania. Nemo enim horum ita humaniorem disciplinam tetigit, vt philo-

Ioannes Iouianus Pontanus.

Apollinaris Offredus.

w) loc. c. L. III. c. 8. p. 614.

x) Vid. CONRING. Intr. in Polit. Arist. p. 649. THOMAS. de Plagio p. 153. BAYL. Dict. T. I. Art. Acciaoli not. B.

y) Hist. Ludic. L. XV. c. 5.

z) Jugemens des Savans T. II. P. I. p. 95. conf. BLOUNT. p. 500. TREISSIER Eloges T. I. p. 178. IOVIVS Elog. c. 47. p. 109.

a) GHILINI Theatr. vir. erud. MORHOF. Polyhist. T. II. L. I. c. II. p. 56.

sophiam prorsus negligeret, eamque ex ipsis Aristotelis, et interpretum Graecorum fontibus discere nollet. Quo labore eo facilius defuncti sunt, quo meliorem Graecae linguae, et antiquae historiae, etiam philosophicae, ex lectione veterum auctorum comparatae habebant notitiam, sine qua in explicando Aristotele frustra defudatur. Verum de his prolixius agere, nec locus et instituti ratio, nec ipsum rei argumentum patitur, quod ad vniuersalem literarum renascentium, praecipue elegantiorum et humanitatis disciplinarum historiam pertinet. In quem campum egredi prolixius, esset extra oleas vagari, moramque in tam longo, quod suscepimus itinere, sine necessitate, nectere. Facile plura discent, qui haec nosse cupiunt, ex notissimis, quae historiam literariam huius seculi explicant monumentis ^b.

Laurentius
Valla.

§. XIV. Eximendi tamen ex hoc agmine, quos sicco praeterire pede licuit, eruditorum, qui de restaurandis literis meruere, Laurentius Valla et Rudolphus Agricola, eo quod scholasticomastigas se praestiterunt, horumque philosophorum barbariem, futilitatem, inanes garritus, et pseudo-philosophiam omnem fortiter exagitarunt, quamuis in purgando potius Augiae stabulo, quam instruendo nouo philosophiae palatio fuerint felices. **LAVRENTIUS VALLA** patricius Romanus, theologiae doctor et canonicus S. Ioannis Lateranensis fuit, natus anno **clōCCCCXV**, denatus quinquagenarius **clōCCCCLXV**, Cal. Aug. vt est in epitaphio, quod extat apud **FR. FABRICIUM** ^c. Vnde errasse censendus est **TRITHEMIUS** ^d, qui hunc *grammaticorum principem, philosophum, rhetorem et theologum praestantissimum, ingenio subtilem, acrem et vehementem, Latinam eloquentiam Graecae praeferentem claruisse in concilio Constantiensi personaliter*, scripsit. Anno enim **clōCCCXIV**, quo coepit illud concilium, Valla nondum natus fuit. Hunc dum sequitur **CONR. GESNERVS** ^e non iniquam incurrit censuram **P. BAYLE** ^f, venia tamen dignus, quod a Trithemio seductus sine dubio verum Vallae natalem ignorauerit. Hunc infelicium literatorum exemplum recte dixeris. Cum enim ingenio esset acerrimus, stilo vero audax et acerbus, magnoque animo in temporum suorum barbariem insurgeret, eo quod ornatiore ipse literaturam didicisset, et scriptis quoque spargere cuperet, nulli vel aetati vel conditioni hominum parcens, omnes, quotquot ipsi displicuerant, infectatus est, et imprimis maiori, quam ferre poterat illa aetas, libertate, cleri vitia, ignorantiam, barbariem, scelera fugillauit, adeo vt nec Romanae curiae parceret, auderetque Constantini M. donationem in dubium vocare. Quo piaculo commisso, Roma excedere coactus est. Exilii tamen locum et asylum inuenit exoptatissimum apud **Alphonsum V. Aragoniae, Neapolis et Siciliae regem, principem doctrinae doctorumque viro-**

b) Imprimis consulenda **FABRICII** Bibliotheca mediae Latinitatis, qui plerosque nominat, ex quibus de horum heroum in literis historia literaria, plura hauriri possunt.

c) In Roma p. 183.

d) De S. E. c. 750. p. 174.

e) In Bibliotheca p. 477.

f) Dict. T. IV. art. Valla, not. A. p. 418.

virorum amantem, qui quinquagenarius a Valla Latinam linguam didicit. In hac aula cum commode satis viuere posset, linguae petulantia et calami acerbitate, contradicendique pruritu nouas sibi inimicitias conflauit, cum viuendi differendique prudentia destitueretur. Cuius exemplum esse potest, quod negando symbolum apostolicum a legatis Christi collectum esse, idque pertinacius defendendo falseque communem traditionem ridendo, inquisitorum attentionem irasque in se concitauerit; quibus factum, vt heterodoxiae accusaretur, et inter alia culparetur, quod de praedicamentis aliter statueret, quam solet catholica ecclesia. Quamuis autem catholice se sentire de omnibus, quae ecclesiae Romanae placent, haud semel declararet, exacerbata tamen monachorum ira sedari non potuit, vt non damnaretur, vixque rogum Alphonfi regis patrocinio et Vernandi Cordubensis, quo amico utebatur, cura precibusque euasit; ad palinodiam vero adactus scopis in monasterio fratrum Iacobitarum, qui ex Domini- ci familia erant, caesus est. Quamuis, vt ingenue, quid nobis verisimile videatur, dicamus, vix credibile sit, in tanta regis gratia, qua is fruebatur, publicum supplicium virum ecclesiastica dignitate fruuentem per- tulisse, nec inepta sit suspicio, Poggium, qui primus ista narrauit, ex in- genio, vt Vallae more suo contumeliam attraheret, haec confinxisse^f. Fieri tamen potuit, vt intra priuatos claustrum parietes eiusmodi fustigationem a manibus inquisitorum passus sit; quae enim horum hominum violentia fuerit, abunde notum existimamus. Cautius itaque mercari edoctus Val- la, pontificis Romani gratiam aucupari constituit, eo euentu, vt amico- rum ope reconciliatus summo episcopo secretarii, quem vocant munere, stipendioque augetur, data simul potestate publice legendi. Quo in munere tandem decessit eo anno, quem supra diximus. Quanta is felici- tate et accuracione barbariem sermonis profligauerit, (qua simul philoso- phiae barbariem pelli posse recte viri docti illius aetatis statuebant) hoc loco prolixè exponi nec potest, nec debet, dabuntque affatim, qui histo- riam criticam Latinae Linguae exhibent, vel iudicia auctorum de Valla suppeditant^g. VNUS ERASMVVS^h, omnium instar erit, fassus, *eum summa industria, summo studio, summis sudoribus barbarorum ineptias refellisse, literas pene sepultas ab interitu vindicauisse, prisco eloquentiae splendo- ri reddidisse Italiam, doctis etiam id praestitisse, vt posthac circumspe- ctius loqui cogantur*. Fatendum tamen, desiderasse interdum viros doctosⁱ in scriptis eius historicis illas elegantias sermonis, quas ipse integro commen- tario commendauerat. Graecorum quoque librorum versiones (inter quas NICEPHORI BLEMMDAE *Epitomen physicae* fuisse, auctori suo furreptam, alibi diximus) parum accuracionis cognitionisque linguae Grae-

f) Ita fufe rem narrat BOXHORMIUS Histor. vniu. p. 953. ex quo repetit BAYLE l. c. nor. E. qui recte illum notat, quod testem non adduxerit.

g) POPE-BLOUNT p. 463 seqq.

h) Epist. L. VII. 7.

i) IOVIUS Elog. c. 13.

Graecae prae se ferunt ^k. Vt taceamus, mores intolerabiles ^l, et acerbissimam in quoscunque viros doctos etiam magni nominis, cum veteres, ipsumque eloquentiae Latinae parentem Ciceronem, et in philosophia Aristotelem ^m, tum recentiores, Bartholomaeum Facium, Antonium Panormitanum, Benedictum Morandum, Antonium Raudensem, et praecipue Franciscum Poggium, famam et eruditionem eius valde conspurcavisse, animique impotentiam, spiritu contradictorio se prodentem, ostendisse, nec alius forte fons fuit, ex quo inuectivas in barbariem Scholasticam hausit: quas contra ipsum Christum impudenter dispersisse nonnulli volunt ⁿ. Id quod tamen aduersariorum magis accusatione ^o, quam rei veritate niti videtur, ut omnis illa, quae de eius atheismo agitur quaestio ^p. Hinc de illo viuis erepto hoc passim disseminatum epitaphium ^q:

Nunc postquam manus defunctus Valla petiuit,

Non audet Pluto verba Latina loqui.

Iuppiter hunc coeli dignatus parte fuisset,

Censorem linguae sed timet esse suae.

Quam inimici alicuius (Poggium non nemo ^r auctorem suspicatur fuisse) fatyram esse, quilibet videt. Non vero soli linguae Latinae puritati acerrimum se Aristarchum Valla praestitit, sed quo nomine eum quoque hoc loco commemorauimus, philosophiae vindex esse voluit. Inter scripta enim Vallae a WHARTONO ^s, et accuratius, ab OVDINO ^t recensita, sunt quoque libri tres *de dialectica*, in quibus Scholasticorum dialecticam probe depexuit, tritamque dialecticae viam ab Aristotele institutam relinquere conatus est. Quod occasionem dedit Iacobo Carpentario obiiciendi Petro Ramo, multa eum ex Valla fuisse mutuatum ^u. Ita v. g. reiecta praedicamentorum decade, triadem tantum inducit, tertiamque syllogismi figuram explodit ^v. In quo labore felicior fuit in tangendis, quam sanandis Dialecticorum vlceribus. Vnde VIVES ^x: *Laurentius Valla aggressus est reconcinnationem facere Dialecticae, in qua dissentit ab Aristotele, et Peripateticis veteribus ac nouis. Monet in quibusdam neutiquam prae, etsi ea sunt perpauca et in plerisque labitur, ut fuit vir ille vehemens, et ad faciendum iudicium praecipitatus. Non solum in re dialectica falsus est, sed in philosophia, nam hanc quoque attingit, et quod magis mirere, in praeceptis Latinae linguae. Sed non minus illic improbando aberrauit, quam in elegantiss et inuectiuis.* Praeter dialecticam

k) HERTIVS de clar. interpret. p. 211.

l) Conf. IO. IOVIAN. PONTANVS de Serm. L. IV. c. 6.

m) VOSSIVS de Nat. et constit. rhetor. p. 48.

n) Ibid.

o) Conf. BAYLE not. I.

p) Vid. REIMMANN. Hist. Ath. S. III. c. 3.

q) §. 17. p. 350.

r) Id iam apud Wimphelingium, Trithemium et Paulum Langium occurrere obseruat CLHEV-

MANNVS A. G. phil. Vol. III. p. 968.

s) Memoires de literature T. II. P. I. p. 50.

t) Ad Caueum p. 99.

u) De S. E. T. III. p. 2240.

v) HOKNIVS Hist. philos. L. VI. c. 11. p. 320.

w) Tantum sibi tribuisse Vallam, ut palam diceret nullam esse Logicam praeter Laurentianam, PONTANVS loc. cit. refert.

x) De causis. corr. art. L. III. p. m. 130.

dialecticam moralem quoque philosophiae partem tetigit, editis libris tribus *de voluptate et vero bono*, in quibus ad Epicuri hortos transit, non sine magna famae suae contumelia. Indici enim expurgatorio adscriptus liber est opusque habuit, quod GESNERVS^y scribit, *edita Apologia pro se et contra calumniatores, defendere se suaque scripta, et praecipue quod voluptatem statuerit summum bonum, virtutes ancillas esse voluptatis, prudentiam non a malitia, nihil amari propter aliud, nec propter se, praescientiam non obstare arbitrii libertati*. Quod postremum in tractatu *de libero arbitrio* Boëthio opposuisse observavit vir summus, G. G. LEIBNITIVS^z. Ex dictis autem manifestum est, non deuisse quidem Vallae animum a Scholasticorum via recedendi, eamque damnandi, ausum quoque fuisse, aliam et meliorem dare, viribus tamen imparem se demonstrasse, et conatui euentum non respondisse. Plura de Valla, quae huc non pertinent, dabunt P. BAYLE^a, MART. HANCKIVS^b, THOMAS POPE-BLOVNT^c, alique.

§. XV. Quod tot viri docti in Italia praestiterunt, id fuscipiendum sibi in Germania ratus est RODOLPHVS AGRICOLA, quem primum philosophiae et literarum elegantiorum inter Germanos reformatorem fuisse, recte dixeris. Natus est^d ex nobili inter Frisios familia in pago Basslou prope Groningam anno M CCCXLII. In ipsa infantia praeclari ingenii specimina cum dedisset, facile in ludo literario commilitones etiam aetate maiores, discendo praecurrit. Magna alacritate in primo studiorum stadio vsus, cum in rudimentis literarum abunde profecisset, in bonarum artium emporium, quod Louanii est, missus est. Ibi ex more seculi Aristotelicam dialecticam, qualem scholastica diligentia tradebat, didicit, et a praeceptoribus dicta non auribus modo percipit et animo, sed in aduersaria quoque retulit, vt firmiter inhaerent memoriae. Cum autem purioris sermonis Latini nitorem ab Italis restitutum meliora ingenia nonnulla inter Belgas quoque deamare coepissent, squalorem sui temporis perosus, Cicerone et Quinctiliano, dicendi magistris vsus est, quodque reliquum erat temporis, a philosophicis exercitationibus, eloquentiae studio tribuit. Vt autem animum in dialecticis exerceret, scholasticis quoque disputationibus diligenter vacauit, laudatus admodum, quod et accurate et acriter, et summa arte, in quaestionibus proponendis enucleandisque, item sedato animo et ore verecundo fuerit versatus. Cumque iam tum multa ipsi de Scholastica philosophia subnaferentur dubia, eorum labyrinthis exponendis haud raro praeceptoribus

Rudolphus
Agricola.

E 2

gra-

y) In Biblioth. p. 478.
z) Theodicée p. 605.
a) Loc. cit.
b) De Rom. Rer. Script. L. II. P. I. c. II. p. 116.
c) Cens. Cel. Auct. p. 463.
d) Videndi de celeberrimo viro MELCH. ADAMI Vit. philos. p. m. 12. BAYLE Dict. T. I.

art. Agricola p. 102. Vitae professorum Groeningensium BENTHEM. Stat. Eccles. et Scholast. Patanorum P. II. c. 4. §. 10. p. 187. TRITHEMIVS Cat. S. E. c. 870 p. 205. et historiae liter. scriptores plerique, MIRAEVS VAL. ANDREAE, HENDREICHIVS, GADDIVS, WHARTONVS, in libris notissimis.

grauis fuit, cum sibi ista eximi petuiffet. Ita philosophiae, qualis eo tempore regnabat, atque humaniorum disciplinarum praefidiis abunde munitus, summos in philosophia artibusque honores Louanii a praeceptoribus obtinuit, tanta mox hunc honorem sequente nominis fama, vt munerum conditiones adipisci potuiffet honestissimas, nisi ad maiora et excelsiora adspirasset. Itaque optimarum artium atque scientiarum cognitioni indies magis acquirendae intentus, et Gallicam linguam didicit, et musices, itemque scribendi, pingendique artificium pernouit, et quaecunque honeste sciri possunt, perquirere satagit, vitam simul iungens honestam et a iuuentutis vitiis, quibus plerumque scholae publicae pollui solent, sibi cauens sedulo. Ita vero studiorum cursu quem Louanii ingressus erat, absoluto, ad lautiores eruditionis diuitias sibi acquirendas iter literarium instituit, et primo quidem in Galliam, deinde in Italiam abiit, quo loco literas Graecorum potissimum exulum opera hoc tempore reffloruisse, et a viris eruditissimis magnis conatibus reuocatas cultasque fuisse, in antecedentibus diximus. Commoratus autem Ferrariae vno atque altero anno, nimirum *clō CCCCLXXVI* et sequenti, et ducis Herculis Estiensis gratia, et literatorum, ipsarumque literarum frequentia gauisus est. Maxime vero ibi Theodorum Gazam, Aristotelis scripta, alia, quam solebant Scholastici via enarrantem audiuit, et in dissertationibus atque orationibus habendis adeo excelluit, vt fastidienti Italiae et eruditum sermonis genus, et actionis venustas in homine Germano placeret. Strozzae quoque atque Guarini amicitia vsus, abunde ex eruditione eorum in philosophia profecit. Ita spoliis Italiae onustus in patriam rediit, in qua amplum ei munus et stipendium (quod et Nouiomagi factum) parabatur. Sed cum literis in otio viuere mallet, negotiorum publicorum strepitum auersatus est. Vsa tamen eius consilio patria est, eum enim ad aulam Maximiliani I. ablegauit, maiori apud imperatorem felicitate, quam grato a ciuibus exhilaratum animo. Neque tamen summorum virorum, quam in aula imperatoris contraxerat, amicitia compelli potuit, vt in familiam aulicam, lautissimis conditionibus et stipendio honestissimo inuitatus transfret, metuens fore, ne in illo aulae tumultu detrimentum Musae suae paterentur. Vnde nec Antwerpiae oblatum accepit munus, scholaeque gubernationem, maluitque sibi viuere suoque genio. Frequenter enim loca mutabat, gaudebatque itineribus, in quibus tamen tanta illi inerat studiorum contentio, vt Plinii senioris historiam, et iunioris epistolas nunquam e manibus dimitteret, Quinctiliani institutiones a se descriptas assidue manibus verfaret, Platonisque et Ciceronis excerpta quaedam semper secum haberet. Hac enim portatili bibliotheca in itineribus utebatur, reliqua supellectile libraria apud amicos relicta. Tandem fama eruditionis eius in aulam Palatinam ab episcopo Wormatiensi Ioanne Camerario Dalburgio anno *clō CCCCLXXXII*, vel vt alii volunt, *clō CCCCLXXXIV*, delata, a viro

e) DE MONNOYE apud BAYLE loc. c. not. D. p. 102.

a viro promouendarum literarum cupidissimo *f*, qui eum in Graecis praeceptorem habuerat, ad humanitatis disciplinam Heidelbergae docendam vocatus est. Quae vocatio displicebat quidem initio homini, suo potius quam aliorum arbitrio viuere gestienti, morem tamen tanto literarum patrono gessit, et ad eum concedens Heidelbergae in aedibus Theodorici Pheningeri *g*, viri eruditi et nobilis liberaliter habitus vixit; ab ipso Palatino electore Philippo clementer exceptus. Ibi electoris iussu librum *de quatuor monarchiis* conscripsit *h*, eo euentu, vt ab omnibus labor iste probaretur. Apud Vangiones quoque publice docuit in frequenti auditorio; quo tamen in loco ingrato labore Rudolphus perfunctus est, eo quod scholasticas modo dapes more istius temporis auditores affectabant, hisque cauillationibus intenti humanitatis studia, quibus ille vehementer delectabatur, negligebant. Emendare itaque literarum sensum, et ad meliora admittenda praeparare animos auditorum summa ope conatus est, habitque orationes praeclaras, non ad iuuentutem modo studiosam, sed ad summos quoque rerumpublicarum principes. Disputando vero et iudicii aciem, et eruditionis copiam et disciplinae elegantiam demonstrauit, ipsoque Aristotele consulto, accuratius de Peripatetica disciplina statuere Germanos docuit *i*: adeo vt praeceptoris instar ab aliis consuleretur. Rari quippe tunc erant codices Aristotelis in Germania, et in paucorum manibus; quos, maxime eum, qui de animalibus agit, cum ipse in Italia sibi acquisiuisset, gratissimum fuit philosophantibus, de intimiori Stagiritae sensu ex ipso Aristotele erudiri. Ita vero tum in philosophia, tum in iure ecclesiastico et ciuili oraculi instar, quod consuleretur, habitus est, et responsiones non barbaro inutilium tricarum squalore obduxit, sed humanitatis elegantia ornauit, et quasi condiuit. Annos iam XL natus linguam Hebraicam a Iudaeo quodam discere aggressus est, quae primum ei plurimum negotii, vt ipse fassus est, exhibuit, sic vt sibi videretur cum Antaeo luctari, quas tamen difficultates, isto praeceptore praeunte, paucis mensibus superauit. Hunc Iudaeum solius Rudolphi causa Dalburgium domi suae aluisse testatur VALERIUS ANDREAS *k*. Recte tamen obseruatum P. BAYLE *l*, nimium esse VOSSIVM *m*, affirmantem, Agricola fuisse Hebraice doctissimum. Quamuis enim praecepta linguae huius satis accurate teneret, patet tamen ex epistola quadam Agricolae ad Ioannem Reuchlinum data *n*, vltra mediocritatem eius cognitionem non

E 3

profe-

f) De literatissimo hoc episcopo magnoque eruditorum inter Germanos Moecenare vid. IO. HENR. MAII Vita Reuchlini p. 189. NIC. HIER. GYNDLINGII Obseru. sei. p. 19. 21. Erat autem Cancellarius Electoris, antequam episcopali sedi esset adnotus.

g) ADAMI l. c. Plieningium vocat, SECKENDORF. Histor. Lutheranismi L. I. §. 70. p. 107. Ipse in epistolis ad Reuchlinum se vocat Theodoricum de Plieningen. D. et militem auratum p.

m. 20. Eum Agricola nominabat in epistolis Plinium suum.

h) Vid. VOSSIVS de Hist. Lat. L. III. c. 6. p. 566.

i) Id in dogmate de animae immortalitate luculenter ostendit, demonstrans ex Aristotele, intellectum diuinum, immortalem extrinsecus aduenire. vid. ADAMI l. c.

k) Bibl. Belg. p. 798.

l) Loc. cit. not. E.

m) Loc. cit.

n) p. m. 54.

profecisse. Habuit tamen ex hoc linguae sanctae studio illam utilitatem, ut sacrarum doctrinarum desiderio flagrans purioris lucis radiis collustraretur, et ad pietatem laudatissimis accenderetur igniculis, quibus egregie instructus corruptelas ecclesiae tum regnantes inspexit. Anno dōCCCCCLXXXV febris correptus, prius, quam medicorum auxilia aduocarentur, inter pias preces et constantem Christianae professionis fiduciam animam creatori reddidit, in habitu Franciscano sepultus. Vxorem nunquam duxit, auersus, ut ipse ad Reuchlinum scripsit^o, ab eo consilio, *non incommodis rei uxoriae, quae multi κακότεργοι multis verbis profecuti sunt; sed deterruit eum potius genus vitae et animus leuissimis etiam curis impar, καὶ Φιλίσουχοντι τῆς φύσεώς αὐτῆς ἦγε μᾶλλον ἀπεργασύνη καὶ ὡς ἀληθέστατον εἶπεν βαθεῖα τις θαυμία τῆ βίῃ.* Quod specimen esse potest, voluptatis honestioris curam inter impedimenta matrimonii interdum debere referri. Habuit amicos, praeter Wormatiensem episcopum, Adolphum quoque Oconem I. episcopi Augustani medicum, quem bibliothecae suae haerem scripsit, ut alibi^p memorauimus; tum Wesselum Gansfortium, quo iuuenis usus est, Rudolphum, Langium, Alexandrum Hegium, Ioannem Reuchlinum, aliosque refurgentis inter Germanos eruditionis vindices. Quorum amicitiam ei comparauit eruditio sui temporis indole inter Germanos longe maior, mascula et singularis, qua praeter musicam, poësin, eloquentiam linguaeque Graecae et Latinae peritiam in philosophia quoque excellebat, hacque doctrinae praestantia virorum doctissimorum elogia merebatur. Quae cum collecta exhibeant THOMAS POPE - BLOUNT^q, et G. I. VOSSIVS^r, hoc loco, ne nimis sumus, non exscribimus. Vnius ERASMI iudicium sufficit, ita de Agricola differentis: *Quem ego virum, totius cum Germaniae tum Italiae publico summoque honore nomino; illius, quae genuerit; huius, quae literis optimis instituerit. Nihil enim unquam hoc Cisalpinus orbis produxit omnibus literariis dotibus absolutius, absit inuidia dicto. Nulla erat honesta disciplina, in qua vir ille non poterat cum summis artificibus contendere. Incarmine Maronem alterum dixisses: inter Graecos Graecissimus; inter Latinos Latinissimus. In oratione Polirianum quendam lepore referebat, maiestate superabat. Oratio vel extemporalis adeo pura, adeo germana, ut non Frisium quendam, sed urbis Romanae vernaculum loqui contenderes. Eloquentiae tam absolutae parem adiunxerat eruditionem, Philosophiae mysteria omnia penetrauerat. Nulla pars musices, quam non exactissime calleret. Extremo vitae tempore ad literas Hebraicas ac scripturas diuinas totum animum applicuerat. Atque haec conantem factorum inuidia virum terris eripuit, nondum annos natum XL (rectius XLIV.) Ex dictis vero liquet, non ob literarum tantum humaniorum vindicatum inter Germanos restitutumque honorem, verum etiam ob philo-*

o) Loc. cit. p. 55.

p) In Historia vitae Oconum c. 1.

q) Cenf. p. 479.

r) Loc. cit.

s) Chiliad. Adag. Cent. IV. p. 415. Edit. Froben. in Veneta enim Manutii ista deleta sunt.

philosophiam a barbarie Scholasticorum assertam Agricolam immortale nomen meruisse. Extat eius exemplum inter scripta illius ab ALARDO^t edita libri *de dialectica inuentione*, iuxta genuina Aristotelis principia scripti; qui quamuis Augustei seculi nitorem non referant, vt doctissimo MONE^tAE^u obseruatum, et ordinis tamen dictionisque perspicuitate et ratiocinandi accurate scholasticas nugas infinitis parasangis superant. Vnde RAMVS^x pronunciauit: *Rodolphum Agricolam primum omnium post beata Graeciae et Italiae tempora eximium illum Logicae facultatis usum reuocauisse, vt iuuentus a Poëtis et Oratoribus disceret non solum pure loqui et ornate dicere, sed de propositis rebus acute cogitare, prudenterque iudicare.*

§. XVI. Chrysoloram, hominem Graecum inter primos fuisse, qui soporem Occidentis partibus excusserunt, et ad resumendas in literis elegantioribus vires excitarunt, supra diximus; huncque dilapsis Constantinopoli a Turcis capta Graecis exemplum fuisse, ad Italos aufugiendi, et doctrinae spolia secum allata vendendi ostendimus. Horum itaque Graecorum opera in restituendo philosophiae nitore iam porro considerata est. Inter eos primus fere nominandus est IOANNES ARGYROPYLVS, Constantinopolitanus, cuius exilium Mediceae familiae beneuolentia leniuerat^y. Cum enim fugatis Musis Graecis in Florentina vrbe appulisset, a Cosmo Medice benigne exceptus, et ob egregiam literarum Graecarum atque philosophiae peritiam institutioni literariae Petri filii atque Laurentii nepotis fatis lauto stipendio praefectus est, qua occasione Graecas literas et philosophiam ab eo didicit, quicquid tantis eruditionis statioribus fauentibus ad meliorem disciplinam adspirabat. Hinc in philosophia discipulum quoque habuit Angelum Politianum, vt ipse POLITIANVS^z scribit, et vix adhuc puberem Laurentium dialecticis imbuit, eaque philosophiae parte, qua de moribus praecipitur. Qui et sapientiam eius decretorum, disciplinarumque cunctarum, quae encyclicae vocantur, extollit. His Mediceae familiae fauoribus adiutus, ad vertendos Aristotelis libros physicos et ethicos animum adplicuit, quod saxum cum similiter volueret Theodorus Gaza, eam, quam ipse susceperat, versionem igni tradidisse dicitur, ne Argyropylo obesset. Valde vero nationis suae moribus deprauatus fuit; non inuidus modo et difficilis in communicanda cum Latinis doctrina sua, sed et ineptus Ciceronis contemtor, quem et philosophiae et literarum Graecarum ignarum fuisse pertinaciter contendit. Neque vita fatis philosophum egisse, IOVIUS^b aliique auctores sunt; qui testantur, vini et cibaeque avidum et capacem, et multo abdomine ventricosum immo-

Graecorum in restituenda philosophia apud Latinos partes.

Ioannes Argyropylos.

t) Colon. 1539. II. Vol. 4.
u) Apud BAYLE l. c. not. N.
x) Or. de coniungenda eloquentia cum philosophia.
y) Vid. BVLLART. Acad. Scient. T. I. p. 269.

NIC. COMM. PAPADOPOLI Hist. Gymn. Patav. T. II. p. 179 seq. IOVIUS Elog. c. 37. BAYLE Dict. T. I. Art. Argyropule p. 308.
z) Miscell. Cent. I. c. 1.
a) Ibid. loc. cit. b) loc. cit.

immodico melopeponum vsu autumnalem sibi accersuiffe febrem, atque ita septuagesimo aetatis anno (MCCCCLXXXVI) rebus humanis ereptum esse. Factum id Romae, quo se, vastante Hetruriam peste, anno MCCCCLXXX verterat, a pontifice philosophiam Aristotelis primus publico stipendio docere iussus. Inter interpretes Aristotelis haud obscurum nomen professus est; scripsit etiam praeter versiones laudatas *Commentarium in Ethicam Aristotelis, et Solutiones quaestionum, quas proposuerunt philosophi et medici quidam ex Cypro insula*, de quibus aliisque eius scriptis videndi VOSSIVS^c, LAMBECIVS^d, FABRICIVS^e, OVDINVS^f aliique, qui res eius tetigerunt. Huius potissimum auctoritate, qua in domo Medicea, posteaque Romae, valebat, eius conterranei quoque excitati sunt, vt Graecam literaturam et philosophiam domi excultam, Italis explicarent. Non enim in solis literis Graecis tradendis haeserunt, et philosophiam neglexerunt, quod illi Graeci fecerunt, qui ex Graecia profugi ad Parisienses Musas diuerterunt, Georgius Typhernas, Georgius Hermonymus, siue Charitonymus, Tranquillus Andronicus et Ioannes Lascaris^g, quos inuidia professorum Parisiensium impediuisse videtur, quo minus emendandae philosophiae fortem fati et audacem manum admouerent, quod Iacobum Fabrum Stapulensem primum in Gallia suscepisse, in sequentibus dicemus. Graeci autem, qui in Italia confederunt, cum philosophiae Graecanae honorem haberi cernerent, magnis conatibus in philosophiam incubuerunt. Idque duplici ratione factum est. Quidam enim, qui domi in monasteriis Platonice philosophiam didicerant, qualis ex Ammonii et Plotini schola per Origenis discipulos ad Graecos Christianos peruenerat, idem syncretisticae philosophiae genus omnibus viribus commendare vulgareque contenderunt. Qui cum Mediceam gentem sibi fauentissimam experti essent, cum illam in partes pertraxerunt, tum ex familiae huius alumnis, Marfilium Ficinum et Ioannem Picum comitem Mirandulanum ad Platonice philosophiae, (quam Alexandrinam vel Ammoniam melius dici, et syncretisticam fuisse, suo loco docuimus) amorem studiumque perduxerunt, in quorum numero post Georgium Gemistum Plethonem, Bessarion Cardinalis et Michael Apostolius eminuerunt. Alii autem Aristotelem in aula Byzantina cultum suo inter Italos nitore restituendum esse rati, eius libris explicandis illustrandisque insudandum, et pro eius auctoritate decertandum sibi esse statuerunt, id quod bellum aliquod excitauit philosophicum. Et haec quidem fata philosophiae in altera seculi XV parte in Italia fuere, quae iam porro nobis accurate enarranda sunt.

CAPVT

c) De Hist. Graec. L. IV. c. 19. p. 493.
 d) De Biblioth. Vindobon. L. VI. p. 278.
 e) Bibl. Graec. Vol. X. p. 278.

f) De Scrip. Eccl. T. III. p. 2610.
 g) Vid. NAUDAERVS Addit. ad Hist. Ludov. XI. c. 7.

CAPVT II.

DE RESTAVRATORIBVS PHILOSOPHIAE PLATONICAE.

§. I.

Platonicae philosophiae restaurationem Graecis in Italia exultantibus debemus. GEORGIUS GEMISTVS enim, qui et PLETHO dicitur, (quod vtrumque plenitudinem et abundantiam denotat ^a) vir Graecae, imprimis Platonicae, philosophiae peritissimus, primus fuit, qui Alexandrinorum Platonismum, quem nemo fere inter Latinos, praeter Ioannem Scotum Erigenam, pernouerat, in Italia produxit in lucem, et occasionem dedit Platonicae sectae resuscitandi confirmandique. Patria Byzantinus fuit, dies autem natalis incertus est. Illud ex SYLVESTRIS SGVROPVLI testimonio ^b constat, ipsum duodecim annis ante concilium Florentinum sub Eugenio IV, anno MCCCCXXXVIII apud Michaëlem Palaeologum Graecorum imperatorem et gratiosum et admissionis intimae fuisse, ab illo in magni momenti negotiis consultum. Dicto autem concilio, cum aliis Graecis, Theodoro Gaza, et Bessarione, cuius ille praeceptor fuit, interfuit, Graecorum partibus, qui vnionem cum Latinis auersabantur addictissimus, eo quod horum artes et potentiam nosset, et reformidaret, vt ex monitis eius ad imperatorem Graecum a SGVROPVLO relatis constat. Vnde errat FRANCISCVS PAGI ^c, qui neminem ex Graecis in eo concilio vnioni se opposuisse tradit praeter Antonium Heracleensem, Marcum Ephesium, Dositheum Monembasiensem, Sophronium Anchiialensem, et in fine solum Marcum Ephesium. Postea tamen patria pulsus cum necessitas eum coëgisset ad Latinos confugere, eorum partes amplexus est, easque scripto contra Manuelem Malaxum libro *de processione Spiritus S.* defendit. In Italiam delatus ob eruditionem prorsus singularem, et imprimis philosophiam maximi habitus est. Audit enim Antimacho apud L. GYRALDVM ^d, *vir, quem non solum Graecia, sed vniuersus fere terrarum*

Georgius Gemistus Pletho.

a) Gemistus enim a *γενεσις* formatur, vnde perperam a quibusdam Gemistius scribitur, Pletho, a *πλεθω*. Cur vero patrii Gemisti nomen cum Plethonis appellatione commutauerit, obscurum est. Plerique Georgium Chariandrum apud L. ALLATIUM de claris Georgiis p. 741. ed. Fabr. secuti, ideo Plethonem dictum fuisse volunt, quasi Platonis, eo quod Platoni philosophorum principi maxime accederet: id quod

etiam ab aduersariis velut arrogantiae specimen illi obiectum est. Non tamen satisfacit haec coniectura Cl. HEVMANNO Act. phil. Vol. II. p. 539. not. c. nec nos certiore coniecturam habebimus.

b) Hist. Concil. Florent. S. VI. c. 80. cuius locum integrum exhibet OVDINVS T. III. p. 2348.

c) Breuiar. gestor. pontific. Roman. P. IV. p. 605.

d) Dial. II. de poet.

orbis ob variam atque multiplicem diuinarum humanarumque rerum scientiam admiratus est, eo quod Platoni philosophorum principi atque Aristoteli Graecorum et Latinorum omnium consensu proxime accederet. Inde factum, vt cum Platoniam philosophiam restituere conatus esset, magna eius in illa re esset auctoritas, quae in causa fuit, cur difficili de praestantia et vtilitate philosophiae Platonicae, eiusque praerogatiua prae Aristotelica, controuersiae implicaretur, cuius summam postea enarrabimus. In hac lite acerbum se atque contentiosum praestitit, quare arrogantiae et superbiae crimen ei ab aduersariis obiectum est. Rediisse Constantinopolin nonnulli incerta fide tradunt, illud dubio caret, et ex GEORGII TRAPEZVNTII ^e verbis satis certum est, in Peloponnesum post concilium rediisse, ibique ante captam Constantinopolin, fere centenarium obiisse. Vnde haud improbabili coniectura est, Plethonem breui, post concilium Florentinum, tempore obiisse. Quo vero anno, incertum, vt recte WHARTONO ^f obseruatum, qui enim obitum eius in annum MCCCCXL ponit OVDINVS ^g, testem adduxit nullum, nec Allatius emortualem eius diem notauit. Cum autem magna apud suos viuus inuidia flagrasset, quam ei transitus ad Latinos comparauisse videtur, tantopere in eum furor Graecorum exarsit, vt ne quidem post fata quiescere potuerit. Librum enim eius *de legibus*, in quo imitatus Platonem philosophicam rempublicam finxerat, velut impium atque scandalo plenum, et a Christiana religione non sine blasphemia abhorrentem vtricibus flammis addixit Georgius Scholarius, vel, quo nomine etiam venire solet, Gennadius patriarcha Constantinopolitanus. De quibus tamen libri famaeque eius satis quia infra melior dicendi locus erit, haec alia non cumulamus. Inter eruditissimos gentis suae viros, numeratum fuisse, et omnigenae eruditionis laude inclaruisse, negari nequit, quanquam alia omnia nobis persuadet Scholarius eius aduersarius, et crassam ei ignorantiam obiicit. Parum enim ponderis habet Scholarii, vt Manuelis Malaxi, testimonium, quorum vterque cum aduersum inimicumque erga Plethonem animum fouerit, eius famae atque existimationi derogare quouis modo contendit. Aliter Bessario, et qui ipsi eius partibus refragati sunt Trapezuntius et Gaza, eruditionis eius praestantiam libere confessi ^h; quam in eius scriptis quoque a partis studio alieni lubenter agnouerunt ⁱ. Nec certiores eruditionis eius testes sunt, quam libri ipsius cum historici, tum philosophici, accurate ab ALLATIO a FABRICIO ^j aucto, et ab OVDINO ^k recensiti; in quibus late regnat veteris philosophiae Graecae omnis, praecipue Alexandrinae, cognitio, qua in abditissima eius mysteria mire penetrauit; sic vt vtilissime eius scripta ad explicandam hanc philo-

e) De comparat. Plat. et Aristot. L. III. c. penult. conf. ALLATIUS de Georgiis p. 751. BOIVIN Memoires de litterature de l'Academie des inscriptions T. II. p. 780.
f) Ad Caueum p. 94.
ff) Loc. cit.

g) Vid. ALLATIUS loc. cit.
h) Vid. AD. OCCO et HIER. WOLFIUS ad libellum de virtutibus, CANTERVS ad finem Stobaei p. 210.
i) Bibl. Graec. Vol. X. p. 740 seqq.
k) Loc. cit.

Iosophiam adhiberi queant. Neque tamen ab aliarum quoque sectarum doctrina vacuum seruauit animum, sed vbique accuratam eruditionem prae se fert. Leguntur inter scripta eius philosophica *Tractatio de virtutibus*, *Liber de differentia Platonicae et Aristotelicae philosophiae*, *Commentarius in oracula magica Zoroastris* *Commentarius in voces Porphyrii et decem categorias Aristotelis*, *Explicatio in analytica Aristotelis*, *Demonstrationes naturales de Deo*, et *libri de legibus fragmenta*, de quibus consulendi, qui eius libros enarrarunt¹. In libello *de virtutibus*, quem STOBÆI eclogis physicis^m adiecit G. CANTERVS, et separatim edidit ADOLPHVS OCCO III. cum versione Latinaⁿ, Platoniorum Alexandrinorum vestigia premit, virtutemque, definit, esse habitum, quo boni sumus, id est, si sequamur Deum, quantum ab hominibus praestari potest: quatuor autem virtutum classes constituit, prudentiae, iustitiae, fortitudinis et temperantiae, quarum cuilibet tres alias subordinat, ita vt duodecim exsurgant virtutes, pietas, prudentia naturalis, et consilii recti facilitas; sanctitas, prudentia ciuilis, benignitas; animi facilitas, generositas, mansuetudo; moderatio, liberalitas, morumque elegantia. In *expositione vero oraculorum magicorum Zoroastris*, quam fragmentum esse libri *de legibus*, eleganter coniecit FABRICIVS^o, duodecim articulos fundamentales religionis Platonicae exhibet, et concinnum praecipuorum dogmatum Alexandrinorum compendium enarrat. Cuius summam cum *Tomo primo*^e iam legendam exhibuerimus, ibi dicta hoc loco repetere opus haud est. Ex hoc vero Zoroastreae, vel Platonicae magis philosophiae compendio, rerum intelligens, facile cognoscit, Plethonem Ammonii Plotinique scholae tenaciter adhaesisse, nec errores euitauisse, quos illa fouerat. Id quod aduersariis occasionem dedit, de impietate eius querelas grauissimas effundendi. De aliis eius scriptis ad historiam Graecam pertinentibus, historiae eius literariae scriptores videndi.

§. II. Moderatius Platoni adhaesit, et ita pro eius philosophia ab Alexandrinis reformata pugnavit, vt tamen nec Aristotelicam philosophiam contemneret, nec in Christianam doctrinam peccaret, BESSARIO Graecorum exulum, qui seculo XV in Italia confederunt facile doctissimus, cuius res literarias praeter scriptorum ecclesiasticorum et historiae cardinalitiae enarratores^q, multi alii tetigerunt, qui historiam eruditionis exposuerunt^r. Panegyrica vero oratione eum laudauit PLATINA. Vt taceamus, qui res ecclesiae seculi XV^s, et concilii Florentini historiam recensuerunt, quos hoc loco nominare omnes, nihil attinet.

Bessarion.

F 2

Fuit

1) LAMBE CIVS de Biblioth. Vindob. L. V. et VII. m) p. 235 seqq.
n) Vid. Nostra historia vitae Occorum. c. III.
o) Loc. cit. p) p. 1073 seqq.
q) LVDOV. DONIVS DATTYCHI Hist. Cardinal. T. II. p. 126.

r) BULLART. Acad. Scient. T. I. p. 9. BOISSARD. Imag. T. I. p. 136. FABRIC. Bibl. Graec. Vol. X. p. 401 seqq.
s) TRITHEMIVS c. 821. p. 195. MIRAEVS in Auct. c. 459. p. 85. POSSEVINVS Appar. T. I. p. 219. DVFINIVS Nou. Bibl. Eccl. T. XII. p. 122.

Fuit patria Trapezuntinus, discipulus Georgii Gemisti Plethonis, vt supra dictum. Iuuenis ordini sacro, a Basilio instituto nomen addixit, vbi cum doctrinae, ingenii morumque laude valde inclaruisset, tandem circa annum cloCCCCXXXVI e monasterio educus et ad archiepiscopalem sedem ecclesiae Nicaenae euectus est. Tanta autem eruditionis et prudentiae eius fuit apud Manuelem Palaeologum, imperatorem Graecorum, opinio, vt eum reliquis, quos ad concilium Ferrariense et Florentinum mittere in animo habebat, legatis adiungeret, cum Latinis theologis de vnione inter Graecam et Latinam ecclesiam ineunda consultaturum. Ibi et eruditionem et prudentiam vehementer Latinis probauit, tanta eloquentiae qua valebat, arte, fatagens, vt vnionem Graecis persuaderet, vt non erubesceret, *ex libris, quibus maxime fidebant Graeci, argumenta ad Latinos submittere, pia fraude veritati suffragatus, et admonere, quibus viis deberent insisti*, quae verba sunt CARDINALIS PAPIENSIS *f*. Qui addit: *Arguisse suos, errorem, quo laborarent, demonstrauisse, ad meliora imperatorem fuisse adhortatum, eius denique diligentia totam disputationem fuisse finitam, fidemque Graecam Latinae vnitam*. Quod vtrum verum sit, quemque exitum habuerit, in sacra ciuitatis Christianae historia enarrandum est, et huc non pertinet. Illud vnum addimus, magnam inde concertationem exortam fuisse inter Bessarionem et Marcum Ephesium, qui et ipse inter legatos fuerat, indeque complures ex vtraque parte enatos fuisse libros, ab iis enumeratos, qui res literarias Bessarionis exposuerunt. Post reditum Constantinopolin ab imperatore Ioanne patriarcha quidem CPolitanus designatus est, valde vero offenderat Graecorum animos, eo quod versipellis homo mollius ideo pedem cum Latinis conseruisse videretur, vt pontificis Romani gratiam aucuparetur, et Latinis palpum obtruderet. Quare vehementer a Graecis increpitus et proditae ecclesiae Graecae accusatus dignitatem patriarchalem obtinere non potuit. Deserta itaque ecclesia Graeca ad Latinos transiit, et in Italiam soluens a pontifice maximo Eugenio IV. et dignitate cardinalitia et diuitiis auctus atque cumulatus est. Successor autem Eugenii Nicolaus V, qui viris doctis valde fauebat, eum episcopum Tuscolanum constituit, simulque legatum Bononiensem; Dominici vero et Francisci sodalitiis protector datus est, et summa auctoritate in aula Romana vixit: sic vt a Pio II. legatus ad imperatorem Fridericum, et rempublicam Venetam mitteretur, vt eis validissima, qua abundabat, eloquentia bellum sacrum aduersus Turcas persuaderet. Cumque patriarchali dignitate apud Constantinopolitanos, suo quidem commodo, excidisset, quia hoc pacto miserabilem vrbs expugnationem et direptionem mature abiens euasit; vt honoris huius reparationem haberet a Paulo II. anno cloCCCCCLXIII, in Isidori cardinalis titularis patriarchae CP. locum suffectus est, et post Pauli excessum ex hac vita omnium votis ad pontificatum

f) Epist. 127. apud OVDIN. de S. E. T. III. p. 2411.

catum supremum expetitus, fatali quodam casu dignitate excidit *f*. A Sixto IV ad Ludouicum XI missus, cum literarum magis, quam aula-
rum scientiam haberet, infecta re non sine rubore redire coactus est. Id
quod adeo fenem afflixit, vt in itinere morbo corripere, Taurinique
decumbens, cum Romam tamen repetere vellet, Rauennae annos natus
septuaginta septem, anno dō CCCCLXXII, decederet, Romae in basili-
ca S. S. Apostolorum sepultus. Romae quidem in aula viuens, non ta-
men Romano sed Graeco more vixit, seruata barba, vt ex eius effigie
constat, quam exhibet P E T R. L A M B E C I V S *l*. Valde vero de re-
nascentibus literis, et imprimis de philosophia Platonica diuersa ratione
meruit. Nam conterraneos Turcarum crudelitate patria pulsos et per
Italiam palantes, extorres patria, beneuole excepit, consilio, re, com-
mendatione adiuuit, deque muneribus publicis eis prospexit, sicque Grae-
cam eruditionem inter Italos disseminauit. Romae vero doctissimos sui
temporis viros, Georgium Trapezuntium, Theodorum Gazam, Argy-
ropyllum, Plethonem, Philephum, Blondum, Poggium, Vallam, Cam-
panam, Platinam, et qui ipsi a secretis fuit, Nicolaum Perottum secum
frequenter habuit: quos et eruditissimis colloquiis pavit, et instructissima
bibliotheca adiuuit. Eam ex Graecia aduectam ingentibus sumtibus au-
xerat, eique Marcum Antonium Sabellicum, virum maxime doctum prae-
fecerat, quam quoque moriens testamento ecclesiae S. Marci apud Vene-
tos legauit, de quo legato eius *epistola ad Christophorum Morum, Vene-
torum principem* *m* videnda. Ea hodie quoque isto in loco inter *μυρία*
literaria Venetae reipublicae superbit *n*. Maxime vero elegantissimam eru-
ditionem magno librorum theologorum et philosophicorum quos scripsit,
numero demonstrauit, quorum tum editorum, tum msc. indicem, cum tex-
erint O V D I N V S et F A B R I C I V S *o*, ad eos Lectorem breuitatis causa
ablegamus. Regnat in his scriptis eius philosophicis philosophia Platonica,
qualem ad captam urbem CP. inter monachos Graecos obtinuisse in
antecedentibus diximus. Quae cum syncretistica esset, Platonique attem-
perare vellet Aristotelem, ipse quoque Bessario eandem inire viam con-
atus est. Cumque acerrime Graeci de Platonis et Aristotelis philosophia
disputarent, auctoritate et eruditione sua ita vsus est, vt hanc potissimum
controuersiam amice dirimere tentaret. Georgio Trapezuntio tamen,
vehementer Aristoteli obtrectanti se opposuit, edito *aduersus calumnia-*
F 3 *torem*

f) Nempe cum plerorumque cardinalium sen-
tentia in Bessarione eligendo conspirauisset, qui-
dam eum conuenire cupientes ea de re, a Nicolao
Perotto arcebantur, causante, quod studiis iam-
iam suis esset intentus. Quo offensi mutaque
cardinalium collegio persuaserunt, vt Franciscum
de la Roveres Sixti IV. nomine eligerent. Eo au-
dito Bessario dixisse fertur: O Perotte, Perotte,
intempestius tua sedulitas hodie mihi tiaram, tibi
galerum ademit. IOHANNES I. C. MENAGIANA
T. II. p. 136. T. IV. p. 117.

o) I. c. p. 274. Is 1473 obiisse Trithemium secu-
tus perperam asserit. Eius vestigia pressit O V-
D I N V S loc. cit.

u) In Epistolis Philologicis a GOLDASTO
editis p. 500. Edidit quoque separatim cum praef.
H. CORRINGIUS Lipsi. 1674.

v) MABILLOIN Iter Ital. p. 33. MONTFAUCON
Diar. Ital. p. 41. IO. PHIL. THOMASSIN. Cat.
Bibl. Venet. p. 35.

w) loc. cit. add. WHARTONVS et GERIUS ad
Caueum p. 92.

toem Platonis (nomine enim eum compellare, amicitiae causa subterfugebat cardinalis) libro. Illum renouatae Platonicae philosophiae compendium elegans et eruditum recte dixeris, cum pleraque capita scholae Platonicae reformatae et ad sensus Ammonianos et Plotinianos emendatae iucundissima et doctissima tractatione enarret, dignus qui recudatur, cum rarior hodie occurrat. Nam licet Trapezuntium, qui vehementer Platoni obrectauerat, sibi refutandum sumisset, adeoque eundem differendi ordinem, quem ille instituerat, tenuisset, omnem tamen doctrinam Platoniam largissima luce perfudit, et huius philosophiae notitiam maxime adiuuit. Dedimus alibi* libri rari, editionisque splendidae, quae prima fuit, recensionem, quam hoc loco non repetimus. Operae tamen pretium est, verbis paucis ostendere, quibus potissimum capitibus Platonicae philosophiae historiae lucem accenderit. Nempe, ut calumnias Trapezuntii reuolueret, initio quidem, magnam, quam inter P. P. et in ecclesia obtinuit, Platonicae philosophiae auctoritatem exponit, et ignorantiam Platoni obiectam refellendo, de arcana Platonis methodo a Pythagoreis desumpta, deque horum sacro silentio multa egregie cumulat, et quod inter methodum interiorem et exteriorem discrimen apud veteres intercesserit, explicat. Tum quas potissimum disciplinarum partes Plato tetigerit, ostendit, et quantae eius vires in eloquentia fuerint luculentis exemplis demonstrat, euincitque, in eo studio Platonem Aristoteli praestare. Idem de dialectica manifestum facit, et quam dextre Plato eius artificio usus sit, et Aristoteles eum demum fuerit secutus, probat. De naturali vero Platonis philosophia disputaturus, in eo potissimum est, ut demonstraret, nominibus magis quam rei ipsa differre philosophum vtrumque, recte quoque monet, a nemine eorum physicas tractationes intelligi posse, matheos imperito. In theologia agnoscit cardinalis Dionysii cum Platone consensum, eum vero auctorem genuinum fuisse apostolorum discipulum communi suorum praesudicio fascinatus statuit. Et ita tandem, quam egregie in mathefi valuerit Plato, explicat, sic ut a peste liberandae patriae occasionem ostensa duplicatione cubi, nactus sit. Neque hoc pacto pro Platonica philosophia satis decertatum esse ratus, Platonem quoque contendit aptius pulchriusque conspirare cum religione Christiana et ad huius confirmationem adhiberi, quam Aristotelem; quamuis nec se Aristoteli in ecclesia recepto male velle, nec probare Platonis omnia, semel iterumque moneat. Qua ratione consensum Platonis cum Christiana religione docere satagit, et de diuinitatis gradibus, de mente, de demiurgo, de numero ternario multa docte congerit, licet candide fateatur, nec Platonem nec Aristotelem vbi que cum sacris dogmatibus conciliari posse. Hunc vero deterius de Deo sensisse, et πολυθεότητι multo magis, quam illum fauisse, haud proletariis argumentis ostendit. Maxime vero Aristotelis causam in dogmate de

* Hist. philos. Germanico idiomate scriptae T. V. p. 1504. Editio prima nascentis typographiae specimen elegans Romae sine mentione anni

prodit cura Conradi Sweynheim et Arnoldi Pannartii typographorum, fol. 21. q. VI. T. 21. q. II. T.

rerum productione, comparando vtriusque philosophiae placita iugulat: Platonemque Stagiritae vel eo nomine praefendum esse statuit, quod ille animae immortalitatem tradiderit, mundique ortum atque conseruationem a voluntate et bonitate Dei deriuauerit: cum e contrario Aristoteles materiam mundumque aeternitate donauerit. Quo loco subtiliter et acute recentiorum Platoniorum placitis de materiae origine ex Deo vsus, propius eorum opinionem abesse a cosmogonia Mosaica pronuntiat: Aristotelem autem, mundum non ex non-ente, exque sola demiurgi voluntate deriuauisse docte contra Georgium probat, eo quod Aristoteles in aeternis causam agentem admiserit nullam. Simili ratione de anima disputat, et quis motus eius apud Platonem sit explicat, ostensa Aristotelis de anima, Alexandrique et Auerrois opinione de intellectu vniuersali. Qua occasione celebratissimas Platoniorum et Aristotelicorum disputationes de mundi anima, de loco eius inter intelligibilia, de praesistentia eius, et transmigracione et similibus fufe tangit, prouidentiamque Dei a Platone assertam, ex Aristotelis vero sententia incertam dubiamque esse ex adductis vtriusque philosophi locis colligit. Fati porro doctrinam contemplaturus Chaldaicum a Platónico differre monet, et non hoc quidem, illud vero libertati animae derogare contendit, Aristotelem de fato obscurum esse monet. Maxime vero proluxa dissertatione principia Platonis physica de ente infinito, finitoque, mobili et immobili, deque rerum elementis exponit, et quae contra Platonem Trapezuntius obiecerat, retundit, frustra que orthodoxus sensus Aristoteli tribui, manifestum facit. Qua occasione docte cardinalis in mentem Aristotelis de serie causarum et connexionione mundi cum causa prima inquit: et quae vitae atque innocentiae morum Platonis obiici solent, discutit. Quae omnia ab historiae philosophicae discendae cupido in ipso Bessarionis libro merentur legi, et cum ipso Platone et Aristotele, et quos Bessario imprimis confulerat, vtriusque interpretibus Alexandro, Themistio, Plotino, Iamblichio, Proclo et similibus conferri, qua ratione physiologiae Peripateticae et Platonicae peritus non sine iucunditate intelliget, qua potissimum facie Platonica philosophia seculo XV inter Italos reuixerit, quibusque principiis in-nutrita fuerit, quae inde enata est, Academia noua. Florentiae, auspiciis Mediceis, parentibus Ficino et Pico adolescens. Sed vt a digressione fatis longa ad propositum reuertamur, factis quoque translationibus veterum philosophorum de philosophiae Graecae restitutione mereri fatigit Bessario. Elegantissimum enim XENOPHONTIS librum *de dictis et factis Socratis* Latina ciuitate donauit; quam operam quoque praestitit *metaphysicae* Theophrasto perperam tributae, itemque libris *metaphysicorum* Aristotelis. Trapezuntium quoque malam edidisse librorum PLATONIS *de legibus* versionem demonstraturus, *Correctorium interpretationis librorum Platonis de legibus a Georgio Trapezuntio compositae* vulgauit. Laudat impense hanc cardinalis industriam et dexteritatem in vertendis Grae-

cis

cis philosophis PETRVS DANIEL HVETIVS^y, qui eum principem inter Graecos in Italia literarum vindices vocat, iudicatque, si singularem eius in conuertendis Graecis et plane admirabilem industriam fuisset profecuta posterior aetas, et pari interpretationum salubritate contenta ab intemperanti licentia sese abstinuisset, neque linguae Graecae ignaros homines tam saepe in errorem illecturum fuisse interpretum perfidiam, neque nobis in eiusmodi libertate coercenda, et apertissima re argumentis et exemplis demonstranda nunc futurum laborandum. Fatemur autem, parum accurate nobis hoc Huetii iudicium videri, ex ipsis Bessarionis interpretationibus edocti, verborum cum quidem proprietatem respexisse, attentum autem ad Graeci sermonis significationem, de Latinae dictionis perspicuitate parum fuisse sollicitum, adeoque ineluctabili haud raro obscuritate laborare. Quod ne in tanta viri summi, quam nactus est, auctoritate confidenter nimis dixisse videamur, in fine paginae luculentum exemplum adducimus^z. Delitefcunt etiam inter codices msc. varia scripta Bessarionis luce haud indigna, et inter ea, *Quaestiones metaphysicae ex philosophia Platonica, ad Georgium Gemistum Plethonem*, de quibus aliisque eius opusculis ineditis consulendus est, qui diligenter ea recenset CASIMIRVS OVDINVS^{*}.

Medicea familia Platonisini patrocinata.

§. III. Platonica philosophia Plethonis studio Florentiae introducta maximo Mediceae gentis patrocinio gauisa est. Cum enim Cosmus, Petri parens, et Laurentii auus valde illius admiratione esset captus, huncque filius atque nepos imitarentur, dici non potest, quanto in hanc philosophiam studio eruditi nonnulli incubuerint. Inde enata noua illa Platonicae disciplinae academia est, quae auspiciis Mediceis seculo XV laetissime floruit. Dignus ea de re est, qui audiatur FICINVS^{**}, eo quod renascentis inter Florentinos Platonismi originem et progressum luculenter enarret. Is ita de hac re differit: *Magnus Cosmus senatus consulto patriae pater, quo tempore concilium inter Graecos atque Latinos sub Eugenio pontifice Florentiae tractabatur, philosophum Graecum, nomine Gemistum, cognomine Plethonem, quasi Platonem alterum, de mysteriorum Platonis disputantem, frequenter audiuit. E cuius ore feruenti sic est afflatus protinus, sic animatus, ut inde Academiam quandam alta mente conceperit, hanc opportuno primum tempore pariturus. Deinde cum conceptum tantum magnus ille Medices quodammodo parturirer, me electissimi medici sui Ficini filium adhuc puerum tanto operi destinauit, ad hoc ipsum educauit indies; operam praeterea dedit, ut omnes non solum*

y) De claris interpret. p. m. 293.

z) Dedimus superiori Tomo inconditae versionis Auerois exemplum ex Metaphys. L. I. c. 6. Hunc vero locum ita vertit Bessario: „Post dictas philosophias disciplina Platonis superuenit, in plerisque quidem istas secuta, quaedam autem etiam propria vltraalcorum habens philosophiam. Cum Cratylo enim ex recenti conuersatus, et

„Heracliti opinionibus assuetus tanquam omnibus „sensibilibus semper defluentibus, et de eis non „existente scientia, haec quidem etiam postea ita „arbitratus est“. Haec an vel Graecum textum exhauriant, vel Latine satis et perspicue dicta sint, Lector iudicet.

*) Loc. cit.

**) Praef. in versionem Plotini.

solum Platonis sed etiam Plotini libros Graecos haberem. In hac academia complatonicum, vt ait, habuit Picum Mirandulanum et Philippum Valorem, quem alio loco ^a vehementer Laurentio commendat, eumque a Platonico honore laudari affirmat, dignumque habuit, quem ad Mathiam Coruinum, Hungariae regem ^b, ipse expetitus ^c ablegaret. Ipse tamen MARSILIVS FICINVS primum in hac academia Platonica locum obtinuit, qui cum inter celeberrimos, qui has partes secuti sunt, philosophos numerari meruerit, paulo pleniorum hoc loco vitae historiam postulat. Quam cum scripserit Dominicus Mellinus, dolendum admodum est, quod I V L I I N I G R I testimonio ^d scimus, nihil eius esse editum. Egregiam itaque praestantissimus Io. GEORGIUS SCHELHORNIUS, multis elegantissimae eruditionis speciminibus memorabilis, quem honoris et amicitiae causa nominamus, operam posuisse recte iudicatus est, quod tantae famae philosophi vitam plenius enarrauerit. Ad quem breuitatis causa eo magis prouocare licebit, quo magis in omnium, qui literarum ornamenta amant, manibus sunt *amoenitates eius literariae* ^e. Natus est Ficinus Florentiae anno MCCCCXXXIII, XIII Cal. Nou. patre genitus Medico Cosmi Medices vt ex dedicatione Plotini constat ^f. Eo potissimum tempore editus in lucem, quod ipse sibi gratulatur ^g, *quo tantquam seculo aureo liberales disciplinae ferme iam extinctae, Florentiae quoque in lucem reduxerat.* Suscitauerat tum literarum amorem, et ingentibus praefidiis ornauerat domus Medicea, vt supra dictum, comparata per Ioannem Lascarium instructissima bibliotheca, et consilio imprimis capto Platoniam philosophiam resuscitandi. Huic itaque fini obtinendo ^h, cum Platonis et Platoniorum libros Latinis auribus legendos exhibendos esse Cosmus Medices iudicaret, adolescentem quendam indolis erectae et ingenii haud proletarii ad hunc scopum educandum ratus, Marsilium puerum, ei rei destinavit, eo quod intellexisset, affatim dotium ad eam rem necessariorum Ficinum accepisse. Tanto itaque patrono curante fauenteque, sumtusque munifice praebente doctissimorum virorum institutioni traditus et ab iis potissimum in veterum scriptorum, maxime Platoniorum, lectione exercitatus est. Inter has curas et institutionis industriam non tam elegantiorum literarum pulchritudinem, qua parum Ficinus valuit, quam veteris eruditionis et philosophiae cognitionem supra modum Marsilius adolescens adeptus est, lectis, quos Cosmi liberalitas suppeditauerat, Platonis, Plotini, Procli, et Platoniorum aliorum libris. His et theologiae, et, quod pater imprimis vrgebat, medicinae studium iunxit ⁱ, musicam more Pythagoreo et Platonico non neglexit ^k,
tanta

Marsilius Ficinus.

a) Praef. Vers. Platonis.
b) L. III. Epist. p. 76 sq. c) L. VIII. p. 152.
d) Hist. Script. Florent. p. 398.
e) T. I. p. 18 seqq. Eum secutus est NICERON.
Memoires des hommes illustres T. V. p. 214 seqq.

f) Add. Epist. L. IX. p. 162.
g) Ibid. L. XI. p. 186.
h) Praef. Plotini.
i) Ep. Lib. I. p. 21.
k) Ibid. p. 24.

tanta animi contentione, vt temporis parsimoniam ad studia colenda vnice referret. Factum inde est, vt praecoces ingenii excellentissimi, et industriae incomparabilis fructus referret, et ad difficillimos auctores Platonicos vertendos illustrandosque animum applicare possit. Cuius specimen esse potest, quod, vt ipse scribit^m, *Argonautica et hymnos Orphei et Homeri atque Procli, theologiamque Hesiodi adhuc adolescens, sibi soli transtulerit, et puer fere in Lucretium commentatus fuerit: quas tamen ingenii primitias aetate maturiore displicentes igne postea deleuit. Qua vero ratione in iuuentute Platoniam disciplinam excoluerit, ita narrat*: Anno salutis humanae MCCCCLV I, quo ego quidem annos aetatis agebam tres atque viginti, primitias studiorum meorum auspiciatus sum a libris quatuor institutionum Platoniarum, ad quas quidem componendas adhortatus est Christophorus Landinus amicissimus mihi, vir doctissimus. Cum autem ipse et Cosmus Medices perlegissent eas, probauerunt quidem, sed vt penes me seruarem, consuluerunt, quoad Graecis literis erudirer, Platonicaque tandem ex suis fontibus haurirem. Eas enim partim fortuita quadam inuentione, partim Platoniarum quorundam Latinorum lectione adiutus effeceram. Platonem deinde Platonicosque Graecos aggressus, institutiones illas paulatim libris sequentibus emendauit. Ita vero factum, vt mature masculam prae se eruditionem ferret, et patronis suis ex Medicea gente maximopere commendaretur, qui non modo beneficiis eum cumularunt, sed familiaritate quoque dignati sunt. Scribit ipse^o, se cum Cosmo annos plures, quam duodecim feliciter philosophatum esse, tam acutum eum fuisse in disputando, quam prudentem et fortem in gubernando. Multum se equidem Platoni debere, sed Cosmo non minus. Solonem philosophum imitatum, cum per omnem vitam vel in summis negotiis philosophatus esset, illis tamen diebus, quibus ex hac umbra migravit ad lucem, quam maxime fuisse philosophatum, decessisseque, praelecto Platonis libro de vno rerum principio ac summo bono. Ita in illustrissima societate philosophiae Platonicae operam nauans, cum exemplo, cohortationibus et beneficiis calcaria subderentur, magnis passibus ad summam in hoc eruditionis genere cognitionem cucurrit: suisque studiis intentus, de vitae necessariis parum fuit sollicitus. Cum enim familia praeter nepotes et neptes nulla vrgeretur, facile fuit, ex sacerdotii, quod nactus erat redditibus viuere. Quae alia desiderabat, Mediceorum suppeditabat munificentia. Adeo vero philosophum in his quoque beneficiis parce fruendis se gessit, vt ad Philippum Valorem scripseritⁿ, domesticos suos, qui ipsi multi sint, multumque molesti, quoniam neque philosophici, neque philosophico victu suppellectilique contenti frequenter obiscere: ceteros Mediceae domus clientes atque clientulos paucis annis inde quam plurimum accepisse, me vero amplissima huius familiae familiarissimum, ac vt ita dixerim, clientissimum mul-

l) Conf. Amoenit. lit. I. c. §. 7. p. 36.

m) Ep. L. XI. p. 180.

n) In Epistola ad Phil. Valorem L. XI. p. 177.

o) L. I. p. 9.

p) L. XI. p. 186.

multis annis reportasse non multum. Quibus addit, se gratis accepisse, alios precario, et accepisse se, quantum voluisset, si modo petuisset. Mirum itaque non est, in tam ampla magnae domus benevolentia minime lautam fuisse Ficini fortunam; qua de re legenda sunt, quae diligenter congeffit Cl. SCHELHORNIVS *. Multum vero ad hanc eius arctam rem domesticam contulere, fata Mediceae gentis, Laurentio Medice anno MCCCCLXXVIII Florentia eiecto et a Sixto IV anathemate percusso †. Vt taceamus, nec ex medica praxi rem sibi fecisse Ficinium, nec lautis stipendiis ecclesiasticis instructum fuisse, valdeque pressisse eius fortunam aduersarios ‡. Quas tamen aerumnas dispulit Ioannis Medicis cardinalis beneficentia, cuius cura canonicatu auctus est. Docuit etiam philosophiam Florentiae publice, vnde factum, vt discipulos educaret, magna postea eruditionis laude celeberrimos, inter quos fuere summi viri Angelus Politianus, Benedictus Accoltus Aretinus, Ioannes Caualcantes, Antonius Calderinus, Michael Mercatus, et ex Italarum gente alii quoque §. Et haec eruditionis eius celebritas vsque ad Germanos penetrauit, et Platoniam ibi philosophiam disseminauit, vt infra in vita Reuchlini dicemus. Tantaque fuit Germanorum in Ficino fiducia, vt nobilem iuuentutem eius fidei traderent, et ad discendas literas elegantiores, ad eum Florentiam mitterent: quos iuuenes paterno complexum fuisse animo, ex literis Ioannis Straehleri, post ista tempora triumviri foederis Sueuici, et ICTi Vlmensis, constat ¶. Eadem eruditionis praestantia viris summis atque principibus Ficinum commendauit, gratiosum apud Innocentium VIII, Matthiam Coruinum Hungariae regem, Bessarionem, Franciscum Saluiatum, Iacobum Papiensem, Raphaellem Riarium Cardinales aliosque, fufe nominatos a doctissimo SCHELHORNIO **, qui videndus. Ex his vero vita philosopho digna, quam Ficinus vixit, intelligi potest, quam procul ab ambitione et auaritia, in praediis a Medicibus sibi donatis ita triuit, vt non otio, sed confabulatione philosophica cum amicis, vel meditationibus vires publico docendi munere confumtas reficeret. Et his quidem montis Vecchii, Maianique, Celani et Caregiani agri secessibus tot libri Ficini debentur, quos sine sacro ruris silentio in tam profunda argumenti obscuritate non peperisset Ficini ingenium. Sed et inter amicorum confabulationes in hac otii sui solitudine de philosophia Platonica plerumque diserebat, proditque ipse, ad Petrum Medicum scribens †, *se in agro Caregio cum Laurentio Medice deambulantem, multa cum eo mysteria Platonis vltro citroque fuisse interpretatum.* Immo solus cum esset ‡,

G 2

non

q) Amoen. lit. loc. cit. §. 10. p. 46 seqq.

r) L. VI. p. 116.

s) Conf. SCHELHORNIVS l. c. p. 48. 49.

t) Diligenter eos enarratos vide l. c. §. 13. p. 52 seqq.

u) Epist. Cl. Vir. ad Reuchlinum p. m. 5. b.

Ex eo loco apparet in Graecis eos ipsum Ficinum, in Latinis literis habuisse Christophorum Landinum praeceptorem, praelegentem Horatium et Ci-

ceronem. Vfos quoque eos esse Lippi et Politiani in vtraque lingua praelectionibus, et Pico in Philosophia. In hac epistola Ficinum patrem nostrum vocat Straehlerus. De hoc vero viro vid. SCHELHORN. l. c. p. 56.

x) §. 15. p. 56 seqq.

y) L. I. p. 30.

z) L. V. p. 100.

non tam animum remittebat, quam intendebat, ratus *solitudinem philosophantibus non tam remissionem mentis quam intentionem esse et solere et debere*. Mirum autem, virum tantilli corpusculi, ut vix iustae magnitudinis viri lumbos attingeret ^a, et perpetuo cum aduersa valetudine coluclantem ^b, tantae molis saxum, quale trahebat philosophia, quam excolebat, Platonica voluere potuisse. Temperamento vsus est melancholico, quam animi complexionem velut rem amarissimam ipse accusat, et a constellatione sua more huius aetatis plurimum astrologiae tribuentis, deriuat ^c. Nec male eum coniecisse, et corporis incommoda, ex hypochondriaco affectu coorta, et animi virtutes atque vitia comprobant. Fuit enim animo leni, moderato, ac mansueto, qui haud facile vel verbulo aliquem lacefferet, clamoresque de re vlla tolleret. Vnde aequissime dissentientes a Platone tulit, quamuis superstitiose plane Platonem coleret ^d. Temperantiae quoque et sobrietati deditissimus, hoc potissimum fulcro nutantem valetudinem sustentauit. Diligentia autem maxima vsus improbum laborem summa superauit patientia. Pietatem quoque excoluisse, et a nimio philosophiae amore ad religionis curam Sauanarolae concionibus et eloquentia permotum fuisse nonnulli referunt ^e. Eadem vero complexionis animi et temperamentum ratio vitiorum quoque intellectus atque voluntatis occasionem ei aperuit patentissimam. Accurato enim destituebatur iudicio, quo si fuisset instructus, facile a superstitioso Platonismi Alexandrini amore, quo nihil in philosophia vnquam fuit ineptius, sibi cauisset, et felicius in pudenda sectae huius somnia et inania *Φιλοσοφόμενα* penetrasset. Ast ab his praefidiis non satis instructus dici non potest, quam egregie nugetur, et huius surfuris philosophastros non super omnes modo philosophos extollat, sed paene diuinos faciat. Cuius insaniae exempla esse possunt praefationes in Platonem, Plotinum, Iamblichumque, quibus reuera delirat. Nec ingenii cultioris ornatu et luce quadam elegantiore enituit, prodit enim dictio confusionem quandam, et ab elegantia destituitur, recteque obseruatum CLAVDIO VERDIERIO ^f, *deesse stilo eius affectuum vim, leporem, venustatem, elegantiam, argutiem, acrimoniam, dignitatem*. Factum autem ista animi dispositione, ut Enthusiasmo Alexandrino mirifice faueret, et Platoniorum recentiorum somniis fidem adhiberet certissimam. Quam ineptientis ingenii labem et credulitatem philosopho indignam detestabili superstitione demonstrauit, qua apparitionibus, insomniis, ominibus, mirum quantum, tribuit, et maximas rerum ciuiliu[m] mutationes nescio quibus imaginationis terriculamentis significari, vel siderum positionibus et apparitionibus praedictas fuisse, indigna philosopho ratione contendit. Quis enim a philosopho

a) Iovius in Eleg.

b) L. IV. p. 85.

c) Ep. L. III. p. 70. De vita sana c. 10. SCHNEIDER N. loc. cit. §. 17. p. 69.

d) Laudabile exemplum habes in Epist. ad Hermod. Barbarum L. VIII. p. 145.

e) WHARTON. ad Caueum p. 112. DVEIN. Bibl. Eccles. T. XIV. p. 111.

f) Apud POPE-BLOUNT. Cens. Ccl. Auctor. P. 493.

sopho fani rectique iudicii expectet dici ^e, *Laurentii Medicis animam exspirantem laetum aetherem excepisse, grandiore stella, in Laurentiana tecta cadente, mirisque flammis ex alto in Caregianis agris coruscantibus? Et biduo ante obitum Iouem rubente dextra sacras iaculatum arces terruisse urbem mox orbam tanto patre futuram.* Alia, ne instituti transiliamus limites, praeterimus, lectoremque ad librum eius *de vita coelitus conseruanda* dimittimus, in quo magno studio huiusmodi ineptias tradidit. Fecit haec superstitio, quam potissimum in isto libro prodidit, ut male passim audiret, opusque haberet amicorum, praecipue Hermolai Barbari, opera se excusare. Immo ista quoque causa potissimum fuit, cur criminis magiae suspectus factus sit. A quo docta quidem apologia cum liberare fategit eruditissimus SCHELHORNIVS ^b, ita tamen, ut recte eum anilis superstitionis reum agi, vltro concedat. De quo aliter pronunciarum quoque non potest, si ipsa illa fundamenta considerentur, quibus in isto libro vsus est, et medicas quoque consultationes inaedificauit: *Mundum esse animatum, esse quasdam veluti escas, quibus animati mundi et stellarum munera allicere possint mortales sibiue vendicare: inter animam mundi et corpus eius inesse spiritum, eumque necessario requiri tanquam medium, quo anima diuina et adsit corpori crassiori, et vitam eidem penitus largiatur. Hunc mundi spiritum, sibi fauentem reddendum illi esse, qui sanus esse cupiat etc.* Non haec noua quidem sunt, et a Ficino excogitata, sed dudum a Platonice Alexandrinis tradita, ex quorum lacunis Ficinus totus in eorum castris infaniens hausit. Ab omni vero iudicii et philosophiae accuratione esse remotissima, nemo forte hodie, in tanta philosophiae luce, negauerit, cui sanum est synciput. Dedit tamen postea Ficinus manus Politiano et Pico astrologiam oppugnanti- bus ^c, sed, quod suspicamur, metu magis, quam rationibus conuictus. Porro ad haec temperamenti Ficini vitia referenda est pudenda adulatio et humi repens studium gratiam potentium aucupandi. Non adducemus turpissimae rei exempla, legent ea, qui volent, apud SCHELHORNIVM ^d; facile autem concedet, quisquis philosophiae pretium statuere nouerit, hos mores philosophum profus dedecere. Nec aliunde, quam ex ista animi complexione deriuandus est, meticulosus, quem haud raro Ficinus prodidit, animus, impietasque quaedam sibi hominum fauorem et beneuolentiam conciliandi, quae non erubuit sacrorum oraculorum effata ad profanam allegoriam transferre. Quanquam et ineptus ille Platonis amor eum interdum ita delirare coegit, cuius exemplum ex *Plotini praefatione* adducit SCHELHORNIVS ^e, quod tamen in Basileensi editione aliter se habet, et ob impietatem emendatum esse videtur. Addimus his vitiis temperamenti iniquitati adseribendis spiritum sectarium in Platonis et Platonice admiratione infanum in modum desipientem, cuius ge-

neris

G 3

g) Praef. in Plotinum. h) Loc. c. p. 119 seqq.
 i) Prolixius haec explicat ex isto libro SCHEL-
 HORNIVS l. c. p. 126 seq.

k) Ep. L. XII. p. 194.
 l) §. 19. p. 78. 79.
 m) p. 80.

neris exempla plufcula congeffit el. SCHELHORNIVS ⁿ; inter quae lepidum est, quo Socratem Christum praesignificauiffe, ineptius dicam an imprudentius afferuit. Nos vnum adducimus, a viro doctiffimo omiffum, quando in *Dedicatione verfonis dialogorum Platonis*, Platoniam philofophiam commendaturus fcribit: *Nolite, precor, antiquam falutaremque doctrinam, heu iam diu nimis oppreffam, nuper autem in lucem, diuina prouidentia prodeuntem, infequi crudeliter et opprimere, ne forte, quam Deus omnipotens vult vbique viuam, mortalis homo fruflra perditam velit. Dextera enim domini fecit virtutem, dextera Dei iam exaltauit eam, non morietur, fed viuet, et enarrabit opera Domini.* Verum de his omnibus rectius ipfe iudicabit lector, fi cum cura libros eius euoluerit, quorum recensum dant, WHARTONVS, IVLIVS NIGER, SCHELHORNIVS, NICERONIVS^o alii. Pleraque eius fcripta duobus voluminibus excufa a Bafileenfibus ^p. Inter ea praeflant verfonem Platonis et Plotini, improbi moleflitque laboris, multorumque annorum opus, quo de philofophica hiftoria ipfoque Platonifmo egregie meruiffe cenfendus est: praefertim cum fcriptis introductionibus et commentationibus obfcure Platonis, et imprimis Plotini, philofophiam illuftrare fit aggreffus. Inde magna Ficino nominis enata celebritas, qua praeferri Ioannis Serrani diligentiae meruit ^q. Fatendum tamen, vtramque verfonem minus feliciter Ficino cecidiffe. Obferuatum id iam P. D. HVETIO ^r, Nannium reprehendenti, quod *Marfium Ficinum religiofum et fidelem interpretem, dixerit, fummaque cura verbis inflitiffe, fententiam quoque reddidiffe, in indole vero defeciffe: fe enim aliter iudicare ait, nam verborum quidem curam negligere Ficinum, fententias dilatare nonnunquam vel contrahere.* Nec hoc folum defiderandum, fed ipfa quoque fidelitas; dum Platonem ita faepe vertit, non vt eius mens pofcit, fed vt ipfi vifum, vt iam alibi notauimus ^s, dudumque in eo defiderauit IO. BAPT. CRISPVS ^t. Cuius potiffimum cauffa nobis, qui toties Ficinum cum ipfo Platone et Plotino comparauimus, effe illa videtur, quod recentioris magis quam veteris Platonifmi gnarus, Platonem ipfum cum Platonicis Alexandrinis loqui coegerit. Acceffit maius impedimentum, ineptum fcilicet praeiudicium, Platonis Plotinique fcripta veram diuinamque philofophiam complecti, et fatis amice cum reuelatis confpirare dogmatibus. Quo errore impeditus vertit vtrumque philofophum non vt debuit, fed vt voluit, et alienos illis fenus haud raro affinxit. Cuius exempla plurima adduci poffent, fi id locus pateretur, facile vero Platonicae philofophiae gnarus ea deprehendet. Neque tamen recentiorum quoque Platoniorum placita accurate fatis vbique affecutus est, et multa ignorauit; quae ne fruflra fe in hoc faxo voluendo per omnem vitam fuam defudaffe

n) Amoen. liter. §. 20. p. 81 feqq.
o) Il. cc. p) 1561. fol.
q) Videnda elogia collecta a BLOUNTIO l. c.
MAGIRO Eponymol. crit. p. 349. SCHLICH. l. c.

r) De clar. interpret. p. 295.
s) Hift. de ideis Sect. I. §. 3. p. 33.
t) De Platone caute legendo Diffr. II. L. 6. p. 270.
ipfeque PICVS de van. Aftrol. L. V. c. 6.

dasse videretur, allegoriarum machinis torfit et in alienos sensus rapuit. Tacemus affectatam obscuritatem praecipue in Plotino, qua philosophum in se difficilem et latentibus sententiis obscurum novis tenebris inuoluit, et metaphysicum scribendi genus, breue, concisum, abstractum, Latino sermone infeliciter haud raro imitatus est. Idem de versione *Eclogarum Iamblichi, Procli, Porphyrii, Synesii, Pselli, Alcinoi, Speusippi, Mercurii Trismegisti* dicendum, quas, melius fecisset, si dedisset integras; discerptas enim haud raro ex naturali scriptorum significatione in peregrinos sensus rapuit. Similem operam Dionysio Areopagitae praestitit, nempe dignis eius labris lactucis. Alias, quibus Platoniam philosophiam explicare conatus est, commentationes tacemus. Obiit in Coregianis agris febris correptus anno dōCCCCXCIX, annos natus LXVI, variis epitaphiis a viris doctis ornatus. Inter quae POLITIANVM auctorem habet sequens:

*Mores, ingenium, Musar, sophiamque supremam,
Vir vno dicam nomine? Marsilius.*

Ex hac breui Ficini vitae historia cuilibet mediocriter attento constare arbitramur, non defuisse Ficino doctrinam, et meruisse eum laudes, quas ei ob eruditionem detulit virorum doctorum censura. Ast negari quoque non potest, inter philosophos virum hunc, qui totam vitam suam philosophando consumpsit, humilem omnino locum obtinuisse. Id quod et animi conditio supra exposita, et philosophandi ratio, praeiudiciis et superstitione corrupta, ipsumque philosophiae genus cui se tradidit, recte rem aestimantibus manifestum facit. Quod si itaque fatendum quod res est, non tam mirum videri debet, quam visum est G. I. VOSSIO, Viuem inter philosophastros Ficinum retulisse. Parum enim ex iis animi atque ingenii dotibus retulit, quae ad verum Philosophum requiri solent. Immo nec Platoniam philosophiam veram illam, quae in veteri Academia personuit, resuscitasse dicendus est. Totus enim iuniorum Platoniorum nugis captus fingit, refingit mutatque Platonem, prout visum est. Hoc vero commilitone in Platonica philosophia excolenda vsus est Picus, hunc praeceptorem habuere Reuchlinus et Agrippa, a quibus Platonica philosophia propagata est. Quam itaque illa fortunam post renatas literas fecerit, ex his omnibus nemo non intelligit.

§. IV. Iunxit socias cum Ficino in excolenda resuscitandaque philosophia Platonica manus IOANNES PICVS MIRANDVLAE DOMINVS ET CONCORDIAE COMES AC PRINCEPS, vir et sanguine et literis illustrissimus, adeo vt communi suffragio Phoenix ingeniorum fecu-

Ioannes Picus.

u) Errant itaque, qui 1483 annos 71 natum decessisse tradunt. Quae de pacto apparitionis post mortem cum Michaelē Meranto inito et adimpleto narrari solent, ea apud BARONIUM An. T. V. ad an. 411. legi possunt, et excussit ea IO. FRID. MAYERVS in diss. prael. de pacto apparitionis

post mortem. Nos Lectorem monemus, prius de veritate rei dispiciendum esse.

x) De Scient. Math. c. 35. §. 47.

y) Conf. quae adest IO. MOLLERVS Homonymoscop. p. 223.

seculi sui dici meruerit. Eius vitam, ex fratre nepos Ioannes Franciscus Picus scripsit, praefixam eius operibus, et inseruit quoque *vitis* a se *selectis* GVIL. BATESIVS ², excerptit autem Io. FR. BVDDVS ³. Alios magno numero, qui res eius literarias tetigerunt, nominauerunt Hamburgi literati decora, nuper eheu! amissa, Io. ALB. FABRICIVS ⁴ et Io. CHR. WOLFIVS ⁵, qui videndi. Cum illustrissimas haberet origines, maioribus iam seculo XII summis dignitatibus fulgentibus, animi tamen nobilitate magis illustratus est. Patre natus est Ioanne Francisco, qui eum anno M CCCCLXIII genuit. Puer admodum excellentissimam ingenii diuini vim prodidit, quam parens diligenti institutione augeri excolique curauit. Quo factum est, vt mature et in ipsa adolescentia eloquentiae atque poeseos praestantia eniteret. Quartum et decimum aetatis annum agens Bononiam ad discendam iuris pontificii disciplinam missus est; quod tamen per biennium probe inspectum, vehementer ei displicuit, eo quod id meris traditionibus incertissimis niti perpexisset. Edito itaque diligentiae et profectuum specimine ad excolendam philosophiam se contulit, resque diuinas et humanas omnes explorare cum caussis suis contendit. Quem in finem suscepto per Italiam atque Galliam itinere literario, praestantes vbique viros audiuit, interrogauit, quaerendoque examinavit quasi probauitque, et omnis quae tum personuit, philosophiae mysteria didicit. Viuis autem praeceptoribus iunxit mortuos, lectisque libris scriptorum Graecorum, Latinorum, Arabum et Iudaeorum philosophicis, iuuenis eam sibi eruditionis copiam in theologia et philosophia, linguisque Hebraica, Chaldaica, Arabica, Graeca et Latina comparauit, vt omnes in admirationem stuporemque verteret, sui que temporis exemplum vnicum et aetatis istius miraculum haberetur. Ita consumto in his literis et philosophia septennio, publico quoque specimine innotescere orbi literato et philosophico constituit. Humanae itaque, quod nepos fatetur, laudis et gloriae cupidus, Romam migravit, ibique nongentas de Dialecticis, et mathematicis, de naturalibus diuinisque rebus quaestiones proposuit. Eas non ex Scholasticorum modo gazophylaciis, sed ex Arabum quoque Graecorumque, et Chaldaeorum atque Cabalistarum scriniis se hausisse gloriatur, respiciens potissimum ad recentiorum Platoniorum dogmata, Zoroastris, Mercurii, Orphei, Pythagorae nomen praeferentia. Extant illae conclusiones nongentae, praecipuos theologiae locos, et pleraque, in quibus philosophorum omnis labor et studium cernitur, exhibentes inter opera eius ^d, ex quibus patet, desumpsisse eas Picum ex Alberto, Thoma, Francisco, Henrico Gandauensi, Aegidio Romano, Averroë, Auicenna, Alpharabio, Isaaco Narbonnensi, Abumaron Babylonio, Mose Aegyptio, Mahumeth Tolletino, Auempace, Theophrasto, Ammonio, Themistio, Plotino, Adelando Arabe, Porphyrio, Iamblichio, Proclo, Pythagora, Chaldaeis theologis, Mercurio

2) p. 90.

3) Introd. in philos. Hebraeor. p. 90.

4) Bibl. Lat. Med. T. IV. p. 335.

e) Ad PAVLI COLOMESII Italiam Orientalem p. 10 seqq.

d) p. 42.

rio Trismegisto et Cabbalisticis. His subiunxit conclusiones secundum opinionem propriam. Has conclusiones in omnibus Academiis Europae celebrioribus affigi publice curauit, eos prouocans, sumtusque itineris praestare promittens, qui de iis disputationem cum ipso publicam Romae inire vellent. Non respondit tamen ambitiosi iuuenis desideriiis euentus, cum enim pleraeque illae conclusiones, eae potissimum, quas secundum opinionem propriam attexerat, peregrinum quid sonarent, et inaudita hactenus prae se ferrent dogmata, obscurissimum autem argumentum a nemine intelligeretur, coepit de doctrina suspectus esse. Accessit eruditorum inuidia, quae ferre non poterat, iuuenem viginti quatuor annorum omnem orbem eruditum in arenam prouocauisse. Cumque magiam quoque naturalem ab impia et scelestis distinguere conatus esset, cessit ea res illi in opprobrium, auxitque suspicionem heterodoxiae; quo factum est, vt tredecim conclusionibus haereseos nota inureretur, ipseque Picus prohiberetur, quo minus eas Romae publica disceptatione defendere posset. Ab ea labe scripta *apologia* se defendit, in qua, referente biographo, *luce clarius conspicui datum est, non tantum conclusiones Cabbalisticas catholicos potuisse recipere sensus, quam illos, qui primum adlatrauerant, insolentiae et ruditatis coarguendos esse.* Subolebit ex his verbis lectori, rerum non ignaro, qualem philosophiam barbaricam, Aegyptiacam, Cabbalisticam, Chaldaicam Picus sectatus fuerit, illam nempe, quam pia fraus vetustissimis nominibus supposuerat, vt veritati religionis aptius suffragarentur. Qualia tamen dogmata, licet ecclesiae et pontificis iudicio submitteret, ferre non potuit Innocentius P. M. omneque istud disputationis consilium euertit. Ipse vero Picus, vbi paulo magis iuuenilis ardor deserbuit, ad saniora animum aduertens salubriora consilia secutus est, et posthabitis gloriae et voluptatis, foeminearumque blanditiarum illecebris, totum se ad Dei gloriam et ecclesiae vtilitatem promouendam amplificandamque conuertit, et iuuenilia scripta Vulcano tradidit, interque ea elegias quoque quibus amores suos cecinerat, combussit. Tum sacrarum literarum studium ardentissima contentione complexus, ad veritatis Christianae defensionem contra Iudaeos et Muhammedanos animum reuocauit. Hebraica oracula cum Graecis et Latinis contulit, astrologorum vanitatem magna eruditione explisit, et infidelium atque haereticorum impietatem refrenare satagit. Tanto vero pietatis ardore flagrauit, vt deposita principatus sui et regiminis cura anno dno CCCXCXI. facultatum partem magnam pauperibus distribueret, et in solitudinem praedii alicuius secederet, piis meditationibus vacaturus. Tantopere vero circa vitae finem pietate se tradidisse nonnulli referunt, vt facultatibus omnibus pauperibus erogatis con-

e) Opp. p. 76.

f) Extant contra Astrologos, siue in Astrologi-

am diuiniticem disputationum Libri XII. Opp. T. I. p. 278.

constituerit nudis pedibus per orbem obambulare Christum praedicaturus. Sed obfiteri vltima eius fata, quae vix XXXII annos natum ^e humanis rebus anno dōCCCCXCIV, XV. Cal. Dec. eripuerunt. Nactus erat corpus venustate decorum et dignitati, quam tuebatur Picus, par, ingenium autem magnum, excellentissimumque, quod non nisi summa, quamuis honestissima, spirabat, vnde animum quoque aluit gloriae vehementer appetentem, quem vero annis paulo maturior valde demisit, et ad humanitatem, et modestiam vanitatisque humanae agnitionem prudenter pieque composuit, ex qua laudabili contentione scripta quoque theologica prouenerunt. Laudatissimo enim conatu philosophiam a speculatione ad animi emendationem traduxit. Talis cum esset, mirum non est, inuidendis eum elogiis profecutos fuisse viros in literis summos, quorum loca, cum adduxerint THOMAS POPE - BLOUNT ^b et PAVLVS COLOMESIVS ⁱ, ad eos lectorem remittimus. Vnus POLITIANVS, vir doctissimus, qui Picum intus nouit, et in eius quoque contubernio haesit, sufficiat, ita de Pico pronuntians ^k: *Princeps hic nobilissimus, vir vnus an haeres potius omnibus fortunae, corporis animique dotibus cumulatissimus, utpote forma pene diuina iuuenis et eminente corporis maiestate perspicacissimo ingenio, memoria singulari, studio infatigabili, tum luculenta vberique facundia: dubium vero iudicio mirabilior, an moribus. Idem totius philosophiae consultissimus, etiamque varia linguarum literatura et omnibus honestis artibus supra veri fidem munitus, atque instructus: denique vt semel complectar, nullo non praeconio maior.* Nos praetermissa reliqua eius eruditione, quae ad nostrum institutum non spectat, eius tantum philosophiam consideramus, quam se, ex Chaldaeorum, Zoroastris, Mercurii Trismegisti, Orphei, Pythagorae et Cabbalistarum fontibus hausisse gloriatus est, vt supra dictum. Nec negari potest, legisse eum libros nonnullos Cabbalisticos, tum omni orbi philosophanti, praeter paucos quosdam Iudaeos, qui arcanam seruauerant hanc philosophiam suam domesticam et esotericam, ignoratos, exque iis multa decerpisse. Dolendum autem et huius potissimum furturis philosophiae genus illum elegisse, et deceptum ab impostoribus libros supposititios, vel interpolatos et nefaria fraude ad Christiana mysteria attemperatos accepisse, vt eum pecunia emungerent. Tales enim LXX. libros Cabbalisticos fuisse, quos non medioeri impensa a Iudaeo quodam Siculo sibi comparasse PICVS scribit ^l, eosque Esraiticos esse sibi persuasit, quorumque catalogum a IACOBO GAFFARELLO vulgatum recudi fecit IO. CHRISTOPH. WOLFIUS ^m, suo loco, vbi Iudaeicam et Cabbalisticam philosophiam enarrauimus, iam ostensum est; nec dissent-

g) XXXIII. annos perperam ponit COLOMESIVS l. c. Epitaphio eum resurante. Conf. CRESCIMBINI Hist. poët. Ital. P. V. L. II. p. 95.
h) Conf. Cel. auct. p. 497.

i) loc. cit.
k) Miscell. Cent. l. c. 100.
l) In Apologia p. 82.
m) Ad calcem T. I. Bibl. Hebr.

dissentiunt viri docti, RICH. SIMONIVS ⁿ, IO. SELDENVS ^o, et plerique, qui has literas et philosophiae hoc genus intelligunt. Quodsi dicendum, quod res est, Asiaticae et Alexandrinae philosophiae iactantia Picus deceptus est. Eam enim, qualem postea Platonici in systematis ordinem duce Ammonio redegerunt, Chaldaicas, Aegyptiacas, Orphicasque origines mentitam fuisse fuisse accurateque suo loco demonstrauimus, et ex his quoque lacunis Cabbalisticam illam Iudaeorum philosophiam haustam fuisse, palam fecimus. Haec cum ignoraret Picus, qui, conditione sui aevi ita ferente, philosophicae historiae lumine non erat collustratus. Platonicae, et Orientalis siue Asiaticae philosophiae somnia pro veteribus Chaldaicis et Aegyptiacis habuit, sibi quoque caro pretio vendi passus est. Quibus aliud accessit malum; cum enim, qui fumos illi vendere cupiebant, impostores nosset, Picum veterem philosophiam ad tuendas religionis Christianae veritates transferre cupere, deliria ista Orientalia et Platonica ad Romanae ecclesiae placita accommodarunt emendaruntque, et ita duplici fraude Picum circumuenientes, pecunia fraudulenter emunxerunt. In quas casses incidisse Picum mirum non est, cum in Academia Medicea, Platonismum recentiore didicisset, et cum Cosmo atque Ficino toties Platonicè fuisset philosophatus. Quod qua ratione facere Picus coeperit, ex *FICINI Praefatione in Plotinum* disci potest, qui hunc Platonicae philosophiae amorem in Pico, more suo, coelitus euenisse iudicat. Peius tamen, quam ipse Ficinus, in explicando Platonismo Picus aberrauit. Eius enim theses Cabbalisticas, quas ex operibus eius rarius obuii reperit B. BVDDEVS ^{*}, intuenti, ad oculum patebit, ignorasse Picum, quid sit Cabbala, quodque philosophiae genus illa constituat. Definit enim Cabbalam practicum ita, vt dicat esse, *quae practicat totam metaphysicam formalem, et theologiam inferiorem*; ita vero practicum Cabbalam cum theoretica mire confudit. Pari ratione Cabbalam literalem et exegeticam cum philosophica vel metaphysica miscet, vt ex his eius thesibus ^p est apertissimum. Quod vero maius et fere intolerabile est, praepostero sacrarum doctrinarum cum Cabbalisticis comparandarum et conciliandarum studio seductus, vbique miscet quadrata rotundis, sana venenatis, pulchra deformibus ^q. Hac vero ratione, cum Cabbalisticae philosophiae mysteria ab eo didicerint, qui ipsum Picum in Italia audiuit Ioannes Reuchlinus, quemque commentatorem habuit Angelus Burganouensis aliique Cabbalisticae philosophiae sectatores, quos in sequentibus nominabimus, corrupendae huius philosophiae, et adulterandorum verorum dogmatum auctor, extitit. Idem in philosophia, quam secutus est, Platonica praestitit: Syncretismo enim pestilenti, quem recentiores Platonici introduxerant, et Graeci exules in Cosmi domum et ad ipsum quoque Ficinum perduxerant, correptus, et lepido seductus praepiudicio, veram et

H 2

diui-

n) Epist. Sel. T. II. p. 178.

o) De synedriis L. II. c. 16. §. 7. p. 417 sq.

*) loc. cit.

p) Th. 7. 14. 15. 16. 21. 22. 23. 32. 41. 45.

q) Vid. Th. 14. 16. 19. 20. 21. 27. 33. 45. 46. 47. 51. aliaeque.

diuinam philosophiam Platonismum exhibere, Platoniorum placita Mofi aliisque viris sanctis tribuit, et vt semel complectamur, inepte miscet omnia, et Cabbalistica, Pythagorica, Platonica, Aristotelica, Iudaica, Christiana inter se misere confundit. Id quod in *Heptaplo* eius, siue commentario in Genesim, desiderasse, sibi que indicasse Aloysium Lippomanum, Veronensem episcopum, narrat SIXTVS SENENSIS ^r, nempe se in consulendis et coniungendis auctoribus in catena sua, ideo Picirationem nullam habuisse, quod existimauisset, nihil se eius opera indigere, cum animaduertisset, Picum in hoc tantum vnum incumbere, vt Platonicas cogitationes, vel suas potius phantasias verbis ac dictis Moisaicis exprimeret. Idem de syncretismo iudicandum, quem inter Platonem et Aristotelem instituit. Refert enim nepos, scripsisse Picum de *concordia Platonis et Aristotelis*. Illud tamen opus haud prodiit, et cum aliis multis a praematuris eius fati suppressum est. Cuius sine dubio titulo nituntur, qui narrant, ostendere voluisse Picum, eandem in omnibus fuisse mentem Platonis et Aristotelis. Quod equidem mirandum non est, cum Platoniorum recentiorum ille semper mos fuerit, Picus autem, teste POLITIANO ^s, primo quidem Aristotelem secutus sit, et ab eo demum ad Platonicos transferit. Quod sectae nomen ille iure suo meretur ^t, quamuis multi ^u eum inter Cabbalisticam philosophiam sectatores referant. Ex dictis enim constat, vtrumque sectae genus amice conspirauisse, ex iisdem scilicet fontibus haustum. Pertinet enim Picus, sic accurate dicendum, inter syncretistas recentioris aetatis, quae philosophiae pestis a Platonis Alexandrinis ad Christianos Orientales, et ab his ope Pseudo-Dionysii ad Occidentales scripsit, inter quos post Plethonem et Bessarionem in ea statuminanda diligentissimi fuere Picus Mirandulanus atque Ficinus, a quibus ad alios transit. Haereditate a patruo hoc philosophiae studium accepit IOANNES FRANCISCVS PICVS Mirandulae dominus et Concordiae comes ac princeps, filius Galeotti, qui a fratre Ludouico pulsus, restitutus duabus vicibus tandem cum filio Alberto a Galeotto, Ludouici fratris filio capta nocturnis insidiis arce ad imaginem Saluatoris cruci affixi prouolutus interfectus est. ^v Ex cuius scriptis cum patrum operibus editis ^w liquet, eius illum vestigiis in philosophia quoque strenue instituisse; defendit quoque patrum, cum eius *de vno et ente* librum aggressi essent Ioannes Franciscus Antonius comes Faentinus, et Antonius Faentinus philosophus. Eius vero libros duos *de studio diuinae et humanae sapientiae* separatim recudi fecit I. FR. BVDDEVS ^x. Minus tamen ad Ioannis patrum gloriam aspiranti Mineruam

Ioannes Franciscus Picus.

r) Vid. Th. 29. 58. 63. 64. 68.

s) Biblioth. S. L. IV.

t) In Epist. p. 326.

u) Hinc complatonicum suum nominat FRANCISCVS l.c.

x) MORHOF. Polyhist. T. II. L. l. c. 7. p. 38.

BVDDEVS Obs. ad Hist. phil. c. VI. §. 3. p. 374. §. 7. p. 392.

y) COLOMESIVS l.c. p. 46. N. C. PAPADOPOLI Hist. Gymnasti Parauini T. II. p. 46.

z) Basil. 1573. 1601. fol.

2) Hal. Sax. 1702. 8.

fatis arrisiffie, iudicat P. IOVIVS ^b. A philosophiae vero praefidiis ad vitam rectam et exilii consolationem adhibitis eum valde laudat PETR. ALCYONIVS ^c, eo quod *commentando, scribendo, docendo amiffi principatus dolorem leuauerit, et in philosophia quasi tabernaculo vitae suae collocato, ostenderit, plus a virtute sibi datum esse, quam fuisset a fortuna ablatum.* Aliorum iudicia de eo videnda apud PAVLVM COLOMESIVM ^d, et eos, quos laudat Io. CHRISTOPH. WOLFIVS ^e.

CAPVT TERTIVM.
DE PHILOSOPHIAE ARISTOTELICAE
GENVINAE RESTAVRATORIBVS.

§. I.

Aristotelicae philosophiae fata tempore renascentium literarum *ca-*
pite huius libri primo iam ex parte tetigimus. Nempe resur-
gente Graecae linguae vsu et cognitione viri docti, quos barbaries Scholastica offenderat, quique Latina lingua purius loqui didicerant, in id fuere conuisi, vt, cum Scholastica natio Aristotelem creparet, inconditis versionibus vsa, ipsi non tam rationem philosophandi commutarent, quam externum potius habitum, qui squalidus haectenus et pannosus fuerat, emendarent et comtiorem redderent. Parum tamen profecisset ista industria, nisi raritati operum Aristotelicorum occurrissent viri principes, qui ex Oriente eius Codices magnis sumptibus arcessiuerant, virisque doctis et Graecae linguae gnaris interpretandos tradiderant. Quo nomine imprimis immortalem gloriam consecutus est Nicolaus V, P. M. qui quam amplissime Musis philosophicis fauerit, et beneficiis, muneribus, stipendiis viros doctos adiuuerit, maxime vero Peripateticam philosophiam, curata noua Versione Aristotelis a viris doctissimis facta, promouere fategerit, supra iam ex parte dictum est, passimque a viris eruditis annotatum ^a. Hoc principe *εργαδιώμενον* cum vbique in interpretando Aristotele diligentiam atque industriam viri doctissimi probarent, factum est, vt textus Aristotelis genuinus accuratius inspici inciperet. Et huc tota illa cetera eorum virorum doctorum referenda est, quam inter restauratores elegantiorum literarum supra produximus. Cum autem summa obscuritate laboraret Aristoteles, et a plerisque difficulter intelligeretur, ad inter-

*Fata restar-
gentis philo-
sophiae Ari-
stotelicae ge-
nuinae.*

H 3 pretes

b) In Elog. et apud COLOMES. l. c.
c) De Exilio p. 45.
d) Loc. cit.
e) Ad loc. c. Colomesii.
a) Legenda eius vita, a IANNOTIO MANNETIO libris quatuor enarrata, vbi eius nobis, quod promissit, copiam fecerit praestantissimus MYRATORIVS.

pretes recurrit, quicquid Peripatetice philosophari coeperat. Haecenus autem, quicunque de Aristotelis mente inter Scholasticos solliciti fuerant, Auerroem Aristotelicae philosophiae interpretem fuerant secuti. Quem cum velut barbarum elegantiora contemnerent ingenia, illa ad Alexandrum Aphrodisaeum recurrebant, quem omnium optime et accuratissime Aristotelem fuisse interpretatum, communis in Lyceo semper fuit sententia. Vterque Peripateticae philosophiae antesignanus multa quidem eam luce collustrabat, sed impietatem quoque, quam Aristotelis physiologia fouet, maxime in dogmata de natura animi immortalis prodebat. Alexander enim mortalem hominis animam esse statuebat, Auerroës immortalem quidem, sed vnam tantum, intellectum nempe aliquem vniuersalem esse assererat, ex quo omnes numero homines participant. Quam opinionem iam Thomae Aquinatis tempore inualuisse et refutationem ei extorsisse in *superiori Tomo* ostendimus. Ab eo tempore autem Auerroistica secta, quam seculo XIII quoque Lullius scriptis et voce fugillauit, in Italia vehementer inualuit, sicque vtraque schola, Alexandria et Auerroistica seculo XV Peripateticam philosophiam magna inuidia cumulauit. Cui malo obuiam eundem ratus Leo X, P. R. et quod ille congregauerat concilium Lateranense, Auerroisticam doctrinam tanquam impiam et Christianae religioni inimicam damnauit. Adscribemus verba bullae integra, cum plurimum ad intelligendam Peripateticae philosophiae historiam seculo XV faciant. Ea vero haec sunt. „Cum diebus nostris zizaniae feminator nonnullos perniciosissimos errores in agro domini feminare sit ausus, de natura praesertim animae rationalis, quod videlicet mortalis sit, aut vnica in cunctis hominibus, et nonnulli temere philosophantes secundum saltem philosophiam verum esse asseuerent; contra hoc approbante sacro concilio, damnamus et reprobamus omnes asserentes, animam intellectiuam mortalem esse aut vnicam, in cunctis hominibus; aut hoc in dubium vertentes: cum illa non solum vere per se et essentialiter humani corporis forma existat, sicut in canone felicitis recordationis Clementis Papae, quin et praedecessoris nostri in generali Viennensi concilio edito continetur, verum et immortalis, et pro corporum, quibus infunditur multitudine singulariter multiplicabilis et multiplicata, et multiplicanda sit. Cumque verum vero minime contradicat, omnem asseritionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falsam esse definimus, et vt aliter dogmatizare non liceat, districtius iubemus. Omnesque huiusmodi erroris adstrictionibus inhaerentes velut damnatissimas haereses feminantes per omnia, vt detestabiles et abominabiles haereticos et infideles, catholicam fidem labefactantes vitandos et puniendos fore decreuimus. Insuper omnibus et singulis philosophis in vniuersitatibus studiorum generalium et alibi publice legentibus districte praecipiendo mandamus, vt cum philosophorum principia aut conclusiones, in quibus a recta fide deuiare noscuntur, auditoribus suis legerint, seu explicaue-

„plicauerint, quale hoc de animae mortalitate aut vnitatem, et mundi aeternitate, ac alia huiusmodi teneantur eiusdem veritatem religionis Christianae omni conatu manifestam facere, et persuadendo pro posse docere, ac omni studio ad philosophorum argumenta pro viribus excludere ac resolueret. Ordinamus etiam, ne quis in sacris ordinibus constitutus philosophiae aut poeseos studiis ultra quinquennium post grammaticam et Dialecticam, sine aliquo studio theologiae aut iuris pontificii incumbat. Datum Romae in publica sessione in Lateranensi SS. Basilica solemniter celebrata, anno M D XIII, XIV Kal. Ian. pontificatus nostri anno primo. Pertinere hanc pontificis bullam, cui subscripsit Petrus Bembo Cardinalis, non ad initia modo seculi XVI, quibus Achillinus, Pomponatius, Portius hisque similes in his impiis dogmatibus asserendis strenui erant, sed ad seculum XV quoque, et vtramque scholam Alexandri et Auerrois respexisse, ex FICINI verbis oppido memorabilibus ^b intelligitur, qui de suo tempore ita: *Totus ferme terrarum orbis a Peripateticis occupatus in duas plurimum sectas diuisus est, Alexandrinam et Auerroicam. Illi quidem intellectum nostrum esse mortalem existimant, hi vero vnicum esse contendunt: vtrique religionem omnem funditus aequae tollunt, praesertim quia diuinam circa homines prouidentiam negare videntur, et vtrouique a suo etiam Aristotele defecisse.* Et haec causa quoque est, cur impietas, surgentibus elegantioribus literis inter Italos vires sumferit, lateque simbrias dilatauerit suas. De qua tamen re prolixius disquirere, huius loci non est, consuliue debent, qui ex instituto atheismi historiam causasque exposuerunt IACOB. THOMASIVS ^c, IAC. FRID. REIMANNVS ^d, IO. FR. BVDDEVS ^e. Vna physiologici systematis, quod Aristoteli placuit consideratio, satis euincit, aliter euenire in Peripateticismo genuino resurgente non potuisse. Huic itaque malo vt obuiam irent viri docti, de remediis cogitarunt. Et alii quidem Platonicam philosophiam huic veneno opponi antidotum posse iudicabant, rati, quod FICINVS ^f statuit, *tam diuulgatam impietatem, tamque acerbis munitam ingenii sola quadam simplici praedicatione fidei apud homines non posse deleri, sed maiori admodum opus esse potestate, id est, vel diuinis miraculis vbique patentibus, vel saltem philosophica quadam religione, philosophis eam libentius audituris, quandoque persuasura.* Hanc philosophiam religiosam, impietati mederi aptam Platonicam esse censebant. Alii vero, qui Aristotelicam philosophiam non oderant, eam vel cum Platonica coniungi, illique attemperari posse et debere statuebant, quod Picum affirmauisse, in antecedentibus diximus: alii recte minus Aristotelem explicatum esse contententes, magis sobrie in eo interpretando versandum esse contendebant. Quo in numero Plethonem fuisse FICINVS ^g tradit, quem, sed minus Platonicae, secuti sunt ex Graecis

b) Praef. in Plotinum.

c) De causis Atheismi inter praefationes p. 407.

d) Hist. Atheismi S. III. c. 4. §. 2. p. 352.

e) Thef. de Atheismo c. I. §. 24.

f) loc. cit.

g) Ibid.

cis exilibus Theodorus Gaza, Georgius Trapezuntius, Georgius Scholarius. Qui cum inter Aristotelicos seculi XV singulare sibi nomen acquisiuerint, et de Aristotele pulcherrime fuerint meriti, cum Platonice quoque manus pro Aristotelis auctoritate conferere non dubitauerint, iam porro nobis considerandi sunt.

Theodorus
Gaza.

§. II. Inter Graecos exules, qui inter instauratores literarum in Italia referuntur, magnam nominis celebritatem sibi acquisiuit THEODORVS GAZA, vir doctissimus, et philosophiae, medicinae, theologiae atque elegantiorum literarum peritissimus. Fuit is patria Thessalonicensis et, teste IOVIO ^b, Amurathe Graeciam omnem victricibus armis quatiente, ad Italos confugit; vnde errant, qui capta demum Constantino- poli in Italiam emigrauisse tradunt ⁱ. Ibi a Bessarione Cardinale humanissime exceptus et presbyter ordinatus est. Latinas autem literas eodem IOVIO narrante, a Victorino Veltrensi didicit, quem admirabilem virum in iis, quae ad Latinitatem pertinent, Georgius Trapezuntius praeceptorem quoque habuit ^k. Eo magistro *vsque adeo copiose et diligenter Latinas literas didicit, vt longe omnium latinissime scriberet, nec plane dignosci posset, an exactius et certius ab eo Latina Graece, an ipsa Graeca Latine verterentur*, quae verba sunt ipsius Iouii. Neque tamen in solo literarum humaniorum studio haesit, sed ad ipsam quoque philosophiam industriam suam transtulit, et imprimis Peripateticam philosophiam excoluit. Cuius diligentiae specimina sunt versiones librorum Aristotelis *de historia animalium, et problematum Theophrasti de plantis*, aliaque ^l, in quibus ita Latini sermonis curam habuit, vt ipse fateretur, se illos libros non minus eleganter Latine expressisse, quam Aristoteles Graece scripserit. Laudat quod Iouius, *quod Romanae linguae facultatem, quum noua vocabula solerter effingeret, audaci sed generosa translatione locupletauerit*; qui et alio loco ^m notat, *Plinianorum verborum obseruatorem atque imitorem diligentissimum fuisse*. Non tacendum tamen, licet inter optimos interpretes numerari meruerit ⁿ, offendisse viros doctos, et philosophiae studium et Graecae linguae indolem, quod vtrumque nimis, vbi sua dat, regnare olim iam notauit magnus ERASMVS ^o. In quibusdam etiam illum lapsum esse, nonnullis obseruatum, quae causa est, cur versiones eius postea temporis ab aliis passim emendatae sint ^p. Valde vero istis laboribus se viris summis, maxime Bessarioni atque

^b) In Elog. c. 26.

ⁱ) Id OVDINVS vult de S. E. T. III. p. 2540.

^k) De docto hoc viro, de quo in monumentis eius temporis altum silentium esse dixit FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. IX. p. 192. not. b. ipse postea quaedam tradidit memorabilia in Bibl. Lat. Med. T. III. p. 76. not. a.

^l) Vid. IDEM Bibl. Graec. l. c.

^m) De piscibus L. I. c. 4. apud POPE- BLOUNT Conf. p. 474.

ⁿ) Vid. quos laudat IDEM l. c. et HVETIVS de claris interpret. p. 219.

^o) In Ciceroniano p. 160. „Theodorus Gaza Aristotelem, quam Ciceronem exprimere maluit, quo non alius felicius, siue verat Graeca Latine, siue Latina Graece. Cum sua loquitur, duo quaedam obstrepunt delicato lectori, philosophiae studium, in quo totus erat et illud ἡρώσιον Graeci sermonis, quod Latine loquentes sequi solet, ac vix vnquam dediscitur.

^p) Conf. quae notat FABRICIVS l. c. not. c.

ni atque Cosmo Medici commendavit, quo auctore quoque versionem librorum Aristotelis eum suscepisse, ne vero Argyropuli versionem suam interpretatione detraheret, eam deleuisse, supra memoravimus. Uterque gratum se ei praestitit: hic enim beneficiis illum auxit, ille sacerdotio in magna Graecia. Ex quibus prouentibus commode vivere potuisset homo frugali et philosophica vita contentus, et a voluptatis et luxuriae profusione alienus, nisi neglectis rationibus oeconomicis omnes redditus rapacibus Graeculis et Brutiis demandasset. Ita enim neglecta re familiari in paupertatem et inopiam redactus est. Quam ut leuaret, *Historiae animalium* Aristotelis versionem tanto studio confectam et in membranis accurate perscriptam Sixto IV, P. M. inscripsit, et munus ei obtulit. A quo cum pingue munus et lautiores fortunam sperasset, spe deceptus sua, quinquaginta tantum aureos praemium retulit, cum se totum inauratum iri a pontifice expectasset. Qua de re tantam indignationem concepit Gaza, studiorum suorum deplorata fortuna, quod tam parca lucubrationum suarum merces esset, ut numos in Tiberim proiceret, moestus ad Brutios suos reuertens, ubi quoque fame periisset, nisi Ferrariensis ducis munificentia paulisper fuisset sustentatus, ut narrat THOMAS DE PINEDO. Breui quoque post, aegritudine et moerore confectus anno MCCCCLXXVIII, non Romae quidem, ut nonnullis visum, sed in Brutiis senex obiit, relicto non avaritiae quidem, indignationis tamen et fortis aduersae exemplo memorabili. Fuit, consentientibus virorum doctorum iudiciis non solum grammaticus, sed philosophus quoque celeberrimus, immo VOLATERRANO iudice, in eloquentiae, philosophiae et medicinae studiis huius seculi facile princeps, Peripateticae autem doctissimus, ut ex iis constabit, quae infra de Peripateticorum contra Platonicos litigiis dicemus.

§ III. Eandem cum Theodoro Gaza viam ad excolendam Peripateticam philosophiam ingressus est GEORGIUS TRAPEZVNTIVS, vir eleganter doctus, de cuius rebus ad literas spectantibus, post vitam eius a FERNANDO ALPHONSO HERRERA scriptam, videndi IOVIVS^q, ALLATIVS^r, PAPADOPOLI^s, NICERONIVS^t, et aucto-

Georgius Trapezuntinus.

q) Iovivs in Elogiis loc. cit.
 r) Iusserat hanc versionem eum conficere Nicolaus V, cui etiam inscripserat. Eo autem defuncto cum ad successorem dissimilem se conuertisset, spe fallus est.
 s) Variè rem narrant viri docti, vid. LEON. COZZANDVS de magist. antiq. phil. L. I. p. 119. IO. PIER. VALERIANVS de literat. infelicis. L. II. p. 259. THEOPH. SPIZEL. Literat. felic. p. 895. IOVIVS l. c.
 t) Dixisse refert IOVIVS: „Effugere hinc libet, postquam optimae segetes in olfactu praepin- guibus asinis sordescunt.

u) Ad Steph. Byzantin. p. 306.
 x) TRITHEMIVS de S. E. c. 848. p. 202. et post hunc Palmerius, Boissardus, alii.
 y) IOVIVS loc. c. VOLATER. L. XXI. p. 775. quos plerique sequuntur.
 z) Loc. cit.
 a) Praefixa est libris V. Rhetoric, editis Complut. 1511. fol. Vitam Georgii quoque eius Dialecticae praefixit IOANNES NOVIOMAGVS.
 b) In Elog. c. 25.
 c) De claris Georgiis §. 50. p. 721. ed. Fabr.
 d) Hist. Gymnas. Patauini T. II. p. 18.
 e) Memoires des hommes illustres T. XIV. p. 322.

et auctores Ephemeridum literariarum ab Italis scriptarum ^f, ut alios taceamus, alibi ^g a nobis adductos. Fuit is quidem patria Cretensis, quo loco anno MCCCXCVI, prid. Non. Apr. natus est: Trapezuntius autem dictus est, quia ad Trapezuntem Cappadociae urbem paternum genus referebat. Forte, (quod et Andream Eudaemonem Ioannem fecisse, legimus ^h) ideo Cretensis dici noluit, quod Cretenses male audirent, idque dudum suspicatus est LILIVS GYRALDVS ⁱ. Is tempore Eugenii IV, P. M. quo Florentinum concilium celebratum, et de concordia inter Graecos et Latinos ineunda deliberatum est, in Italiam venit, et Venetias primo, dein Romae pedem figens, rhetoricam et philosophiam docuit; gymnasio praefectum fuisse tradit G. I. VOSSIVS ^k, aliis tacentibus ^l. Postea a Nicolao V, qui eruditioni Georgii ob peritiam Graecae literaturae et philosophiae Peripateticae mire fauebat, sibi ab epistolis esse iussus est, id quod ab Eugenio iam factum esse, perperam tradit H. WHARTONVS ^m. Anno MCCCCLXV Constantinopolin venit, paulo post redux iterum. In quo itinere de martyrio Andreae de Chio, quod hoc anno subiit, commentandi occasionem nactus est. Vehementer autem non complexus modo est Aristotelem, sed eius quoque partes non minore acerbitate et vehementia est tuitus, eamque ob rem magna dicacitate et indigna philosopho rabie contreraneos suos, qui Platonem venerabantur, eiusque philosophiam magno studio colere coeperant, aggressus est. Quem dentem caninum cum non modo in Platone, sed omnino omnibus, quotquot ei pretium statuebant, figeret, summam omnium inuidiam meruit, et persecutionem quoque potentium, quos tunc valde Platoni fauisse, ex superiori capite constat, sibi contraxit, ipsique Nicolao V, maximi quidem Aristotelem facienti, verum Platonem quoque colenti, displicuit, et imprimis Bessarionis in se calumiam concitavit, qui eum sub calumniatoris Platonis nomine fortiter refutavit, ut supra dictum ⁿ. Ita vero dum inuidiam et insidias cultorum Platonis euitare nequit, praesidiis ad sustentandam vitam illi ubique apud potentiores interclusis misere vitam agere coactus est. Et succubuisset fatorum aduersitati, nisi, quod ipse filius Andreas refert, Alphonfus V. rex eum Neapolin aduocauisset, et exhibito honesto stipendio, clementer eum habuisset ^o. Falsum itaque est, quod WHARTONVS ^p, narrat, post Eugenii mortem Alphonsum regem eum Neapolin accersuuisse, et lauto admodum stipendio honestauisse. In ea tamen, quam regis gratia ipsi parauerat, felicitate, infelici fato usum esse, sunt qui nar-

rent,

f) T. XVI. p. 414 seqq.

g) In Histor. philol. Germanice scripta T. V.

p. 1473.

h) Vid. Is. CASAVBONVS Exerc. Antibar. J. c. 4.

i) De poetis sui temporis L. II. p. 63.

k) De Hist. Lat. L. III. c. 5. p. 599.

l) Praeter IACOBVM GORDONIVM in opere

Chronolog. apud IOVIUM loc. cit. et Io. NOVIOMAGVM loc. cit.

m) Ad Caueum p. 97.

n) Idem factum, in libro de natura et arte aduersus Trapezuntium et Plethonem pro Theodoro Gaza, vid. FABR. Bibl. Graec. Vol. X. p. 722.

o) Vid. VOSSIVS l. c.

p) loc. cit.

rent ^q, tradentes: ingenii monumenta multo elucubrata labore pontifici maximo eum obtulisse, ratum, lautum aliquod praemium se relaturum esse, accepta vero centum tantum ducatorum mercede, spei frustratae dolore accensum et avaritiae pontificis indignatione commotum, pecuniam in Tiberim abiecisse, addita exclamatione: Periere labores, pereat et ingrata merces! ita vero aegritudine consumtum fuisse, ut in gruissimum morbum incideret; ex quo cum reualescere coepisset, pueriliter tamen delirasse. Fatemur autem, valde nobis suspectam esse hanc narratiunculam, eo quod Iovius, qui diligenter huiusmodi circumstantias enarrare solet, eam taceat, quamvis eum in senectute repuerascere coepisse tradat; et verisimile est, quod Gazae obtigit, ad Trapezuntium ob similem fortunam fuisse relatum ^r. Illud verum, morbo correptum in exacta senectute amissa memoria miseram traxisse vitam. Narrat enim RAPH. VOLATERRANVS ^s, qui eundem ante amissam memoriam iam senem docentem puer audierat, in vrbe solum, detrito pallio, pileatum et nodoso scipione iamiam ruituri corporis membra sustinentem aberrauisse. Obiit, quod Genebrardus et Gualterus IOVIO et ALLATIO ^t laudati volunt, anno MCCCCLXXXVI, FABRICIVS ^u autem diem obiisse obseruat extrema senectute post ademtam prius omnium rerum propriique nominis memoriam Romae anno MCCCCLXXXIV, ante XII Aug. Cuius hanc rationem affert: Eo die Sixtum IV rebus humanis exemptum esse, cui Andreas, filius Georgii Trapezuntii, dicens Almagestum Ptolemaei a patre versum, negauerit patrem praeventum facere hoc ipsum per se potuisset. Virum fuisse doctissimum veterisque literaturae Graecae peritissimum inter eruditos conuenit, quorum iudicia de Georgio collegerunt THOMAS POPE-BLOUNT ^v, et ALLATIUS qui videndi. Et POLITIANVS ^w quidem vehementer eum laudat, et Gazae quoque praefert, aliorum vero iudicio ^x illi multo inferior est. Valde etiam eum contemnunt aduersarii, inter quos Nicolaus Perottus indignis modis et conuitiis insolitis eius famam proscidit, cuius verba apud ALLATIUM ^y legi, quam heic cum taedio lectoris exscribere malumus. Illud autem negari non potest, in versionibus veterum auctorum Graecorum, etiam philosophorum (nam Platonis libros *de Legibus* Nicolai Viussu et Aristotelem *de animalibus* ex Graeco conuertit) nec eruditionem, nec diligentiam et attentionem, nec fidem satis demonstrauisse, et quod imprimis in Eusebio vertendo ausus est, multa ex ingenio adiecisse, mutauisse, omisisse, et boni interpretis officium saepe migrauisse ^z. Quae causa est, cur mire-

I 2 tur

q) Vid. citari.

r) Addi his potest, filium eius Andream cum papae Sixto IV Almagestum Ptolemaei a parente editum obtulisset, scripsisse idem patrem voluisse facere. At si ita ingrata fuisset pontificis avaritia, et eam tantopere Georgius doluisset, non iterato consilio vltimum opus suum illi inscribere conuulisset.

s) Anthropolog. L. XXI.

t) Il. cc. hos plerique sequuntur.

u) Bibl. Lat. Med. T. III. p. 106. conf. Giorn. dei Lett. d'Italia T. XVI. p. 422.

v) Conf. Cel. Auct. p. 460.

w) Miscell. c. 50.

x) Vid. Vossius Inst. Orat. L. I. c. 5.

y) Loc. cit. p. 734.

z) Conf. praeter adductos FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. VI. p. 56.

tur HVETIVS^c, Georgium Trapezuntium Bessarionis familiarem, et affectam, tam illustri exemplo minime adductum intemperantissime luxurialle; cum praesertim in physicis vel theologicis interpretandis fere versatus sit, quales res dicere ornate velle puerile est, plane autem et perspicue docti et intelligentis viri. Longe vero detestabilior fuit in viro per omnem vitae aetatem in literis et philosophia versato, animus maledicus, mordax et dicacitate molestus, qua et amicis et sibi ipsi nocuit, famamque eruditionis suae vehementer conspurcavit. Quam animi eius malitiam linguaeque atque calami incontinentiam potissimum expertus est Theodorus Gaza. Cum enim uterque Aristotelis libros, quibus historiam animalium complexus est, ex Graecis Latinos fecisset, quod magni laboris opus erat, ob nomina plurima, quae Latino ore dici recusant, uterque gloriam superati difficillimi laboris sibi vindicavit. Scripserat autem Gaza in praefatione: *Adiutum se a nullo, nec certare adeo cum ceteris interpretibus, quos, inquit, vincere nullum negotium est.* Quae verba adeo mentem Trapezuntii vulnerarunt, ut et in ipsum Theodorum rabie quadam immensi furoris, quae verba sunt NIC. PEROTTI^d, inuaderet, et veluti draconis epoto calice insanire, ac palam furere instar rabidi canis coeperit. Neque Gazam aggredi contentus, cum Bessarione quoque Theodorum Georgio praetulisset^e, hunc quoque, tot in eum beneficiis illustrem in *Comparatione Aristotelis et Platonis*, tacite profcindere conuiciis non dubitavit. Quae eius maledicentia illam in caput eius tempestatem concitavit, qua fortunam eius Romae euersam fuisse supra diximus. His animi vitiis accessit immoderatus Aristotelis amor, quo excitatus Stagiritam se extollere satis non posse credebat, nisi Platonem omni maledicentiae genere traduxisset. Quod cum ferri in tanta hominis impudentia et temeritate non posse iudicaret Bessarione, caninam eius dicacitatem execratus librum *contra calumniatorem Platonis* scripsit, et quam inepte atque pueriliter eum in vertendis Platonis libris *de Legibus*, tum in eo vituperando fuerit versatus, ostendit, ut supra prolixè dictum. Mirum itaque non est, Trapezuntium suo sibi iumento et infelicitatem et invidiam accersivisse, et famam suam turpiter commaculavisse. Quam reparare, scripta *contra Theodorum Gazam Apologia* conatus est filius Andreas. Qui parentis versionem Almagesti Ptolemaei Sixto IV dicavit, parenti invidiae morbo non melior, si verum est, quod VOSSIVS^f narrat: „Exosum fuisse Trapezuntio Ioannem de Regio Monte^g, quia is librorum Ptolemaei περί μεγάλης πραγματείας translationem ac commen-

„tarios

c) De claris interpretibus p. 292.

d) Apud ALLATIVM l. c.

e) Vid. liber Bessarionis not. (n.) adductus, c. 3.

f) Loc. cit.

g) Celebratissimi mathematici vitam strictim recenset RICCIOLVS in Almagesto, et ex eo FABRICIVS Bibl. Lat. Med. T. IV. p. 354. et integro Commentario PETRVS GASSENDVS in vita Re-

giomontani, add. Cl. Io. GABR. DOPPELMAYER de mathemat. et artificibus Norimbergensibus p. 1 seqq. Romam anno 1575 a Sixto IV. P. M. euocatus ad Kalendarii correctionem, rebus infectis pestilenti febris correptus, vel, ut multi suspicant, veneno a Trapezuntii filiis extinctus est aet. 41. Vir vere magnus, et matheos, atque imprimis astronomiae recentiore aetate restaurator.

„arios a Trapezuntio factos reprehendisset iis libris, quibus Theonem Alexandrinum defendit. Hoc tam aegre latum, ut cum Regiomontanus Romam se contulisset, propterea a Trapezuntii filiis veneno extinctus tradatur a nonnullis“. Scripsit Trapezuntius quoque Dialecticam, cuius editiones recentent ALLATIVS et WHARTONVS^b. Alium Georgium Trapezuntium, qui nuper, teste DEMETRIO PROCOPIO, Scholae principalis Bucurestinae in Wallachia magister fuit, imbutus externa philosophia et sacra theologia, Graecamque linguam callens, acroamatica Aristotelis scripta multo studio et labore discipulis suis interpretatus est, ab hoc seniore tempus facile distinguit.

§. IV. Inter Graecos porro pro Aristotelis philosophia acriter decertavit GEORGIUS SCHOLARIUS, vel quo nomine quoque innotuit, Gennadius, vir suo tempore non modo CP. illustris, sed in historia quoque ecclesiastica non negligendus, cuius historiam recentiori aetate viri docti passim excuserunt^c. Nos ex ea illa tantum attingimus, quae ad institutum nostrum pertinent, et Scholarium nobis virum doctum et philosophum sicut. Patria videtur Constantinopolitanus fuisse, quo loco eruditionis semina hausit, inque philosophia, theologia iurisque peritia eos profectus habuit, ut magnam ab ineunte aetate famam inde consequeretur. Discipulum fuisse Matthaei Camariotae tradit MAXIMVS MARGVINIVS^d; is enim ita: *Opinor autem hoc scriptum (epitome rhetoricae Hermogenianae) esse Matthaei Camariotae, viri tum pietate, tum eruditione non ignobilis, qui quidem floruit, ante expugnationem orbis CP. per Turcas, et praeter alios etiam Gennadium Scholarium, cui post captam Constantinopolin patriarchalis gubernatio credita est, discipulum*

Georgius
Scholarius.

13

h) II. cc. Vtetur nos editione Col. 1533. 8.
i) De eruditio hodiernae Graeciae. 96. apud FABRIC. Bibl. Graec. Vol. XI. p. 303.
k) Georgii Scholaris notitiam literariam tribus nobis locis suppeditavit LEO ALLATIVS, de perpetuo consensu L. III. c. 5. 6. de claris Georgiis p. 760. et in libro contra Creyghronum. Cum autem mire inter se nonnulla miscuisset, tresque Gennadios confinxisset, paulo plenius curatiusque huius patriarchae historiam literariam examinatore scriptores historiae concilii Florentini, et imprimis ERID. SPANHEMVS in diss. de perpetua in hunc diem dissensione ecclesiae Graecae et Orientalis a Romana ac Papali. P. I. f. 9. 10. T. II. Opp. p. 491. quem sequitur LAMERICVS Bibl. Vindob. L. VII. p. III. Maxime vero de ea re disceptatum est inter THOMAM SMITH et RICHARDVM SIMONIVM. Cum enim ille rediit CPoli in epistola de Graecae ecclesiae hodierno statu hunc reprehendisset, quod transubstantiationis dogma Graecis tribuisset, quod demum a Gabriele Metropolita Philadelphiae introductum sit, Simonius ei opposuit GENNADII homiliam de sacramento Eucharistiae. Eam

SMITHVS in Miscellaneis p. 4. velut spuriam reiecit. SIMONIO pristina sententiam in diss. de fide eccl. Orientalis de transubstantiatione Parisiis 1637. Gallice edita tuente, cui respondit anglus in libro aduersus cavillationes Simonii. Tandem EUSEBIVS RENAUDOTIVS Parisiis 1709. 4. edidit Gennadii Patriarchae CPolitani Homiliam de sacramento Eucharistiae, Maletii Syrigi et aliorum de eodem argumento opuscula, Gr. et Lat. seu Appendicem ad acta, quae circa Graecorum de transubstantiatione fidem relata sunt in opere de perpetuitate fidei. Huic praefationem et diss. praemisit de vita et operibus Gennadii p. 37. quam cum observationibus suis recondi fecit FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. X. p. 343 sqq. in qua vnum fuisse Gennadium luculenter probat. Ex his scriptoribus suam de doctrina et scriptis Georgii Scholaris dissertationem more suo compilavit CAS. OYDINVS de script. eccles. T. III. p. 2470. Conf. Cel. PFAFFIVS Primit. Tub. P. I. p. 210. not.

l) In epistola praefixa MATTH. CAMARIOTAE Epitomae Rhetoricae Hermogenianae.

habuit, paulo autem post eandem expugnationem obiit ^m. Obstare tamen videntur temporum rationes; Scholarius enim in synodo Florentina et ante eam magna auctoritate et muneribus quoque conspicuus fuit, Camariota circa tempora expugnationis CPolitanae illuc venit, et vltimis Palaeologorum temporibus rhetoricam et philosophiam ibi docuit. Pluribus vero Scholarius ante synodum Florentinam annis in didascalorum collegium Constantinopoli admissus, apud Ioannem imperatorem gratiosus fuit, et secretioribus consistorii imperialis consiliis, iis maxime, quae de vnione cum Latinis ineunda agitabantur, adhibitus est. Anno MCCCCXXXVI iudex in iudicio imperatoris CP. fuit, adeoque laicus: Biennio post cum eodem imperatore cum aliis in Italiam abiens, in concilio Florentino, quod vnionem vtriusque ecclesiae vrgebat, Graecorum magna pars fuit. Vtrum vero vel pro vnione fuerit, quod Latini volunt, vel contra eam steterit, quod Graeci contendunt, huius loci non est, disquirere, et ad auctoritatem *orationum apologeticarum pro synodo Florentina*, quae ei tribuuntur, redit, quas genuinas esse ALLATIVS ⁿ contendit, vt spurias reiecit FRID. SPANHEMIVS ^o, conciliatorem agente EVS. RENAVDOTIO ^p. Illud certum, displicuisse post concilium Scholario vnionis consilium illudque totum abieciisse, et contrariam partem omnibus viribus defendisse. Valde ea re offendit Constantinum vnionis negotio fauentissimum. Cuius iram metuens in monasterium pantocratoris, quod prope Constantinopolin est, Laicus licet, secessit, nomine Gennadii assumto. Qui enim duos nobis obtrudit Gennadios ALLATIVS, deceptusque scriptis supposititiis contendit, nostrum post patriarchalem dignitatem depositam vitam demum solitariam elegisse, audiendus non est, falsoque alium hunc, qui ante vrbis oppugnationem in monasterium secessit, Gennadium fuisse asserit, vt accurate obseruatum RENAVDOTIO ^q. Capta Constantinopoli cum extrema quaelibet Graeci partim metuerent, partim paterentur, eodem anno MCCCCLIII Gennadius Graecis Henoticis infensissimis acceptissimus Sultani Muhammedis iussu, teste PHRANZA ^r aliisque CP. rerum scriptoribus patriarcha, laicus licet, electus est, tanto Turcarum principis fauore, vt eum de rebus sacris differentem libenter audiret, isque spem haberet tyrannum ad sacra Christiana adducendi. Quae cum decollaret, et in tanto munere sustinendo ab iis destitueretur, quorum erat opitulatrices manus iungere, patriarchali se dignitati abdicauit, inque monasterium S. Ioannis Baptistae in monte Menoecei secessit, vbi circa annum MCCCC LXIV, vt coniecturis verisimilibus demonstrauit RENAVDOTIVS fatis concessit. Ita historia Scholarii, quae valde confu-

m) Pertinet hic Camariota inter eos, qui vltimis imperii Graeci annis philosophiam CPoli docuerunt. vid. ALLATIVS et FABRIC. II. cc. OVDINVS l. c. p. 2472. 2519.

n) Loc. cit.
o) Loc. cit.

p) Loc. cit. hic enim interpolatas esse concedit. conf. ROB. CRYGHTON. ad SGVROPVLI Hist. Conc. Florent. praef.

q) Loc. cit.

r) In Chronico L. III. c. 19. p. m. 197. edit. Iac. Pontani.

fusa et obscura est, in ordinem redacta, non opus est, quod Caryophylus primus fecit, quem secutus est Allatius, duos Scholarios confingere, quorum vnus Henoticis adhaesit, alter Schismaticis. Illum enim confingi hypotheseos gratia recte laudatis viris demonstratum est: qui luculenter probauerunt, scripta Scholarii pro vnione, ad quae prouocat pars altera, suppositionis esse suspectissima. Verum haec omnia ad ecclesiasticam historiam spectant, ideo hoc loco tantum commemoranda, vt constet, cur tam infensum in Graecos, qui inter Latinos Platonem sequebantur, praecipue Plethonem, fouerit animus. Cum enim illi omnes Henoticorum partibus se addixissent, quas Vatiniano odio prosequeretur Scholarius, in eius indignationem Platonica simul philosophia incurrit. Quam tantopere expertus est Pletho, vt libros eius *de Legibus* Constantinopoli vtricibus flammis traderet, postquam eos scripto refutasset, cui tamen acriter Pletho respondit. De quibus eius libris in sequenti §. dicemus. Scripsit *Introductionem in Porphyrium de vniuersalibus, in praedicamenta Aristotelis, in librum de interpretatione*; et quorundam Scholasticorum libros Graeco sermone donauit. Quam operam Gilberti Porretani libro *de sex principiis*, fragmentisque ex dialectica magistri Petri Hispani, et Thomae Aquinatis *de differentia inter essentiam et esse* praestitit. De quibus eius reliquisque scriptis theologicis videndi ALLATIUS, LAMBECIUS, OVDINVS.

§. V. Inter hos, quos hucusque recensuimus philosophos, ex vna parte Platonem, ex altera Aristotelem sequentes magna de praerogatiua Platonis prae Aristotele, deque vtriusque philosophiae pretio exorta est controuersia, quam passim tetigit LEO ALLATIUS*, prolixius vero narrauit eruditissimus BOVINVS, qui peculiarem de ista lite dissertationem vobis exhibuit. Cuius in enarranda hac contentione vestigia ita legemus, vt quod nostrum institutum adiiciendum postulauerit, addamus. Clasicum vero cecinit, bellique philosophici signum sustulit Georgius Gemistus Pletho, cuius literariam et philosophicam historiam, supra dedimus, memorauimusque, superstitiosa eum veneratione Platonem fuisse profecutum, adeo, vt Plethonis nomen Gemisti appellationi adiectum fuisse ob eandem causam nonnullis visum sit. Intolerabile illi fuit, imperium Aristotelis, quod per tot secula barbariei beneficio obtinuerat, resurgente elegantiori literatura non modo minime imminui, sed certante quoque inter se virorum doctissimorum diligentia, et honestioris disciplinae ornatu magis confirmari; ita vero Platonis auctoritatem deprimi, vt vel eadem dixisse, vel acutius vidisse Aristoteles crederetur. Huic itaque malo obuiam eundum, et renascenti philosophiae

*Controuersia
inter Platonicos et Aristotelicos.*

s) Loc. cit. p. 2487.

t) De Bibl. Vindob. L. VIII. p. 385.

u) Loc. cit. p. 782.

x) De claris Georgiis p. 747 seqq. Conf. DORN. ad IONSIUM de Ser. H. Ph. L. III. c. 21. §. 10 seqq.

p. 110 seqq. LAVNOIUS de fortuna Aristotelis c. X. p. 225 seqq.

y) Memor. literar. Academiae regiae inscript. et elegantioris literaturae, T. II. p. 775 seqq. eam Germanica veste exhibuit et obseruationibus auxit Cl. HEVMANNVS Act. phil. Vol. II. p. 527 sq.

Platonicae suppetias ferendas esse ratus, librum edidit, *de Platonicae et Aristotelicae philosophiae differentia*; in quo syncretismum Platonico-Aristotelicum magno argumentorum numero iugulauit, et quam mire inter se philosophi isti differant, ostendere conatus est: Platonicae vero Philosophiae causam agi non posse credidit, nisi conuiciorum plaustra in Aristotelicae philosophiae fautores cultoresque cumularentur. Ea vero infania adeo, quicquid Peripatetice philosophabatur, immo omnes quoque, qui modestiam amabant, offendit, ut cunctorum reprehensionem merito incurreret. Thrasoni vero huic publice se opponebat Georgius Scholarius, cuius vitam supra quoque dedimus. Is Ephesinae ecclesiae metropolitanae Marco Eugenio et animo et hypothefibus erat addictissimus, et cum infensissimum contra Romanam ecclesiam et Henoticos animum a moribundo haereditate quasi accepit, tum ad Aristotelis quoque amorem et reiiciendam Platonis philosophiam ab eo adductus est². Marcus enim ille, referente BESSARIONE, contendebat, *opiniones Aristotelis nostrae religionis verissimis optimisque sententiis consentaneas esse, ac proinde veriores: Platonis autem dissentire nostris, ideoque falsas esse et a veritate prorsus alienas*. Quam opinionem postea Scholarius, et Georgius Trapezuntius, tanto episcopo praeunte secuti sunt. Eam inito certamine literario aduersus Plethonem defendere suscepit Scholarius, qui cum responsum Plethoni opponeret, quam ἀντιρρησις appellauit^a, non minori vehementia in aduersarium inuectus est. Ad has Scholarii pro Aristotele obiectiones noua disputatione respondit Pletho, in qua teste, qui ipse libellum nondum editum habuit, ALLATIO^b, *non dissimilibus opprobriorum plaustris Scholario se opposuit, cuius ignorantiam non sine contumelia multis conatus est ostendere consiliique sui tenax assidue Platonem extollere, Aristotelem vero coelo ab alto deicere*. Qua apologia Plethonis vehementer exulceratus est Scholarii animus, sic ut nihil nisi vindictam spiraret, eiusque occasionem callidus quouis modo captaret. Quam spe omni citius suppeditauiere Plethonis libri *de Legibus*, in quibus Platonis hypothefibus, vel potius Alexandrinis deliriis Platoniorum reformatorum usus, nouam rempublicam, Platonem imitatus, instruxerat. Eius libri exemplum hodie integrum desideratur, et fragmenta tantum nonnulla asseruantur msc. in forulis bibliothecarum publicarum, argumentum tamen, quod indiculo librorum praefigitur, vulgauit ALLATIVS^c, quod heic quoque apponemus, cum Plethonis philosophiam, ipsamque quae ipsi tanta inuidia excitata est, tragoediae causam mire illustret. Ita vero se habet: *Liber continet theologiam dogmatibus Zoroastris et Platonis conformem, cum in ea recenseantur Dii, qui per philosophiam innotescunt, patriis Graecorum eorum nominibus, singulis ex iis, quae non*
adeo

2) Vid. RENAYDOT. Vit. Gennad. § 28. p. 3463. ubi vltima Marci verba, quibus se coram Deo, angelis et hominibus obstrinxit Gennadius, habentur.

a) Vid. ALLATIVS de Georgiis p. 781.

b) Loc. cit. p. 747. 781.

c) Loc. cit. p. 749. et in libro de mensura temporum p. 135. qui etiam Graeca verba asfert.

adeo ob poetarum discordes sententias seu tergiuersationes conformantur, ad quam conformissimum philosophiae genus redactis. Moralia secundum hos eosdem sapientes nec non Stoicos. Rempublicam vero Laconicam, dempta tamen ex ea nimium seuera ac aspera educatione, nec a multis probata, adiecta quae apud principes in pretio est, philosophia, potissima nempe inter alias quae Platonice reipublicae administrationibus constat, bene comtas sacrorum ceremonias non nimis curiosas, neque in necessariis deficientes. Naturalia pleraque ex sententia Aristotelis. Delibat etiam quodammodo liber et principia, quae a ratione non abfunt, antiquitates Graecorum, et in quibusdam diaetam salutarem. Facile subolebit Lectori, Alexandrinae philosophiae non ignaro, huius magis mysteriis, quam Christianae disciplinae rempublicam suam Plethonem attemperauisse. Hoc librorum nondum vulgatorum argumentum, et, vt verisimile, ipsi Plethonis libri Scholario innotuerant, eumque vehementer eam ob rem armauerant, clamantem hostem esse Plethonem Christianae religionis, eamque pulsam velle, illiusque loco gentilem conari introducere. Ita vero factum, vt ab eorum publicatione deterreretur Pletho: obseruatum enim Boiuinio ex Gennadii epistola ad Ioannem exarchum ^d, libros hos ab ipso Plethone adhuc superstite vulgatos non esse, sed pressos potius et clam habitos, donec post ipsius obitum a Demetrio Palaeologo despota proderentur. Quod si GEORGIO TRAPEZUNTIO ^e fides est, cuius verba refert ALLATIUS ^f, liber hic post exitum eius, ne publice legeretur, et multis officeret, a Peloponnesi principe Demetrio, sicut fertur, ereptus celatusque est. Vnde Idem quoque GEORGIVS ^g, postquam Muhammede non meliorem Christianae disciplinae hostem Plethonem fuisse dixerat, eumque atris ob eam rem coloribus depinxerat, quaerendum ignique tradendum esse iudicat, idque hucusque factum haud esse vehementer dolet ^h. Quod vero Plethonis

viui

d) Vid. LAMBECIUS de Bibl. Vindobon. L. VII. p. 162. OVDINVS de S. E. T. III. p. 2497. BoiVIN. l. c. p. 20.

e) De comp. Plat. et Arist. L. III. c. penult.

f) Loc. cit. p. 750.

g) Loc. cit.

h) Fatemur tamen, scrupulum posse moueri, vtrum mortuo demum Plethone libri hi flammis traditi fuerint, an eo adhuc superstite. Extat enim inter Codices msc. Bibliothecae Vindobonensis anonymi Consolatio ad G.G. Plethonem trium librorum de legibus combustionem per Georgium scholarium siue Gennadium, patriarcham CPolitanum. vid. REIMMANN. Biblioth. acr. p. 553. Si vero tum, cum comburerentur, Pletho superstites non fuit, qui potuit scripta consolatione confirmari. Nec obstant rationes Chronologicae Plethonis, qui μικρόβιος sero obiit. Notum tamen testimoniis scriptorum coaeuo-

rum, Georgii Trapezuntii, ipsiusque Gennadii fidem denegare, et fortasse scriptoriste fictione tantum vsus est, ad vindicandam post fata Plethonis ipsiusque Platonice philosophiae famam.

i) Verba eius atra bile plena exhibet ALLATIUS de Georgiis p. 750. qui etiam censuram Manuelis magnae ecclesiae rhetoris non minus duram affert, apud ipsum legendam. Scripsit ob eam rem pro Plethone Apologiam ALLATIUS l. c. p. 753. caussatus, „Plethonem eruen-
dis e latebris philosophorum et potissimum
Platoniorum sententiis, iisque scripto traden-
dis, plus quam par erat materiae addictum ani-
mum aduertisse, et studio pertinaci contra
sentientium opiniones dente etiam maledico
vellicasse, non vt eorum praua dogmata de-
nouo, quae docte ipse refellit, in hominum
animos per se infixi prorogaret, sed vt ex tam
vasto ac lacrymabili naufragio tabulas discissas

114C

viui et superstitis prudentia euitare nouerat, illud fati eo concedente factum, librique illi in manus Scholarii, vel quo nomine tunc appellabatur Gennadii, ad patriarchalem sedem CPolitanam euecti delati sunt; qui veteris inimicitiae memor flammis vlttricibus publice Plethonis paginas deleuit, de qua vindicta epistola Gennadii ad Ioannem exarcham videnda, quae passim in Bibliothecis publicis inter codices infc. occurrit. Nec meliorem fortunam Pletho expertus est, cum manus conferendi cum Theodoro Gaza et Georgio Trapezuntio occasio illi esset enata. Quam ei subministravit, referente BESSARIONE ^k, hypothesis ARISTOTELIS ^l, naturam quidem statuisse omnia alicuius rei gratia facere, veruntamen nihil consulto agere, quemadmodum ars quoque, licet sine consilio, agat, omnia tamen alicuius rei gratia faciat. Hoc dogma cum tota physiologia Platonis haud ferat, refutandum sibi Pletho sumisit, contrariamque sententiam secutus non artem modo, sed et naturam consulto agere statuit. Facile de ea controuersia amice disputari, vel verborum quoque pugna ostendi, et qua ratione consensus aliquis detegi possit, demonstrari potuisset, nisi Pletho Aristotelicorum in se odium concitauisset. BESSARIO enim, Theodoro Thessalonicensi, Platonicis obiicienti: *Naturam et artem facere quidem, sed non agere; solere vero, non quid faciamus, consultari, ideo consilium non artis esse, sed prudentiae*, amice quidem at accurate respondit, et Platoniorum quoque opinionem de natura et arte ita peculiari libro exposuit, vt in verbis magis, quam re ipsa pugnam esse ostenderet, licet fateatur, Plethonis partes potiores esse. Haec doctissimus cardinalis ad Theodorum Gazam quoque perscripserat, qui Aristotelis partibus se contra Plethonem addixerat; eumque, cum facile animum contineret, ab iniuria in Plethonem nullo negotio retinuit. Aliter autem euenit, cum Georgius Trapezuntius huic se controuersiae immiscuisset. Hic cum Gazae inuideret, ob causam supra enarratam, et Bessarioni quoque indignaretur, quod Theodorum sibi praetulisset, vtrumque callide feriri hac occasione posse existimans, simulauit, Bessarionis responsionem a Gaza profectam, magnaue acerbitate in vtrumque inuectus est, et canina rabie contra eos disputauit. Qua de re cum supra iam dixerimus, nolumus ibi dicta hoc loco repetere. Patet autem ex iis, indecenter et non sine humanitatis obliuione Trapezuntium contra Platonicos, ipsumque Bessarionem cardinalem se gessisse. Nec sic velitationum finis; sed processit ex Platoniorum agmine nouus *περόμαχος*, Michael Apo-

ac vagas in vnum veluti portum sanas atque incolumes recolligeret, indeque maiestas Christianae religionis, ac veritas dilucidior appareret etc. Facile id nobis persuaderi patimur, Plethonem in ipso religionis negotio non tam aniliter impieque delirasse, ac eius volunt aduersarii. Valde vero timemus, vt ab imprudentiae et leuitatis culpa absolui possit, eo quod

totum cacœthes Alexandrinae pseudo-philosophiae, laudando defendendoque collegisse videtur. Verum de his definire nil licet, cum ipse liber non prodierit.

k) De natura et arte libro adiecto tractationi in calumn. Plat. c. 1.

l) Physic. L. II. c. 8. T. I. p. 269.

Apostolius ^m, Constantinopolitanus, qui tum apud Latinos iuuenis exulabat. Is Plethonis vel potius Bessarionis cardinalis partes defendendas suscipiens, Aristotelis cultores magna quidem vehementia, sed impari successu, et apparatu quoque eruditionis, doctrinae aduersariorum, quos oppugnabat, inferiori aggressus est. Respondit ei Andronicus Callisti Theffalonicensis, qui et ipse Romae exul tum degebat, et Bessarionis patrocinio fruebatur. Is enim cum et Graecae linguae et doctrinae antiquae notitia polleret, et imprimis in Aristotelica philosophia nulli concederet, Apostolium, licet moderate magis et decenter, depexum dedit. Is autem ne patronum offenderet, in cuius domo exoptatissimum cum reliquis Graecis asylum inuenerat ⁿ, cum ipsum Apostolii libellum tum responsionem suam ^o cardinali submisit, et ad eius sententiam prudenter prouocauit. Placuit Bessarioni, viro graui, modesto, et vere philosopho Andronici modestia, quamuis is pro Aristotele pugnauisset, Apostolius Platonem defenderet, cui amplissime Bessario fauebat. Is enim acerbitate, Apostolii offensus, epistola ea de re ad illum data ^p temerarios Michaelis insultus repressit, compulitque ad palinodiam, egregie monens, quod omnibus controuersis praefigendum, *ἔ λαιδορῖαις τῆ ἀντιδῖαις, ἀλλ' ἀποδείξεισι καὶ λογικαῖς ἀνάγκαις τῶ Φίλω συνηγορητέον, τόντ' ἐχθρόν ἀμυντέον*, non conuictis in aduersarium, sed demonstrationibus, et necessariis rationibus amico suppetiae ferendae sunt, et vindicta de inimico sumenda. Quo quidem loco in Boiuinio attentionem desiderat eruditissimus HEVMANNVS ^q, ratus, facile palpari posse, ex composito atque simulate tantum ita Bessarionem egisse: fatemur tamen, verisimile esse nobis, quod candide ea in re Bessario egerit. Quamuis enim Platonis partes ipse tueretur, quas magna vehementia Apostolius defenderat, Andronicus autem Aristotelem Platoni praeferret, quod improbabat Bessario, displicuit

K 2

tamen

m) Michael Apostolius CPolitanus, vel paulo ante captam patriam, vel mox post illud tempus in Italiam venit, et a Bessarione beneuole exceptus est. Offenso vero cardinale, ob scriptorum vehementia in Cretam insulam abiit, ibique describendis libris et erudiendis adolescentibus vitam aegre sustentauit. Reconciliatum tamen cum Bessarione fuisse inde colligi potest, quia in eius obitum panegyricam orationem habuit, vid. LABBEVS Bibl. nou. msc. p. 71. OVDINVS de S. E. T. III. p. 255. R. GERIVS ad Caveum p. 100. LAMBEVICVS l. c. p. 113. qui et Bibliothecas indicant, in quibus scriptum Apostolii contra Gazam asseruatur. Illud in Msc. Codice Vindobonensi hoc titulo gaudet: MICHAELIS BIZANTINI liber de Aristotelica substantia, pro G. G. Plethone contra Theod. Gazam. Valde eius vitam culpata, hominemque contemnit ERASMVVS, Chil. III. Cent. III. pr. m. 699. vbi „eum hominem vocat non perinde ingenio elegantem quam palato, quemadmodum accepimus ab his, qui eum domestica consuetudine „nouerant“. Et infra Prou. 66. p. 793. Criticam

eum artem a combibonibus accepisse iudicat. Conf. de eo ALLATIUS de consensu L. III. c. 3. MONTFAUCON. Palaeogr. Graec. p. 82. LAMBEVICVS l. c. FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. III. p. 285. X. p. 222 seqq.

n) Docuit Andronicus Romae, quia vero factis tenui fruebatur stipendio, Florentiam abiit, ibique diu magno applausu literas tradidit. Neque tamen sic, quod volebat, affectus, in Galliam migravit, ibique senex obiit. De eius scriptis philosophicis atque epistolis plura dabit FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. II. p. 151. Conf. VOLATERRANVS Anthropol. L. XXI. p. 775. et ex recentioribus P. BAYLE Dict. T. I. Art. Andronicus de Theffalonique, p. 237.

o) De ea vid. REIMMANN. l. c. p. 539.

p) Vid. LABBEVS l. c. p. 198. ALLATIUS l. c. p. 747. BOIVIN. l. c. §. 9. qui etiam totam epistolam legendam dedit, dignam, quam contentionum litiumque amantes inter doctos accurate expendant.

q) Act. Phil. Vol. II. p. 559. not. u.

tamen viro grauissimo et modestiam sectanti acerbitas Apostolii, qui illam in litibus doctorum virorum malignitatem et conuiciandi consuetudinem cane peius et angue oderat, vt ex libro *aduersus calumniatorem Platonis* constat. Ferre quoque non poterat, Gazam, amicum sibi et familiarem, et longe doctissimum ita conuiciis profcindi: immo nec ita Aristotelem improbabat, vt eius defensione offenderetur. Nulli itaque dubitamus, quin serio disputandi genus ab Apostolio adhibitum Bessarioni displicuerit, quamuis huic illum reconciliatum postea esse inde liceat conuicere, quod in laudem Cardinalis orationem publice habuerit. Quaecunque autem vera animi intentio Cardinali fuerit, illud ex ista epistola certum est, vehementer grauissimum virum improbauisse, quod homo iuuenis venerandae antiquitatis viros summos et recentioris aetatis homines auctoritate haud exigua pollentes, et eruditione illustres contumeliose aggressus sit, cum eorum mentem, tandem inter se conciliandam affectus fuerit. Quare modestiam, meditationem, lectionem veterum ei commendat, et viros de literis optime meritos, interque eos Theodorum colere iubet. Et haec quidem viuo adhuc Plethone gesta sunt, nec dubitandi caussa est, hanc inuidiam et animum et fortunam eius vehementer afflixisse; vnde conuicimus, hanc potissimum caussam fuisse, cur valde fenex relicta Italia in Peloponnesum abierit, vbi tandem obiit. Neque tamen cum eius morte controuersia finita est. Vehementer enim in Plethonem accensus Georgius Trapezuntius, eum imprimis iugulandum, ipsamque Platonis caussam euertendam, scripta Comparatione Platonis et Aristotelis statuit. Nihil in ea scriptione omisit homo impotentis animi, quo Platonem eiusque sequaces, et imprimis Plethonem atro colore notare, rabiemque canino dente ostendere posset. Quemadmodum Gennadius, vt supra dictum, Plethone viuis erepto, igne in libros eius de legibus grassari statuerat. Vehementissime hic Aristotelicorum furor ira accendit Platonicos, qui cum Gennadium, apud Turcas gratiosum premere non possent, Trapezuntium indignatione tanta persecuti sunt, vt fortunam eius famamque omnem euerterent, vt supra narratum. Bessario autem, Cardinalis ipse tandem in arenam progressus, Trapezuntii cauillationes et calumnias apologia pro Platone scripta, cuius argumentum supra enarrauimus, erudite atque accurate repressit. Quo pacto acerrima illa controuersia, Platonismo in Italia valde emergente, et Aristotelicis Latinis caute manus ab illa retinentibus finita est. Et haec quidem pro renouando philosophiae castioris elegantiorisque studio seculo XV acta sunt. Iam prolixior scena aperienda, accurateque enarrandum est, quid in philosophia praestiterit seculum XVI et XVII cum sectariae, tum Ecclesiae philosophiae addictum.

LIBER

r) Addi his potest, offensam, quam apud Bessarionem incurrit, eum compulisse, vt Roma re-

licta in insulam Cretam abiret. Quo secessu opus haud fuisset, si Bessario simulate egisset.